

Honeywell

J a a r v e r s l a g 2 0 1 4

Stichting Pensioenfonds Honeywell
Opgericht 12 maart 1957

Statutair gevestigd te Amsterdam
KvK-nummer 41200495

Kantooradres:
Laarderhoogtweg 18
1101 EA Amsterdam Zuidoost

Inhoudsopgave

Meerjarenoverzicht van kerncijfers en kengetallen	4
Bestuursverslag	5
1 Woord van de voorzitter	6
2 Besturing en naleving wetgeving	7
2.1 Algemeen	7
2.2 Bestuursaangelegenheden	9
2.3 Goed pensioenfondsbestuur	10
2.3.1 Visitatiecommissie	11
2.3.2 Reactie bestuur op verslag Visitatiecommissie	12
2.3.3 Verslag verantwoordingsorgaan	13
2.3.4 Reactie bestuur op verslag verantwoordingsorgaan	14
2.4 Informatie inzake toezicht door DNB en AFM	14
2.5 Bestuursmodel en Wet Versterking Bestuur Pensioenfonds	15
2.6 Gedragscodes	16
2.7 Interne procedures	17
2.8 Organisatie en uitvoering	17
2.9 Statutenwijziging	17
3 Financiële positie en beleid in 2014	18
3.1 Financiële opzet en positie	18
3.2 Beleid en beleidskeuzes	19
3.2.1 Toeslagbeleid	19
3.2.2 Financieringsbeleid	20
3.2.3 Beleggingsbeleid	22
3.3 Risicobeheer	23
4 Beleggingen	26
4.1 Terugblik 2014	26
4.2 Beleggingen van het pensioenfonds	26
4.3 Maatschappelijk verantwoord beleggen	29
4.4 Vooruitzichten 2015	30
5 Pensioenen	32
5.1 Inleiding	32
5.2 Pensioencommunicatie	32
5.2.1 Algemene visie op pensioencommunicatie	32
5.2.2 Communicatie over de financiële situatie van het fonds	32
5.2.3 Website	32
5.2.4 Overige communicatie	33
5.2.5 Reguliere communicatie	33
5.2.6 Pensioencommunicatie 2015 en daarna	33
5.3 Pensioenadministratie	33
5.4 Pensioenregeling	34
5.5 Pensioenuitvoeringskosten	35
5.6 Nieuwe wetgeving	36
6 Actuariële analyse	39
7 Verwachte gang van zaken	41
Jaarrekening	43
8 Jaarrekening	44
8.1 Balans per 31 december 2014	44
8.2 Staat van baten en lasten	45
8.3 Kasstroomoverzicht	46
8.4 Toelichting op de jaarrekening	47

8.4.1	Algemeen	47
8.4.2	Grondslagen	47
8.4.3	Toelichting op de balans per 31 december 2014	54
8.4.4	Niet in de balans opgenomen verplichtingen	70
8.4.5	Verbonden partijen	70
8.4.6	Toelichting op de staat van baten en lasten over 2014	71
Overige gegevens		75
9	Overige gegevens	76
9.1	Statutaire regeling omtrent de bestemming van het saldo van baten en lasten	76
9.2	Gebeurtenissen na balansdatum	76
9.3	Actuariële verklaring	77
9.4	Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	79
9.5	Bijzondere statutaire zeggenschapsrechten	81
Bijlagen		82
Bijlage 1	Deelnemersbestand	83
Bijlage 2	Begrippenlijst	84

Meerjarenoverzicht van kerncijfers en kengetallen

Bedragen x € 1.000	2014	2013	2012	2011	2010
Omvang beleggingen	506.568	409.203	412.552	342.205	299.198
Waarvan:					
Aandelen	25%	28%	23%	21%	28%
Vastrentende waarden	71%	67%	70%	71%	59%
Vastgoed	1%	1%	1%	1%	4%
Overige beleggingen	3%	4%	6%	7%	7%
Liquide middelen	0%	0%	0%	0%	2%
Totaal	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
Beleggingsopbrengsten	96.920	-3.579	51.378	29.975	31.175
Beleggingsrendement	21,4%	-0,88%	14,47%	7,97%	11,1%*
Resultaat	17.806	5.875	29.493	-3.459	9
Wettelijke en statutaire reserves	51.845	34.039	28.164	-3.032	2.077
Bestemmingsreserve TOP/SUM	0	0	0	7.356	5.706
Bestemmingsreserve VPL**	0	0	5.653	0	0
Totaal eigen vermogen	51.845	34.039	33.817	4.324	7.783
Voorziening pensioenverplichtingen	457.589	378.624	385.770	347.608	301.622
Overige voorzieningen	0	914	847	1.378	847
Totaal	457.589	379.538	386.617	348.986	302.469
Dekkingsgraad***	111,3%	109,0%	107,3%	99,1%	100,7%
Aantal deelnemers					
Actieven	713	729	779	781	815
Slapers	1.409	1.419	1.418	1.463	1.493
Pensioengerechtigden	1.159	1.139	1.116	1.086	1.055
Totaal	3.281	3.287	3.313	3.330	3.363

Standen zijn per het einde van het genoemde jaar; stromen betreffen de gehele verslagperiode

- * In 2010 heeft het pensioenfonds een belang in direct goud genomen. In de beleggingsrapportages van de vermogensbeheerder over 2010 maakte de directe goudbelegging geen onderdeel uit. Vanaf 2011 is de directe belegging in grondstoffen, waaronder goud, door de vermogensbeheerder meegenomen in haar beleggingsrapportages. In 2010 is het beleggingsrendement eenmalig bepaald door de beleggingsopbrengsten te delen door het gemiddelde van de omvang beleggingen van 2009 en 2010. In de periode van 2009 en eerder werd het beleggingsrendement door de vermogensbeheerder bepaald.
- ** Er heeft in 2014 een stelselwijziging plaatsgevonden. De bestemmingsreserve VPL is als een langlopende schuld op de balans geactiveerd. De vergelijkende cijfers over 2013 zijn aangepast.
- *** De dekkingsgraad wordt bepaald door de wettelijke en statutaire reserves te vermeerderen met de totale voorziening pensioenverplichtingen, gedeeld door de totale voorziening pensioenverplichtingen, maal 100%.

Bestuursverslag

1 Woord van de voorzitter

Geachte deelnemers, collega's en andere lezers,

Het is een genoegen u het jaarverslag over 2014 aan te bieden. Namens het bestuur van het pensioenfonds wil ik u graag informeren over de ontwikkelingen binnen het pensioenfonds en verantwoording afleggen over het gevoerde beleid in 2014.

Het jaar 2014 was een turbulent pensioenjaar door de situatie op de financiële markten, de aanhoudende lage rente en de wijzigingen in de (fiscale) pensioenwetgeving. Het komende jaar zal turbulent blijven, mede als gevolg van de vele ontwikkelingen in de pensioensector en het nieuwe Financieel Toetsingskader (nFTK).

Financiële situatie

De financiële toestand van het pensioenfonds wordt gemeten in termen van dekkingsgraad. De dekkingsgraad is de mate waarin de bezittingen de verplichtingen van het pensioenfonds al dan niet overschrijdt. De dekkingsgraad van het fonds vertoonde het afgelopen jaar, vooral rond de zomer, een positief verloop. Eind 2014 was de dekkingsgraad verbeterd tot 111,3%. Dit wordt grotendeels verklaard door een opleving van de aandelenkoersen. De dekkingsgraad ultimo 2014 ligt boven de dekkingsgraad behorende bij het vereist eigen vermogen van 109,9%. Hiermee is de vermogenspositie van het pensioenfonds ultimo 2014 voldoende.

Toeslagverlening

Op grond van de wijziging van de algemene loonontwikkeling binnen de CAO Metalektro zouden de aanspraken per 1 januari 2014 van de actieve deelnemers met 2,35% moeten worden verhoogd. Voor gewezen deelnemers en gepensioneerden zouden de aanspraken met 1,68% moeten worden verhoogd. Het bestuur heeft in januari 2014 besloten om de opgebouwde aanspraken van (gewezen) deelnemers en de ingegane pensioenen per 1 januari 2014 aan te passen. De aanspraken van actieve deelnemers zijn verhoogd met 0,47% en de aanspraken van gewezen deelnemers en de ingegane pensioenen zijn met 0,34% verhoogd. Per 1 januari 2015 zijn de pensioenen van de actieve deelnemers met 0,5% verhoogd. Voor de ingegane pensioenen en de slapende aanspraken is een toeslag van 0,2% doorgevoerd.

Herstelplan

In 2014 was het langetermijnherstelplan van toepassing, omdat de dekkingsgraad van het pensioenfonds lager was dan het vereist eigen vermogen ultimo 2013. Door de invoering van het nFTK moet het pensioenfonds voor 1 juli 2015 een nieuw herstelplan indienen bij De Nederlandsche Bank (DNB).

Risicobeheer en verantwoord beleggen

Het beleggingsbeleid van het pensioenfonds is in eerste instantie gericht op een zo goed mogelijk rendement bij een verantwoord risico. De beleggingen van het pensioenfonds zijn gespreid, om zo het lange-termijnrisico te beperken en toch een goed rendement te kunnen behalen. Het pensioenfonds vindt dat het geld dat het beheert, op een verantwoorde manier moet worden belegd. Immers, bedrijven die duurzaam met arbeid en hun omgeving omgaan, hebben op de lange termijn de beste overlevingskansen. Dat vertaalt zich op de lange termijn ook in een gunstige ontwikkeling van de aandeelhouderswaarde. De beleggingsportefeuille is onder gebracht bij meerdere vermogensbeheerders, de performance over 2014 is positief geweest, 21,4%.

Blik op 2015

Vooruitkijkend naar 2015 zien we een aantal belangrijke ontwikkelingen die bestuurlijke aandacht vragen. Pensioenfondsen moeten de richtlijnen van het nFTK verwerken in het beleggings-, risico- en toeslagbeleid. Daarnaast komt er nieuwe wetgeving over pensioencommunicatie.

Graag nodig ik u namens het bestuur uit tot het lezen van dit jaarverslag.

Amsterdam, 22 juni 2015

F.H.M. van den Oetelaar, voorzitter

2 Besturing en naleving wetgeving

2.1 Algemeen

Stichting Pensioenfonds Honeywell, statutair gevestigd te Amsterdam, bezoekadres Laarderhoogtweg 18, 1101 EA Amsterdam Zuidoost, is opgericht op 12 maart 1957. Het pensioenfonds is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 41200495.

Missie, visie, strategie

Missie

Het doel van Stichting Pensioenfonds Honeywell is het, binnen de perken van zijn middelen, verlenen of doen verlenen van pensioenen aan de deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden. Het bestuur voert voor alle belanghebbenden van het pensioenfonds als “goed huisvader” de pensioenregeling uit: de regeling in ontvangst nemen, aanvaarden en beheren, de gelden beleggen, de pensioenen uitkeren en belanghebbenden informeren. Het bestuur heeft altijd de eindverantwoordelijkheid en de regie over alle werkzaamheden van het fonds.

Het fonds wil voor huidige en voormalige werknemers (waaronder gepensioneerden) op betrouwbare, transparante, evenwichtige, professionele en kostenefficiënte wijze een zo goed mogelijk pensioen verzorgen. Het fonds belegt en beheert de pensioenpremies tegen verantwoorde risico's en wil dit ook op een maatschappelijk verantwoorde wijze doen. Het fonds communiceert helder met alle belanghebbenden.

Visie

Het bestuur stelt de belangen van alle belanghebbenden (deelnemers, gewezen deelnemers, pensioengerechtigden en de werkgever) voorop. Het fonds is zich bewust van haar verantwoordelijkheid om te zorgen voor een inkomen bij pensionering en overlijden. De ambitie van het fonds is om de pensioenregeling zoals die door de werkgever en de werknemers is afgesproken tijding en accuraat uit te (laten) voeren. Dit houdt onder meer in dat het fonds zorgt voor een nominaal pensioen met de mogelijkheid tot toeslagverlening.

Het pensioenfonds houdt daarbij rekening met alle omgevingsfactoren, zoals de steeds veranderende conjuncturele omgeving, de wet- en regelgeving, de vergrijzing etc.

Integriteit en deskundigheid vormen de basis voor het handelen van het pensioenfonds.

Strategie

Het fonds streeft er naar om de belangen van haar deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden zeker te stellen. Dit doet zij door haar zelfstandigheid te versterken en grote risico's middels verzekering af te dekken.

De strategie van het fonds behelst:

- Het realiseren van correcte pensioenuitvoering en vermogensbeheer;
 - Het behalen van een zo hoog mogelijk rendement binnen het vastgestelde risicokader;
 - Het optimaliseren van de dienstverlening aan de deelnemers en het verhogen van hun pensioenbewustzijn;
 - Een heldere communicatie over de pensioenregeling, het beleid en de resultaten met alle belanghebbenden.
- Het fonds treft momenteel voorbereidingen voor de implementatie van de pensioenregeling voor 2015 en voor het nFTK.

Het bestuur per 31 december 2014

Samenstelling bestuur per 31 december 2014

Het bestuur is verantwoordelijk voor de realisatie van de doelstelling van het pensioenfonds, de strategie en (de uitvoering van) het beleid.

Het pensioenfonds kent sinds 1 juli 2014 een paritair gemengd bestuur. Een nadere toelichting op de inrichting van dit bestuursmodel is opgenomen in hoofdstuk 2.5.

Benoemd namens de werkgever:

Naam	Functie in bestuur	Bestuurslid vanaf	Bestuurslid tot en met	Functie
F.H.M. van den Oetelaar* (08-05-1957)	voorzitter	01-12-1998	30-06-2018	Regional Ops Finance Leader Northern Europe bij Honeywell Process Solutions
J. de Vries (08-02-1949)	plv. secretaris	15-06-2012	30-06-2014	Voormalig General Manager bij Honeywell
mw. C. van der Voort-Bergman (13-05-1980)	lid	10-09-2009	30-06-2018	Sr. Human Resources Generalist bij Honeywell

* De 12-jaarstermijn die geldt voor een bestuurslid gaat in bij de invoering van de nieuwe bestuursmodellen (2014).

Benoemd namens de deelnemers:

Naam	Functie in bestuur	Bestuurslid vanaf	Bestuurslid tot en met	Functie
F.G. Boukens (11-01-1963)	plv. voorzitter	01-01-2012	01-04-2014	Service Leader Southern Region
M.J.M. van Falier (27-11-1969)	secretaris	01-08-2001	21-03-2015	Six Sigma Leader EMEA bij Honeywell Corporate
J. Huigen (12-05-1951)	lid	10-09-2009	30-06-2018	Project Application Engineer Beveiligingssystemen

Benoemd namens de pensioengerechtigden:

Naam	Functie in bestuur	Bestuurslid vanaf	Bestuurslid tot en met	Functie
J. de Vries (08-02-1949)	plv. secretaris	01-07-2014	30-06-2018	Voormalig General Manager bij Honeywell

Bestuursleden worden benoemd voor een periode van vier jaar, waarna zij maximaal twee termijnen herbenoembaar zijn.

Samenstelling diverse organen en commissies per 31 december 2014**Verantwoordingsorgaan**

P.J.J.H. Jonkhout, namens de werkgever
vacature

A.J. Blom, namens de deelnemers
mw. E. van Loon, namens de deelnemers
E.C.J. van Koetsveld van Ankeren, namens de deelnemers

N. van Es, namens pensioengerechtigden
P.A.J. Gremmer, namens pensioengerechtigden
H. Klingenberg, namens pensioengerechtigden
B. Land, namens pensioengerechtigden

Beleggingscommissie

F.H.M. van den Oetelaar
mw. C. van der Voort-Bergman
M.J.M. van Falier
J. Huigen
J. de Vries

Commissie Communicatie

E.L. van den Doel
M.J.M. van Falier
mw. J.C.M. Hofmans
mw. E. van Loon
E.C.J. van Koetsveld van Ankeren
mw. C. van der Voort-Bergman

Visitatiecommissie

G.J. Heeres
M.G. Leenstra
P.H. Oyens (voorzitter)

Vermogensbeheerders

Aegon Asset Management N.V., Den Haag
BNP Paribas Investment Partners Netherlands N.V.
ING Asset Management B.V. (vanaf 7 april 2015 NN Investment Partners)

Custodian

Kas Bank N.V.

Certificeerders

PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.,
Externe onafhankelijke accountant
Mercer (Nederland) B.V., externe actuaris

Risicoherverzekering

Zwitserleven

Pensioenadministratie

TKP Pensioen B.V.

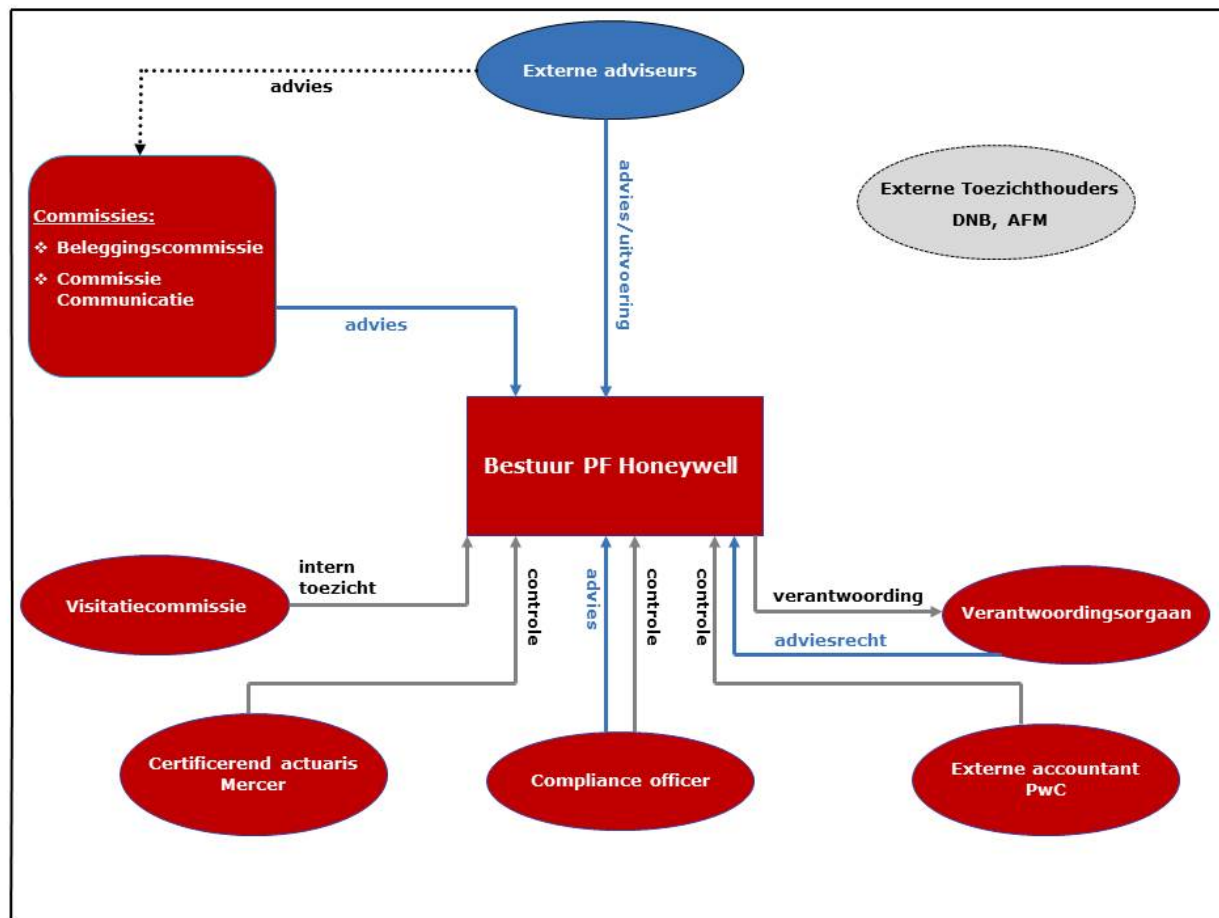
Adviseur

Mercer (Nederland) B.V.

Compliance officer

B. Buurma

De samenhang van de genoemde organen en commissies per ultimo 2014 wordt in het onderstaande schema van de governancestructuur visueel weergegeven.

2.2 Bestuursaangelegenheden

Het fonds draagt de verantwoordelijkheid voor een goede uitvoering van de pensioenregeling voor (gewezen) deelnemers, pensioengerechtigden en hun nabestaanden, in overeenstemming met de bestaande wet- en regelgeving. De inhoud van de pensioenregeling is het resultaat van de arbeidsvoorwaarden die na overleg tussen werkgevers en werknemers van Honeywell Nederland zijn overeengekomen.

Het bestuur is verantwoordelijk voor de verwezenlijking van de doelstelling van het pensioenfonds, de strategie, het beleid en de uitvoering daarvan.

Het pensioenfonds heeft een paritair bestuursmodel. Het bestuur bestaat uit zes leden. Drie van de leden worden door het bestuur benoemd op voordracht van Honeywell BV. Drie van de leden worden na verkiezingen binnen de geledingen deelnemers en pensioengerechtigden benoemd door het bestuur, waarbij de zetels die voor iedere geleding worden vastgesteld, worden vastgesteld op basis van onderlinge getalsverhoudingen, zodanig dat iedere geleding een geheel aantal zetels toegedeeld krijgt. Bij de vaststelling van de zetels wordt rekening gehouden met artikel 100 lid 2 van de Pensioenwet.

Ieder bestuurslid wordt benoemd voor een periode van vier jaar en kan nadien nog maximaal twee keer worden herbenoemd.

Het bestuur heeft een Beleggingscommissie en een Communicatiecommissie ingesteld. Alle bestuursleden hebben zitting in de Beleggingscommissie. De Communicatiecommissie wordt gevormd door twee bestuursleden, enkele leden van het VO en een externe adviseur.

Het bestuur heeft een voorzitter (F.H.M. van den Oetelaar), een plaatsvervangend voorzitter (vacature), een secretaris (M.J.M. van Falier, vacature met ingang van 21 maart 2015) en een plaatsvervangend secretaris (J. de Vries). De voorzitter wordt door de aangesloten ondernemingen uit de bestuursleden benoemd. De plaatsvervangend voorzitter, de secretaris en de plaatsvervangend secretaris worden door en uit de bestuursleden gekozen, telkens voor de tijd van één jaar. De aftredende bestuursleden zijn terstond herkiesbaar.

De bestuurssamenstelling is in 2014 gewijzigd. De heer F.G. Boukens is op 1 juni 2014 afgetreden. De heer P.C. van Doodewaard is in verband met de ontstane vacature per 17 juni 2014 aangetrokken als aspirant bestuurslid. Als gevolg van het nieuwe bestuursmodel, dat per 1 juli 2014 geldt, was er per 1 juli 2014 een bestuurszetel namens de pensioengerechtigden vacant. De heer J. de Vries, tot dat moment bestuurslid namens de werkgever, gaf aan zich beschikbaar te stellen voor die zetel. Medio mei 2014 is een kandidaatstellingsbrief verzonden aan de pensioengerechtigden, waarmee zij werden geïnformeerd over de mogelijkheid zich kandidaat te stellen voor de zetel in het bestuur namens de pensioengerechtigden. Omdat hierop geen reacties zijn ontvangen, is de heer J. de Vries per 1 juli 2014 in het bestuur benoemd als bestuurslid namens de pensioengerechtigden.

Begin 2015 is de bestuurssamenstelling verder gewijzigd. Per 21 maart 2015 is de heer M.J.M. van Falier afgetreden. In verband hiermee is J. Verspeek met ingang van 19 maart 2015 aangesteld als aspirant-bestuurslid. Ook is begin 2015 de heer D. Klammer aspirant-bestuurslid geworden. Hij is aangetrokken in verband met het aftreden van de heer J. Huigen, dat naar verwachting in 2015 plaats zal vinden.

In het verslagjaar hebben er vijf reguliere bestuursvergaderingen plaatsgevonden. In alle vergaderingen was het voor besluitvorming noodzakelijke aantal bestuursleden aanwezig. Ook hebben in 2014 vier vergaderingen van de beleggingscommissie plaatsgevonden. Daarnaast vonden diverse besprekingen of telecons (conference calls) plaats van het bestuur of de commissies over specifieke onderwerpen, zoals renteafdekking.

Het bestuur acht goede samenwerking en communicatie met de verantwoordingsorgaan (en tot 1 juli 2014 ook de deelnemersraad) van belang.

In het verslagjaar is driemaal vergaderd in gezamenlijkheid met het verantwoordingsorgaan. Hierin zijn onder meer de bestuursbesluiten besproken, welke statutair een advies van het verantwoordingsorgaan dan wel de deelnemersraad behoeften, zoals de vaststelling van het jaarverslag en het nieuwe bestuursmodel. Daarnaast is het communicatiebeleid van het fonds voor het opvolgende jaar met het verantwoordingsorgaan besproken.

Het bestuur acht zich onafhankelijk in de uitoefening van zijn functie en zorgt er voor dat alle belanghebbenden zich op evenwichtige wijze vertegenwoordigd kunnen voelen. Het bestuur vindt het belangrijk om inzicht te geven in het eigen functioneren en het gevoerde beleid, evenals in de uitvoering van het reglement.

2.3 Goed pensioenfondsbestuur

Ter vervanging van de Principes voor Goed Pensioenfondsbestuur is de Code Pensioenfonds opgesteld door de Stichting van de Arbeid en de Pensioenfederatie. Deze code geldt sinds 1 januari 2014 en is opgesteld om "het functioneren van pensioenfonds verder te verbeteren en inzichtelijker te maken, met als doel dat belanghebbenden er vertrouwen in hebben dat de pensioenfonds het aan hen toevertrouwde geld goed beheren en de belangen van alle betrokkenen evenwichtig afwegen." In de code worden onderwerpen als de rol van de diverse organen van het pensioenfonds, integraal risicomanagement, beloningen, diversiteit en verantwoord beleggen nader uitgewerkt.

De Code Pensioenfonds is wettelijk verankerd. De normen in de Code zijn een aanvulling op bestaande wet- en regelgeving. Deze zijn leidend, maar het is de verantwoordelijkheid van de besturen van pensioenfonds om in hun beleidskeuzes rekening te houden met de Code. Indien een bestuur besluit af te wijken van één of meerdere normen, dient hierover in het jaarverslag verantwoording te worden afgelegd. Het bestuur van Pensioenfonds Honeywell wenst zoveel mogelijk de Code Pensioenfonds te volgen, en heeft in de

bestuursvergadering van 23 oktober 2014 alle normen uit de Code Pensioenfonds besproken en gecontroleerd of het bestuur hier reeds aan voldeed. Het bestuur wijkt af van de volgende normen:

***Norm 45:** 'Benoeming en ontslag worden uitgevoerd door belanghebbenden, zo mogelijk door het orgaan zelf, met betrokkenheid van een ander orgaan van het pensioenfonds. Een bestuurslid wordt benoemd en ontslagen door het bestuur, na het horen van de raad van toezicht over de procedure. Een lid van de raad van toezicht of visitatiecommissie wordt benoemd door het bestuur na bindende voordracht van het verantwoordingsorgaan en ontslagen door het bestuur na bindend advies van het verantwoordingsorgaan.'*

Het bestuur heeft besloten deze mogelijkheden van het Verantwoordingsorgaan van bindende voordracht en bindend advies ten aanzien van de leden van de Visitatiecommissie in te perken tot een adviesrecht. Het Verantwoordingsorgaan wordt betrokken bij de selectie van de Visitatiecommissie.

***Norm 65:** 'Het bestuur, het Verantwoordingsorgaan ... zorgt ervoor dat de organen complementair zijn samengesteld. Ook moeten de organen een redelijke afspiegeling vormen van de belanghebbenden.'*

Het bestuur erkent dat diversiteit binnen het bestuur belangrijk is. Naast diversiteit in geslacht en leeftijd kijkt het bestuur ook naar vertegenwoordiging binnen het bestuur van de verschillende vestigingen van Honeywell in Nederland en vertegenwoordiging uit de verschillende afdelingen en achtergronden. Bij de uiteindelijke keuze zal het bestuur kwaliteit en kennis echter tevens zwaar mee laten wegen in de keuze voor een bestuurslid. Diversiteit mag niet ten koste gaan van kwaliteit.

***Norm 68:** 'In het bestuur, het VO of het BO zitten ten minste één lid boven en één lid onder de veertig jaar.'*

Het Verantwoordingsorgaan voldoet op dit moment niet aan deze norm, omdat er géén leden jonger dan veertig jaar zitting hebben in het Verantwoordingsorgaan. Het Verantwoordingsorgaan houdt rekening met deze norm bij de invulling van toekomstige vacatures.

Deskundigheid, betrokkenheid en goede samenwerking vormen de basis voor goed bestuur van het pensioenfonds. Goed Pensioenfondsbestuur heeft betrekking op alle organen van een pensioenfonds. Het bestuur hecht grote waarde aan goed pensioenfondsbestuur en aan de betrokkenheid van alle belanghebbenden van het fonds. Het bestuur is zich bewust van zijn verantwoordelijkheid voor het goed besturen van het pensioenfonds en zal alles doen wat nodig is voor het handhaven van het vertrouwen in het pensioenfonds en de pensioensector. Ontwikkelingen op dit terrein worden nauwlettend gevolgd.

Het verantwoordingsorgaan van het pensioenfonds is samengesteld uit vertegenwoordigers van deelnemers, pensioengerechtigden en de werkgever. Het bestuur van het pensioenfonds legt verantwoording af aan het verantwoordingsorgaan over het gevoerde beleid en de wijze waarop het is uitgevoerd. Het verantwoordingsorgaan heeft de bevoegdheden en rechten die aan haar zijn toebedeeld bij en krachtens de Pensioenwet en de statuten. Het orgaan toetst of het bestuur bij de genomen besluiten op een evenwichtige wijze met de belangen van alle belanghebbenden rekening heeft gehouden. Het verantwoordingsorgaan heeft tot taak een oordeel te geven over het handelen van het bestuur aan de hand van het jaarverslag, de jaarrekening en andere informatie, waaronder de bevindingen van de visitatiecommissie, over het door het bestuur uitgevoerde beleid, alsmede over beleidskeuzes voor de toekomst. Het verslag van het verantwoordingsorgaan en de reactie van het bestuur daarop zijn opgenomen in paragraaf 2.3.3 en 2.3.4.

Bij het interne toezicht op het functioneren van (het bestuur van) het pensioenfonds wordt gekeken naar de procedures en processen en de interne beheersing binnen het fonds, naar de wijze waarop het fonds wordt aangestuurd en de wijze waarop wordt omgegaan met de risico's op de langere termijn. Voor de inrichting van het interne toezicht heeft het bestuur gekozen voor de instelling van een visitatiecommissie. De visitatiecommissie is onder meer belast met het toezien op adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging door het bestuur en legt verantwoording af aan het verantwoordingsorgaan, de werkgever en in het jaarverslag, over de uitvoering van de taken. Eind 2014 is de Visitatiecommissie Pensioenfonds (VCP) gestart met de jaarlijkse visitatie. Het definitieve rapport van de Visitatiecommissie is in februari 2015 opgeleverd. In paragraaf 2.3.1 worden de bevindingen van de visitatiecommissie toegelicht.

2.3.1 Visitatiecommissie

In 2009 heeft het bestuur voor de inrichting van het interne toezicht gekozen voor de instelling van een visitatiecommissie. De visitatiecommissie bestaat uit drie onafhankelijke deskundigen, benoemd door het bestuur. De visitatiecommissie beoordeelt elk jaar het functioneren van (het bestuur van) het fonds. Bij het interne toezicht op het functioneren van (het bestuur van) het pensioenfonds wordt gekeken naar de procedures en processen en de interne beheersing binnen het fonds, naar de wijze waarop het fonds wordt aangestuurd en de wijze waarop wordt omgegaan met de risico's op de langere termijn.

In 2014 heeft het bestuur de visitatiecommissie opdracht gegeven om een nieuwe visitatie uit te voeren. De gesprekken met een delegatie van het bestuur bestaande uit de voorzitter, de secretaris en een lid, alsmede een delegatie van het VO en DR en de externe betrokkenen: PricewaterhouseCoopers, Mercer en TKP hebben in begin december 2014 plaatsgevonden. Het visitatierapport is in februari 2015 opgeleverd.

Samenvatting bevindingen Visitatiecommissie

De rapportage bevat de bevindingen van de Visitatiecommissie (hierna de VC) naar aanleiding van haar onderzoek naar het functioneren van het bestuur van de Stichting Pensioenfonds Honeywell over de periode 01-01-2013 tot 30-06-2014.

De visitatie heeft plaatsgevonden op basis van de VITP-toezichtscade, 'Het normenkader voor goed intern toezicht bij pensioenfondsden'.

Het proces van de visitatie tot en met deze rapportage is soepel verlopen. De algemene bevinding van de VC is dat het pensioenfonds goed en degelijk wordt aangestuurd door een zeer gemotiveerd bestuur. Het bestuur vindt haar taakuitoefening belangrijk en tracht deze dan ook adequaat uit te voeren. Dit wordt door de bevindingen van de VC in het rapport onderbouwd. De onderlinge communicatielijnen zijn kort, men weet elkaar makkelijk te vinden, waardoor er, volgens zeggen van de betrokkenen, buiten de vergaderingen om, ook op informele wijze veel overleg en afstemming plaatsvindt.

Naar aanleiding van de visitatie doet de VC de volgende aanbevelingen:

- Gelet op de structuur van het fonds, klein bestuur en alle activiteiten uitbesteed, de bestuursleden en de externe adviseurs regelmatig evalueren.
- Goede afspraken maken met het Verantwoordingsorgaan over de onderlinge communicatie en het opleidingsprogramma, mede in het kader van de uitgebreidere bevoegdheden van het Verantwoordingsorgaan.
- Op financieel/economisch gebied:
 - * het uitvoeren van een ALM studie inclusief haalbaarheidstoets overeenkomstig nFTK
 - * het opzetten en jaarlijks herijken van een beleggingsplan, waarin alle drie vermogensbeheerders zijn opgenomen
 - * speciale aandacht voor aspecten zoals criteria voor vermogensbeheerders, renteafdekking, securities lending etc.
 - * verdieping van het risicobeleid door de mogelijke externe risico's bij de uitbestede processen te benoemen
 - * onderzoek naar de risicobereidheid van de deelnemers en gewezen deelnemers

De VC stelt vast dat het bestuur van het fonds goed is opgezet en dat er een goede balans is tussen de ambities, deskundigheid en risico's. De juiste checks en balances zijn aanwezig. Het bestuur is naar de mening van de VC in control.

De VC beveelt aan de Code-VITP op te nemen in het reglement intern toezicht om zo ook voor de toekomst de kwaliteit te waarborgen.

Amsterdam, 4 februari 2015

P.H. Oyens (voorzitter)

G.J. Heeres

M.G. Leenstra

2.3.2 Reactie bestuur op verslag Visitatiecommissie

Het bestuur bedankt de visitatiecommissie voor de gedegen wijze waarop de visitatie is uitgevoerd. Het bestuur waardeert de rol van de visitatiecommissie en ervaart de visitatie als een nuttig instrument voor het bestuurlijk functioneren van Pensioenfonds Honeywell voor nu en in de toekomst. Het doet het bestuur deugd dat de algemene bevinding van de visitatiecommissie de beleving van het bestuur onderschrijft. De aandachtspunten die door de visitatiecommissie naar voren zijn gebracht, worden door het bestuur onderkend.

Zo heeft het bestuur de evaluatie met de externe adviseurs begin 2015 reeds feitelijk uitgevoerd. Tevens is voor het verantwoordingsorgaan een opleidingsprogramma opgesteld. Het bestuur heeft de verschillende acties vanuit de implementatie van het nieuwe FTK, zoals het herijken van het beleggingsplan en het uitvoeren van een haalbaarheidstoets, reeds in gang gezet.

De overige aanbevelingen uit het rapport zullen door het bestuur transparant in kaart worden gebracht en op de actielijst worden geplaatst, zodat gedurende het jaar de acties en de voortgang kunnen worden bewaakt.

2.3.3 Verslag verantwoordingsorgaan

Statutaire opdracht

Het verantwoordingsorgaan is bevoegd jaarlijks een algemeen oordeel te geven over:

- Het handelen van het bestuur aan de hand van het jaarverslag, de jaarrekening en andere relevante informatie, waaronder –indien van toepassing- de bevindingen van het intern toezichtorgaan;
- Het door het bestuur uitgevoerde beleid in het afgelopen kalenderjaar;
- Beleidskeuzes die op de toekomst betrekking hebben

Het verantwoordingsorgaan wordt in de gelegenheid gesteld advies uit te brengen over de onderwerpen zoals vastgelegd in het Reglement Verantwoordingsorgaan geldig vanaf 1 juli 2014.

Verantwoording en werkwijze

Het verantwoordingsorgaan baseert haar oordeel op de periode 1 januari 2014 tot en met 31 december 2014.

Gedurende deze periode heeft het verantwoordingsorgaan drie vergaderingen met het bestuur gehad.

Voorafgaand en/of aansluitend heeft het verantwoordingsorgaan haar eigen vergaderingen gepland.

De onderwerpen die tijdens deze vergaderingen zijn besproken, zijn:

- Jaarstukken 2014
- Diverse reglementen
- Beleggingen
- Toeslagverlening
- Communicatiebeleid

Daarnaast hebben enkele leden van het verantwoordingsorgaan deelgenomen aan een strategiedag.

In december 2014 heeft het verantwoordingsorgaan een gesprek gehad met de visitatiecommissie. In februari 2015 is het rapport ontvangen, waarvan de aanbevelingen in 2015 gevolgd zullen worden.

Bevindingen en aandachtspunten

Het verantwoordingsorgaan heeft kennis genomen van het jaarverslag 2014 en de jaarrekening 2014, welke zijn besproken tijdens de vergadering van 28 mei 2015. Tevens heeft het verantwoordingsorgaan kennis genomen van de bevindingen van de externe accountant, de externe actuaris en TKP. Het verantwoordingsorgaan stelt met voldoening vast, dat 2014 positief is afgesloten.

Het verantwoordingsorgaan geeft de volgende aandachtspunten mee:

- Verzoek om het rendement van alle beleggingsfondsen in het jaarverslag op te nemen
- De aangegeven verbeterpunten van DNB verder te onderzoeken en op te pakken
- Het baart het verantwoordingsorgaan zorgen, dat de pensioenuitvoeringskosten in 2014 sterk gestegen zijn ten opzichte van 2013. Het verantwoordingsorgaan vraagt het bestuur om extra aandacht te besteden aan deze pensioenuitvoeringskosten.

Oordeel

Op basis van de beschreven werkzaamheden komt het verantwoordingsorgaan tot het oordeel, dat het bestuur met inachtneming van een voldoende mate van zorgvuldigheid en evenwichtige afweging van de belangen van de bij het pensioenfonds betrokken deelnemers, gewezen deelnemers, pensioengerechtigden en de werkgever, tot verantwoorde besluitvorming en beleidskeuzes is gekomen.

Gezien alle veranderingen in deze turbulente pensioenwereld, wil het verantwoordingsorgaan, het bestuur bedanken voor haar tijd, inzet en de behaalde resultaten.

Amsterdam, 28 mei 2015

A.J. Blom
N. van Es
P. Gremmer
P.J.J.H. Jonkhout
H. Klingenberg
E.C.J. van Koetsveld-van Ankeren
B. Land
A.E. van Loon

2.3.4 Reactie bestuur op verslag verantwoordingsorgaan

Het bestuur heeft in zijn vergadering van 22 juni 2015 met instemming kennis genomen van het positieve oordeel van het verantwoordingsorgaan. De aan het bestuur gegeven aanbevelingen en aandachtspunten zal het bestuur betrekken in de door het bestuur te nemen actuele en toekomstige besluitvorming en daar waar mogelijk vermelden in toekomstige jaarverslagen. De aanbevelingen die DNB daarbij doet omtrent de risico's van belangenverstrengeling zijn daar onderdeel van. Het bestuur is zich ervan bewust dat de uitvoeringskosten zijn toegenomen. Deze vloeien voort uit de aanpassing van het contract met TKP per 1 januari 2014 en de intensivering van de advisering door Mercer. De contractverlenging met TKP is na een zorgvuldig proces tot stand gekomen, waarbij is vastgesteld dat de verhoging van de fee marktconform is. Dat betreft een structurele verhoging van de uitvoeringskosten. De intensievere advisering hangt direct samen met de vele aanpassingen die voortkomen uit wet- en regelgeving. Naar verwachting zal dat ook in 2015 het geval zijn.

2.4 Informatie inzake toezicht door DNB en AFM

Geen sancties

De Nederlandsche Bank (DNB) maakt zich sterk voor een betrouwbaar financieel stelsel waarin instellingen hun verplichtingen nakomen. DNB houdt derhalve voortdurend toezicht op financiële instellingen en het netwerk waarvan zij deel uitmaken. Als er iets mis gaat of dreigt te gaan treft DNB maatregelen om de schade zoveel mogelijk te beperken. In 2014 zijn aan het pensioenfonds geen dwangsommen of boetes opgelegd. Er zijn door DNB geen aanwijzingen aan het fonds gegeven, noch is een bewindvoerder aangesteld of is bevoegdheidsuitoefening van organen van het fonds gebonden aan toestemming van DNB.

(Evaluatie) herstelplan

In februari 2014 is de evaluatie van het herstelplan ingediend bij DNB. In deze evaluatie is gerekend met de toendertijd ingeschatte dekkingsgraad van 110,8% per eind 2013. De evaluatie van het herstelplan begin 2014 heeft geen aanleiding gegeven om extra herstell premie te vragen. In 2015 zal een nieuw herstelplan worden ingediend conform het nFTK.

Onderzoeken vanuit DNB

In 2014 heeft Pensioenfonds Honeywell meegewerkt aan het onderzoek 'Belangenverstrengeling' van DNB, middels het invullen en indienen van een Self Assessment. DNB wil hiermee bewerkstelligen dat pensioenfondsen zich bewust zijn van de risico's van belangenverstrengeling en mitigerende maatregelen treffen ten aanzien van deze risico's. Begin 2015 heeft DNB aangegeven dat het fonds niet op alle onderdelen voldoende scoort. DNB heeft het pensioenfonds derhalve verzocht vervolgacties uit te zetten naar aanleiding van de 'Good Practices' die zijn opgesteld en een risicoanalyse op het gebied van belangenverstrengeling op te stellen en toe te zenden aan DNB. Aan deze aanbevelingen zal het bestuur in 2015 gevolg geven. Er zal vóór de uiterlijke termijn van inlevering van 1 augustus 2015 aan DNB gerapporteerd worden welke verbeteringen door Pensioenfonds Honeywell zijn doorgevoerd.

Tevens heeft het pensioenfonds eind 2014 meegewerkt aan het onderzoek inzake evenwichtige belangenafweging bij besluit tot vaststellen van de pensioenpremie 2015. Begin 2015 was hierop nog geen reactie van DNB ontvangen.

Beoordeling statutenwijziging pensioenfonds

DNB heeft in juni 2014 de statutenwijziging van het pensioenfonds goedgekeurd. Deze statuten - die gelden per 1 juli 2014 - zijn gewijzigd in verband met wijzigingen in de governance en de invoering van de Wet Versterking Bestuur Pensioenfondsen.

AFM

Sinds 1 januari 2007 houdt de Autoriteit Financiële Markten (AFM) toezicht uit hoofde van de Pensioenwet en de Wet verplichte beroepspensioenregeling. De AFM heeft tot taak toezicht te houden op het gedrag van pensioenuitvoerders. Het toezicht omvat met name de communicatie van pensioenfondsen en de wettelijk verplichte informatieverstrekking aan de deelnemers, alsmede de zorgplicht voor deelnemers die met beleggingen individueel pensioen opbouwen. Pensioenuitvoerders vallen daarnaast ook onder het effectentypisch gedragstoezicht, dat toeziet op het omgaan met voorwetenschap en privétransacties, en het beheersen van belangenverstrengeling. De AFM houdt hier ook toezicht op.

2.5 Bestuursmodel en Wet Versterking Bestuur Pensioenfonds

De Wet Versterking Bestuur Pensioenfonds is op 9 juli 2013 aangenomen door de Eerste Kamer en is op 7 augustus 2013 in werking getreden. De bepalingen in de wet die betrekking hebben op de inrichting van de fondsorganen zijn op 1 juli 2014 van kracht geworden.

De wet heeft, naast de wijzigingen met betrekking tot de inrichting en bevoegdheden van de fondsorganen, ook andere wijzigingen en uitbreidingen met zich meegebracht. Zo dienen de doelstellingen en beleidsuitgangspunten van het pensioenfonds vastgelegd te worden, zodat de fondsorganen deze kunnen gebruiken bij besluitvorming, advisering en toezicht.

Er is daarnaast een verplichting, die volgt uit de Code Pensioenfonds die sinds 1 januari 2014 geldt, in het jaarverslag te rapporteren over de samenstelling naar leeftijd en geslacht van de fondsorganen en er dient verantwoording te worden afgelegd over het gevoerde diversiteitsbeleid. Ook moet in het jaarverslag worden vermeld op welke wijze in het beleggingsbeleid rekening wordt gehouden met milieu en klimaat, mensenrechten en sociale verhoudingen.

Het bestuur heeft uit de vijf verschillende bestuursmodellen gekozen voor een paritair bestuur, wat het beste aansloot bij de bestaande bestuursstructuur. Het nieuwe model bestaat uit een bestuur met ten minste evenveel vertegenwoordigers van deelnemers en pensioengerechtigden tezamen, als werkgeversvertegenwoordigers. Bestuursleden namens de deelnemers en pensioengerechtigden worden na verkiezing benoemd.

Het pensioenfonds heeft binnen dit model gekozen voor een visitatiecommissie (voor het intern toezicht) en voor een verantwoordingsorgaan (voor de verantwoording en medezeggenschap). Het verantwoordingsorgaan bestaat uit vertegenwoordigers van de deelnemers en pensioengerechtigden. Zij zijn op basis van onderlinge getalsverhoudingen vertegenwoordigd en worden na verkiezing benoemd. Het bestuur heeft tevens de werkgever de mogelijkheid gegeven om zitting te nemen in het orgaan. De deelnemersraad is met ingang van 1 juli 2014 opgehouden te bestaan. Deze had een uitgebreider pakket aan taken en bevoegdheden dan het nieuwe verantwoordingsorgaan. De deelnemersraad en het verantwoordingsorgaan hebben in februari 2014 een positief advies uitgebracht over deze voorgenomen wijzigingen.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het hebben van een geschikt pensioenfondsbestuur.

Een goed bestuur dient niet alleen over kennis te beschikken, maar dient ook in staat te zijn om met die kennis te werken. Daartoe dient een bestuurslid in staat te zijn de voor het besturen van een pensioenfonds relevante onderwerpen te analyseren, daarover besluiten te nemen, de besluiten te evalueren en zo nodig bij te sturen. Extra deskundigheids-eisen moeten worden gesteld aan de bestuursleden die aanspreekpunt zijn voor een bepaald aan hen toegewezen aandachtsgebied van het pensioenfonds, dan wel lid zijn van een bestuurscommissie. Wil een bestuur daadkrachtig en effectief zijn, dan dient het bestuurslid - maar ook het bestuur als collectief - over aanvullende bestuurlijke competenties te beschikken.

Als gevolg van nieuwe wet- en regelgeving (onder meer de Wet Versterking Bestuur Pensioenfonds die geldt sinds 1 juli 2014 en de Code Pensioenfonds) - waarbij het doel is dat het pensioenfondsbestuur meer 'in control' is en blijft - is het Beleidsdocument Deskundigheid door het bestuur in de zomer van 2014 aangepast, met als resultaat het Geschiktheidsplan, dat in oktober 2014 door het bestuur is vastgesteld. Met dit plan wil het bestuur van Stichting Pensioenfonds Honeywell invulling geven aan de geschiktheidseisen voor bestuursleden van pensioenfonds. Bij geschikt pensioenfondsbestuur spelen deskundigheid, competenties en professioneel gedrag een bepalende rol.

DNB heeft regels vastgesteld om besturen en directies van pensioenfonds te toetsen. Deze regels houden concreet in dat bestuurders en directieleden van pensioenfonds, voordat zij worden benoemd, door DNB worden getoetst op integriteit en deskundigheid. DNB houdt bij deze toetsing steeds meer rekening met de aard, omvang en complexiteit en daarmee dus het risicoprofiel van het pensioenfonds en van de samenstelling van het zittende bestuur. Alle bestuursleden van Stichting Pensioenfonds Honeywell zijn getoetst en DNB heeft met hun benoeming ingestemd.

Het bestuur vindt het belangrijk dat zijn deskundigheid op peil wordt gehouden, mede gezien de veelheid aan ontwikkelingen op pensioen- en beleggingsgebied. Het bestuur volgt hiertoe actief de voor het fonds relevante pensioenontwikkelingen (onder meer middels vakliteratuur en relevante seminars). Bestuursleden worden in de gelegenheid gesteld (vervolg)cursussen, seminars en themabijeenkomsten bij te wonen.

Op 17 juli 2014 is door Mercer voor het pensioenfondsbestuur een Beleidsdag georganiseerd. Deze had de volgende onderwerpen: het nieuwe FTK, geschikt pensioenfondsbestuur, risicomanagement (FIRM en risicodashboard) en het CBS-onderzoek 'Belevingen'.

Jaarlijks wordt door de uitvoeringsorganisatie TKP voor bestuursleden en leden van het Verantwoordingsorgaan een seminar georganiseerd. Tijdens het seminar op 3 oktober 2014 is door verschillende sprekers aandacht besteed aan het nieuwe FTK, het Algemeen Pensioenfonds, actuele ontwikkelingen en 'soft controls' (niet-tastbare gedrags-beïnvloedende factoren).

Daarnaast hebben verschillende bestuursleden deelgenomen aan elders georganiseerde seminars, zoals het DNB pensioenseminar (over toekomstbestendigheid en nieuwe eisen pensioencommunicatie).

Op basis van de deskundigheidsmatrix van het fonds, dat deel uitmaakt van het Geschiktheidsplan, zijn geen lacunes in de collectieve deskundigheid vastgesteld. In het Geschiktheidsplan is een opleidingsplan opgesteld voor de (aspirant-)bestuursleden.

Het regelmatig evalueren van het functioneren van bestuursleden en van het bestuur als geheel en het tijdig bijsturen daar waar nodig, draagt bij aan het in stand houden van een goed bestuur. Daarom draagt het bestuur er zorg voor dat bestuursleden en het bestuur als geheel elk jaar op hun functioneren worden geëvalueerd. Deze jaarlijkse evaluatie is eind 2014 opgestart. Daarnaast wordt het bestuur en zijn functioneren beoordeeld door het intern toezicht (Visitatiecommissie).

Het bestuur is van mening dat het voldoende deskundig is om zijn taak adequaat uit te voeren.

Formeel worden er in de Wet Versterking Bestuur Pensioenfonds geen eisen gesteld aan de leden van het Verantwoordingsorgaan. Uiteraard dient het Verantwoordingsorgaan wel het handelen van het pensioenfondsbestuur te beoordelen. Daarom heeft het bestuur in het Geschiktheidsplan nadere eisen gesteld aan de leden van het Verantwoordingsorgaan.

Tot slot heeft het bestuur in het Geschiktheidsplan een profiel opgesteld voor de Visitatiecommissie.

2.6 Gedragscodes

Het pensioenfonds beschikt over een gedragscode die in 2008 is opgesteld aan de hand van de modelgedragscode van de pensioenkoepels. Het doel van deze gedragscode is het bijdragen aan het transparant en integer handelen van bestuurders ten behoeve van al diegenen die bij het pensioenfonds belang hebben en tot het waarborgen van de goede naam en reputatie van het pensioenfonds als marktpartij. De gedragscodes bevatten onder meer regels over hoe een bestuurslid moet omgaan met vertrouwelijke informatie, voorwetenschap, relatiegeschenken en het vervullen van nevenfuncties bij andere ondernemingen en instellingen. De uitvoeringsorganisatie en de vermogensbeheerder hanteren vergelijkbare gedragscodes.

Alle bestuursleden hebben de verklaring bij de Gedragscode over 2014 ondertekend. De leden van het verantwoordingsorgaan en de deelnemersraad (die per 1 juli 2014 is opgehouden te bestaan) hebben de verklaring bij de Gedragscode eveneens ondertekend.

De uitvoeringsorganisatie en de vermogensbeheerder hanteren gelijkwaardige gedragscodes.

Het bestuur heeft per 13 november 2008 de heer B. Buurma aangewezen als compliance officer voor het fonds. De compliance officer is belast met het toezicht op de naleving van de op grond van de gedragscode geldende bepalingen. De compliance officer verstrekt jaarlijks een rapportage aan het pensioenfondsbestuur. De rapportage over 2014 meldt het volgende:

Bij de compliance officer zijn in het verslagjaar geen meldingen gedaan inzake aanvaarding van relatiegeschenken of uitnodigingen, dan wel van (potentiële) belangconflicten. Ook zijn er door verbonden personen geen schriftelijke aanvragen ingediend voor aanvaarding van een nevenfunctie.

Een aantal bestuursleden van het pensioenfonds hebben nevenfuncties:

F.H.M. van den Oetelaar - voorzitter van "Stichting Haarense Revue"

J. Huigen: - penningmeester van de vogelvereniging Partropika te Apeldoorn

J. de Vries: - penningmeester FHI, Federatie Het Instrument
- voorzitter College van Kerkrentmeesters PKN kerk Nieuwveen.
- penningmeester Bridgeclub Golfclub Liemeer

In 2014 zijn geen verbonden personen als insider aangemerkt. Tot slot zijn er geen bijzondere omstandigheden opgetreden die melding aan de voorzitter van het bestuur van het pensioenfonds noodzaakten.

2.7 Interne procedures

Het bestuur heeft een Klachtenprocedure en een Geschillenprocedure opgesteld. De regelingen houden in het kort het volgende in:

Reglement Klachtenprocedure

Een deelnemer of een andere belanghebbende heeft het recht bij de administrateur een klacht in te dienen over de uitvoering van het pensioenreglement. Indien de klager het niet eens is met de beslissing van de administrateur op de klacht, heeft de klager het recht om in beroep te gaan bij het bestuur. Indien het bestuur de beslissing van de administrateur bevestigt, heeft de klager het recht een beroep te doen op de Ombudsman Pensioenen. De Ombudsman handelt een klacht af door het geven van een schriftelijk advies dat hij uitsluitend aan de klager en het bestuur ter kennis brengt. Het bestuur kan hier gemotiveerd van afwijken.

Reglement Geschillenprocedure

Het bestuur zorgt ervoor dat alle betrokkenen bij het pensioenfonds de mogelijkheid hebben te rapporteren over onregelmatigheden van algemene, operationele en financiële aard. Dit kan gaan om onregelmatigheden zowel binnen het pensioenfonds als bij partijen aan wie taken worden uitbesteed. De commissie van beroep bestaat uit een voorzitter en twee leden, die door het bestuur worden benoemd. De commissie is bevoegd tot het doen van uitspraak in geschillen tussen een aangesloten werkgever, een deelnemer, een gewezen deelnemer, hun rechtverkrijgende of een ander die naar het oordeel van de commissie rechtstreeks in zijn belang wordt getroffen.

Nadere voorwaarden voor de procedures zijn vastgelegd in de betreffende reglementen. In het verslagjaar zijn geen klachten ontvangen en geen geschillen aanhangig gemaakt.

Tevens zijn eind 2014 een Incidentenregeling en een Klokkenluidersregeling opgesteld.

2.8 Organisatie en uitvoering

Het pensioenfonds heeft een deel van haar werkzaamheden uitbesteed. Zo is het administreren van pensioenen en bestuursondersteuning uitbesteed aan TKP Pensioen B.V. (TKP). De uitvoering van het vermogensbeheer wordt door Aegon Asset Management (AAM), BNP Paribas Investment Partners Netherlands N.V. en ING Asset Management B.V. gedaan.

Advisering aan het bestuur inzake pensioenaangelegenheden is uitbesteed aan Mercer (Nederland) B.V. Besluitvorming over het beleid van het pensioenfonds vindt plaats door het bestuur. Door het bestuur is een dagelijks bestuur benoemd dat zich bezig houdt met de dagelijkse gang van zaken. Tevens zijn een aantal commissies aangeduid die zich bezig houden met een specifieke taak.

Het bestuur monitort de uitvoering van de uitbesteede werkzaamheden op basis van periodieke rapportages van de uitvoerders over de uitgevoerde werkzaamheden in het kader van de afgesloten Service Level Agreements. Tevens ontvangt het pensioenfonds een ISAE3402-type II-rapportages van TKP en AAM, die door een externe accountant gecertificeerd zijn.

2.9 Statutenwijziging

Eind juni 2014 is een statutenwijziging door de notaris verleden. De statuten - die gelden per 1 juli 2014 - zijn gewijzigd in verband met wijzigingen in de governance en de invoering van de Wet Versterking Bestuur Pensioenfonds.

3 Financiële positie en beleid in 2014

3.1 Financiële opzet en positie

Algemeen

Een maatstaf om de financiële positie van een pensioenfonds te bepalen is de dekkingsgraad. De dekkingsgraad is de verhouding tussen de netto activa en de voorziening pensioenverplichtingen, uitgedrukt in een percentage. De netto activa zijn het saldo van het belegd vermogen en de andere activa en de schulden. Dit verhoudingsgetal geeft aan in hoeverre op lange termijn de pensioenverplichtingen kunnen worden nagekomen.

Ontwikkeling dekkingsgraad

De dekkingsgraad kan wijzigen door diverse factoren, zoals de ontwikkeling van het beleggingsresultaat, verzekeringstechnische ontwikkelingen en de ontwikkeling van de marktrente.

Eind 2014 is er sprake van voldoende vermogen, omdat de dekkingsgraad hoger was dan de dekkingsgraad behorend bij het vereist vermogen van 109,9% (2013: 112,9%).

De ontwikkeling van de dekkingsgraad van het pensioenfonds gedurende het jaar wordt hieronder weergegeven. Daarbij is per factor het procentuele effect op de dekkingsgraad bepaald.

	2014 %	2013 %
Dekkingsgraad per 1 januari	109,0	107,3
Premie	-0,2	-0,1
Uitkeringen	0,3	0,2
Toeslagverlening	-0,4	-0,8
Beleggingsrendementen (exclusief renteafdekking)	2,7	3,1
Renteafdekking	22,0	-4,4
Wijziging rentetermijnstructuur voorziening pensioenverplichtingen	-19,0	3,6
Wijziging actuariële grondslagen	0,4	-0,4
Overige oorzaken	-3,5	0,5
Dekkingsgraad per 31 december	111,3	109,0

Zoals bovenstaande tabel laat zien, wordt de stijging van de dekkingsgraad met name veroorzaakt doordat de beleggingsrendementen en renteafdekking de stijging van de voorziening pensioenverplichtingen compenseerde. De overige oorzaken bestaan uit kruiseffecten -4,4%, kanssystemen 0,6% en andere oorzaken 0,3%.

Ontwikkelingen herstelplan

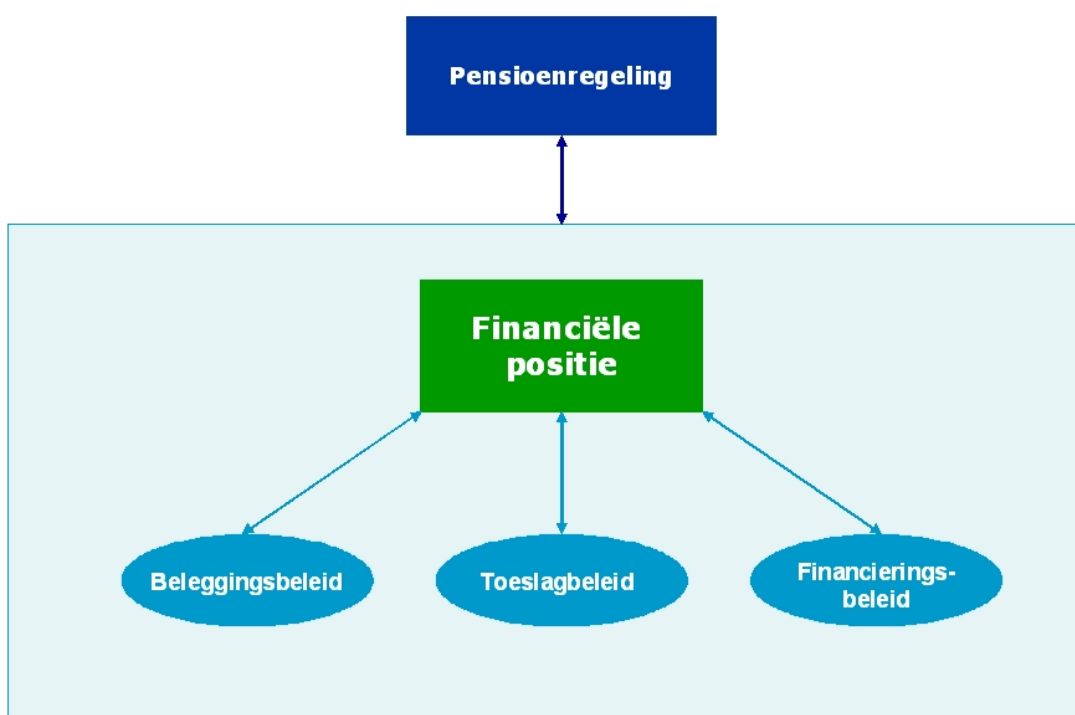
In 2008 is door de kredietcrisis en de dalende rente een dekkingstekort ontstaan. Het bestuur heeft eind maart 2009 het korte- en langetermijnherstelplan vastgesteld. Dit plan is, inclusief de daarbij behorende continuïteitsanalyse, in maart 2009 ingediend bij DNB. DNB heeft op 9 februari 2011 formeel ingestemd met het herstelplan. Het kortetermijnherstelplan is ultimo 2013 afgelopen. Door het bestuur is de voorgeschreven jaarlijkse evaluatie van het herstelplan uitgevoerd (ingediend op 12 februari 2014). Deze evaluatie heeft niet geleid tot bijstelling van de oorspronkelijke uitgangspunten van het herstelplan. Op grond van de huidige situatie voorziet het herstelplan in herstel binnen de daarvoor geldende termijnen. Wel is op aangeven van DNB een aangepast dekkingsgraadsjabloon ingediend die er in voorziet dat na verloop van 15 jaar de dekkingsgraad van het fonds zich herstelt tot de dekkingsgraad behorend bij het vereist eigen vermogen. Het langetermijn herstelplan was in 2014 nog geldig, maar met ingang van 1 januari 2015 zijn alle huidige herstelplannen formeel geëindigd. Voor 1 juli 2015 moet het pensioenfonds een nieuw herstelplan indienen.

De belangrijkste kenmerken van het herstelplan waren:

- Zolang het fonds in de situatie verkeert van een dekkingstekort, wordt een extra opslag op de premie van 1,0% van de pensioengrondslag gehanteerd.
- Zolang de dekkingsgraad van 105% nog niet is overschreden, worden geen toeslagen toegekend. Indien de dekkingsgraad zich bevindt tussen 105% en het vereist eigen vermogen, kan er na een bestuursbesluit lineair een toeslag worden toegekend uitgaande van 0% bij een dekkingsgraad van 105% en overeenkomstig het ambitieniveau bij het vereist eigen vermogen.

3.2 Beleid en beleidskeuzes

Het bestuur heeft beleid ontwikkeld op het gebied van financiering, beleggingen en toeslagen om de risico's en de financiële positie van het pensioenfonds te beheersen. Bij het maken van beleidskeuzes worden de belangen van alle belanghebbenden evenwichtig afgewogen. Het beleid moet worden uitgevoerd binnen de kaders van de pensioenregeling zoals die overeengekomen is met de cao-partijen. Dit wordt toegelicht aan de hand van onderstaande figuur.

3.2.1 Toeslagbeleid

De hoogte van de toeslagverlening op pensioenen voor actieve deelnemers is reglementair gekoppeld aan de algemene loonontwikkeling binnen de CAO Metalektro. De hoogte van de toeslag voor pensioengerechtigden en gewezen deelnemers is gekoppeld aan het prijsindexcijfer. Daarnaast zijn de toeslagen afhankelijk van de aanwezige middelen van het fonds. Het fonds heeft geen middelen gereserveerd voor toeslagen. Of toeslagverlening zal worden toegepast, is afhankelijk van de dekkingsgraad. Als de middelen van het fonds, naar het oordeel van het bestuur, het toelaten, zal het bestuur overgaan tot toeslagverlening. Het betreft een voorwaardelijke toeslagverlening. Dit betekent dat er geen recht op toeslagverlening is en het ook op lange termijn niet zeker of en in welke mate toeslagen zullen plaatsvinden.

Op grond van de ontwikkeling van de algemene loonontwikkeling binnen de CAO Metalektro zouden de aanspraken per 1 januari 2014 van de actieve deelnemers met 2,35% moeten worden verhoogd. Op basis van de financiële positie van het fonds heeft het bestuur per 1 januari 2014 een gedeeltelijke indexatie toe te kennen van 0,47%.

Op grond van de ontwikkeling van de prijsindex (CPI alle huishoudens) zouden de aanspraken per 1 januari 2014 van gewezen deelnemers en gepensioneerden met 1,68% moeten worden verhoogd. Op basis van de financiële positie van het fonds heeft het bestuur per 1 januari 2014 besloten een gedeeltelijke indexatie te verlenen op de opgebouwde aanspraken van gewezen deelnemers en gepensioneerden van 0,34%.

Het bestuur heeft ook besloten per 1 januari 2015 een gedeeltelijke indexatie toe te kennen. Deze indexatie is ook meegenomen in de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen per ultimo 2014.

Actieve deelnemers

Jaar	Volledige toeslagverlening	Toegekende toeslagen	Vershil	Cumulatief verschil
Voor 2011				5,50% *
2011	1,66%	0,00%	1,66%	7,25%
2012	2,16%	0,00%	2,16%	9,57%
01-01-2013	2,11%	0,00%	2,11%	11,88%
01-04-2013	0,00%	0,31%	-0,31%	11,53%
2014	2,35%	0,47%	1,88%	13,63%
2015	1,86%	0,50%	1,36%	15,17%

Niet actieve deelnemers

Jaar	Volledige toeslagverlening	Toegekende toeslagen	Vershil	Cumulatief verschil
Voor 2011				3,64% *
2011	1,38%	0,00%	1,38%	5,07%
2012	2,42%	0,00%	2,42%	7,61%
01-01-2013	2,43%	0,00%	2,43%	10,22%
01-04-2013	0,00%	0,35%	-0,35%	9,84%
2014	1,68%	0,34%	1,34%	11,31%
2015	0,59%	0,20%	0,39%	11,74%

*inclusief de achterstand van voorgaande jaren

3.2.2 Financieringsbeleid

Financieringssystemen en ABTN

Voor de financieringsnormen wordt de omvang van het eigen vermogen als sturingsmiddel genomen. Aan de hand van scenarioanalyses wordt berekend hoeveel middelen benodigd zijn om de verplichtingen met een bepaalde mate van zekerheid te kunnen afwikkelen over een periode van vijftien jaar. De hieruit resulterende benodigde buffers kunnen dan vergeleken worden met het werkelijke eigen vermogen.

Voor het premie- en toeslagbeleid is een aantal vermogensposities van belang. De volgende grenzen (nominale dekkingsgraden) worden onderscheiden:

- **Minimaal vereist eigen vermogen:** het minimaal vereist eigen vermogen is de ondergrens van het vereist eigen vermogen. Indien het fonds niet over het minimaal vereist vermogen beschikt, is sprake van een dekkingstekort. In 2014 is de dekkingsgraad behorend bij het minimaal vereist eigen vermogen 104,2% van de voorziening pensioenverplichtingen (2013: 104,2%).
- **Vereist eigen vermogen:** het vereist eigen vermogen is het vermogen dat nodig is om te bewerkstelligen dat met een zekerheid van 97,5% wordt voorkomen dat het eigen vermogen in een periode van één jaar negatief wordt. Ultimo 2014 bedraagt de dekkingsgraad behorend bij het vereist eigen vermogen 109,9% (2013: 112,9%).
- **Gewenst eigen vermogen:** het gewenst eigen vermogen is het vermogen dat boven de voorziening pensioenverplichtingen nodig is om de toeslagambitie ook op de lange termijn na te komen.

In haar Beleidsregel toepassing hoofdlijnennota maakt DNB onderscheid tussen de kostendeekkende premie en de feitelijk te ontvangen bijdrage.

De kostendeekkende premie dient de volgende onderdelen te bevatten:

- a. de actuariael benodigde premie voor de inkoop van de onvoorwaardelijke onderdelen van de pensioenovereenkomst (inclusief risicopremies en backservicekoopsommen);
- b. de aan het actuele risicoprofiel van het fonds gerelateerde solvabiliteitsopslag op de premie voor de onvoorwaardelijke onderdelen van de pensioenovereenkomst, zijnde de opslag voor het bereiken c.q. in stand houden van het vereist vermogen, met inbegrip van het minimaal vereist vermogen voor de inkoop van de onvoorwaardelijke onderdelen van de pensioenovereenkomst;
- c. een opslag voor de uitvoeringskosten;

- d. voor zover het géén nominaal pensioen betreft, de actuariel benodigde premie voor voorwaardelijke onderdelen van de pensioenovereenkomst, met inachtneming van de geformuleerde ambitie en afgesproken wijze van financieren.

Als disconteringsvoet voor de kostendekkende premie dient gebruik te worden gemaakt van de actuele marktrente (rentetermijnstructuur). Door de fluctuerende marktrente kan de kostendekkende premie sterke schommelingen vertonen. Voor de feitelijk te ontvangen bijdrage is het daarom onder voorwaarden toegestaan een doorsneepremie toe te passen. Deze gekozen doorsneepremie dient een consistent geheel te vormen met de gewekte toeslagverwachtingen, financiering van de toeslagen en het feitelijk toekennen van toeslagen. Om deze consistentie aan te tonen, is een Asset Liability Management (ALM) studie uitgevoerd.

DNB biedt pensioenfonds de mogelijkheid in de ABTN bepalingen op te nemen betreffende een korting op de kostendekkende premie en/of restitutie van eerder betaalde premies. Wanneer een fonds overweegt een premiekorting of –restitutie te verlenen, moet aan DNB worden aangetoond dat het eigen vermogen van het fonds hoger is dan de premiekortinggrens. De premiekortinggrens wordt gedefinieerd als “de hoogte van de aanwezige middelen die precies voldoende is voor het nakomen van de onvoorwaardelijke en, in voorkomende gevallen, voorwaardelijke onderdelen van de pensioenovereenkomst in dat jaar en voor de langere termijn”. Dit impliceert dat een premiekorting pas kan worden verleend wanneer het fonds over meer middelen beschikt dan nodig zijn om het toeslagstreven van het fonds voor de langere termijn te realiseren. Hier wordt dus duidelijk een verband gelegd tussen het premiebeleid en het toeslagbeleid.

Een premiekorting kan worden verleend wanneer het pensioenfonds over een dekkingsgraad behorend bij het vereist eigen vermogen beschikt en er sprake is van een consistent geheel tussen de gewekte verwachtingen, de financiering en het realiseren van voorwaardelijke toeslagen.

In 2009 is het fonds overgegaan tot het hanteren van een gedempte kostendekkende premie, welke gebaseerd is op het 5-jaars voortschrijdend gemiddelde van de interne rente van de premie. Het gemiddelde van deze rente in de periode 2009-2013 is vastgesteld op 3,14%. Deze gemiddelde rente is hoger dan de rentetermijnstructuur van 31 december 2013. De actuariële koopsom is daarmee lager dan de toename van de technische voorzieningen.

Kostendekkende premie

De kostendekkende premie, vastgesteld op basis van de rentetermijnstructuur (door DNB gepubliceerd) ultimo 2013, bedraagt € 10,0 miljoen in 2014. De gedempte kostendekkende premie, vastgesteld op basis van het 5-jaars voortschrijdend gemiddelde van de interne rente van de premie, bedraagt € 9,8 miljoen in 2014. De feitelijke premie bedraagt in 2014 € 10,8 miljoen (2013: € 13,8 miljoen). Dit betreft de premie voor de basisregeling met uitzondering van de koopsommen en de afrekening van vorige boekjaren.

Feitelijke premie

Vanaf 1 januari 2007 is de feitelijke premie afhankelijk van de financiële positie van het fonds. Een uitgangspunt voor het premiebeleid is dat de jaarlijkse bijdrage van de werkgever relatief weinig zal variëren. Daarom wordt de premie bij een dekkingsgraad boven de 135% met maximaal 2% per jaar verlaagd of met maximaal 1% per jaar verhoogd. Zodra de dekkingsgraad onder de 135% ligt, wordt de premie vastgesteld op 29,7% van de pensioengrondslag. Onder een dekkingsgraad van 105% wordt de premie verhoogd naar 30,7%. Het premiebeleid is in de volgende beleidsmatrix samengevat. De beslissing voor de hoogte van de te heffen premie wordt genomen op basis van de dekkingsgraad van 1 oktober van het boekjaar inclusief het effect van het voorziene toeslagbesluit.

Het beleid is in de volgende beleidsmatrix samengevat:

Dekkingsgraad	Premie	Af/toename	Toeslagverlening	Risicobudget
< 105%	30,7%	+ 1%	0%	< 7,1%
105% 110%	29,7%	-	0% - 25%	7,1%
110% 115%	29,7%	-	25% - 50%	7,1%
115% 120%	29,7%	-	50% - 75%	7,1%
120% 125%	29,7%	-	75% - 100%	7,1%
125% 135%	29,7%	-	100%	> 7,1%
135% 150%	richting 24,2%	+ 1%, - 2%	100% + inhaal	> 7,1%
150% 170%	richting 24,2%	+ 1%, - 2%	100% (+ 0% - 2% extra)	> 7,1%
170% >	richting 20,7%	-1%	100% + 2% extra	> 7,1%

De reguliere doorsneepremie voor de pensioenregeling bedraagt 29,7% van de pensioengrondslag. Voor de VPL-regeling geldt daarnaast een reguliere premie van 3,0% van de pensioengrondslag.

In 2014 bedraagt de doorsneepremie voor de pensioenregeling 31,7% van de pensioengrondslag. De VPL-premie bedraagt in 2014 1,0% van de pensioengrondslag.

Feitelijke premie: deelnemersbijdrage

De deelnemersbijdrage wordt uitgedrukt in een percentage van de pensioengrondslag en is maximaal gelijk aan de premie die verschuldigd zou zijn bij deelname aan de pensioenregeling van de Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Metalektro (PME). Overigens is er voor de pensioenopbouw bij Pensioenfonds Honeywell geen gemaximeerd salaris. Hierdoor kan de deelnemersbijdrage in bedrag hoger uitvallen dan bij PME. Per 1 januari 2014 bedraagt de deelnemersbijdrage 11,8% van de pensioengrondslag.

FVP-bijdrage regeling

De middelen van Stichting Financiering Voortzetting Pensioenverzekering (FVP) worden sinds 1989 gebruikt om de pensioenvoorziening voor werkloze werknemers vanaf veertig jaar tijdelijk voort te zetten. FVP levert op deze manier een bijdrage aan de beperking van de pensioenbreuk als gevolg van werkloosheid.

Het bestuur van de Stichting Financiering Voortzetting Pensioenverzekering (FVP) heeft in 2009 besloten de FVP-bijdrageregeling definitief te beëindigen op 1 januari 2011. Dit betekent dat de werknemers van 40 jaar en ouder die vóór 1 januari 2011 WW-gerechtigd worden, onder voorwaarden nog aanspraak op een FVP-bijdrage kunnen maken.

De beslissing van het FVP-bestuur is gebaseerd op de meest recente ramingen van de toekomstige vermogensontwikkeling van Stichting FVP. Deze ramingen laten zien dat de vermogensontwikkeling onvoldoende ruimte laat om de FVP-regeling te verlengen.

Het FVP-bestuur heeft tevens besloten, als voorzorgsmaatregel tegen een eventueel vermogenstekort, de betalingen van de FVP-bijdrage van werknemers die in 2010 werkloos worden, op te schorten tot uiterlijk 1 januari 2014 en mogelijk te korten. Vanaf 2010 was de bijdrage uit de regeling al beperkt. Werknemers, die in 2010 werkloos werden, kregen een bijdrage van circa 50 procent van de totale pensioenpremie. Zij moeten er rekening mee houden dat deze bijdrage op voorlopige basis is vastgesteld. De definitieve vaststelling zal bekend worden op het moment dat het fonds definitief wordt gesloten. Dat kan nog een aantal jaar duren. Werknemers die vóór 1 januari 2010 werkloos zijn geworden, worden in principe niet door deze maatregel getroffen.

In 2014 is € 263 duizend ontvangen aan FVP-bijdragen.

3.2.3 Beleggingsbeleid

Het beleggingsbeleid wordt afgestemd op de verplichtingenstructuur van het fonds. Daarbij wordt rekening gehouden met de wettelijke eisen die in het Financieel Toetsingskader (FTK) aan het beleggingsbeleid en risicomanagement gesteld worden. DNB houdt hierop toezicht.

Het doel van het beleggingsbeleid van het pensioenfonds is het behalen van een zo hoog en stabiel mogelijk rendement op het belegde vermogen binnen een aanvaardbaar risicoprofiel. Met behulp van de inzichten uit een periodiek gehouden ALM studie bepaalt het pensioenfonds de strategische beleggingsmix voor het komende jaar.

Het beleggingsmandaat voor Honeywell ziet er ultimo 2014 als volgt uit:

Beleggingscategorie	Weging %	Bandbreedte %
Vastrentende waarden	65,9	60-70
<i>Staatsobligaties</i>	<i>30,0</i>	<i>25-30</i>
<i>Bedrijfsobligaties</i>	<i>21,0</i>	<i>16-26</i>
<i>Hypotheken</i>	<i>13,7</i>	<i>10-15</i>
<i>Tactisch beleid</i>	<i>1,2</i>	<i>0-5</i>
Aandelen	28,2	25-30
Grondstoffen	2,4	
Edelmetalen	3,5	
Liquiditeiten	0,0	
Totaal	100,0	

Het direct onroerend goed (terrein Emmen) is hier buiten beschouwing gelaten (dit bedraagt ultimo 2014 ongeveer 0,4% van het totale vermogen).

De vastrentende waarden portefeuille, inclusief de renteswaps, heeft onder meer als doel om het renterisico van de verplichtingen voor een groot, beleidsmatig gewenst deel af te dekken. De afdekking van het renterisico heeft in 2014 bewogen binnen een bandbreedte van 65% tot 85%. Derivaten vormen als afgeleide instrumenten geen aparte beleggingscategorie. De vermogensbeheerder mag in overeenstemming met gestelde richtlijnen gebruik maken van alle soorten derivaten, mits de blootstelling van het vermogen inclusief derivaten binnen de vermelde beleggingsrestricties blijft.

3.3 Risicobeheer

Het risicobeleid is verwoord in de actuariële en bedrijfstechnische nota (ABTN). Onderstaand wordt een nadere toelichting gegeven op de voornaamste financiële en niet-financiële risico's die wordt onderkend, alsmede op het beleid voor het mitigeren van deze risico's.

Financiële risico's

Solvabiliteitsrisico

Een belangrijk risico voor het pensioenfonds is dat het fonds niet beschikt over voldoende vermogen om de pensioenverplichtingen na te kunnen komen, ook wel het solvabiliteitsrisico genoemd. Als de solvabiliteit zich negatief ontwikkelt, zal het pensioenfonds de premie verhogen en is er geen of minder ruimte voor toeslagverlening. In het uiterste geval kan het noodzakelijk zijn dat het fonds de verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten moet verminderen (afstempelen).

De solvabiliteit van een pensioenfonds wordt gemeten op basis van de hoogte van de dekkingsgraad van het fonds.

Beleggingsrisico's

De belangrijkste beleggingsrisico's betreffen het markt-, krediet- en liquiditeitsrisico. Het marktrisico is uit te splitsen in renterisico, valutarisico en prijs(koers)risico. Marktrisico wordt gelopen op de verschillende beleggingsmarkten, waarin het pensioenfonds op basis van het vastgestelde ALM-beleid actief is. De beheersing van het risico is geïntegreerd in het beleggingsproces.

Marktrisico

- **Renterisico**

Het renterisico is het risico dat de waarden van de portefeuille vastrentende waarden en de pensioenverplichtingen veranderen als gevolg van veranderingen in de marktrente. Maatstaf voor het meten van rentegevoeligheid is de duration. De duration is de gewogen gemiddelde resterende looptijd in jaren van de kasstromen.

Om de rentegevoeligheid van de beleggingen in lijn te brengen met die van de voorziening pensioenverplichtingen wordt gebruik gemaakt van langlopende obligaties. Gedurende 2014 heeft pensioenfonds Honeywell het renterisico strategisch voor 65% afgedekt met een bandbreedte van 5%-punt. Als gevolg van de gedaalde rente in 2014 heeft deze afdekking positief uitgewerkt voor het pensioenfonds.

- **Valutarisico**

Bij de beleggingen in de beleggingsfondsen waarin wordt belegd, wordt de Amerikaanse dollar volledig afgedekt naar de euro.

- **Prijsrisico**

Prijsrisico is het risico dat door de ontwikkeling van marktprijzen waardewijzigingen plaatsvinden. Dit wordt veroorzaakt door factoren die samenhangen met een individuele belegging, de uitgevende instelling of generieke factoren. Wijzigingen in marktomstandigheden hebben altijd direct invloed op het beleggingsresultaat, omdat alle beleggingen worden gewaardeerd op reële waarde, waarbij waardewijzigingen onmiddellijk worden verwerkt in het saldo van baten en lasten. Door spreiding binnen de portefeuille (diversificatie) wordt het prijsrisico gedempt.

Kredietrisico

Kredietrisico is het risico op financiële verliezen voor het fonds als gevolg van faillissement of betalingsonmacht van tegenpartijen waarop het fonds (potentiële) vorderingen heeft. Hierbij kan onder meer worden gedacht aan (premie)vorderingen op de werkgever, partijen die obligatieleningen uitgeven, banken waar deposito's worden geplaatst en marktpartijen waarmee Over The Counter (OTC)-derivatenposities worden aangegaan. Een voor beleggingsactiviteiten specifiek onderdeel van kredietrisico's is het settlementrisico. Dit is het risico dat partijen waarmee het fonds transacties is aangegaan niet meer in staat zijn hun tegenprestatie te verrichten, waardoor het fonds financiële verliezen kan lijden.

Beheersing van het kredietrisico vindt plaats door het stellen van kredietwaardigheidseisen aan de tegenpartijen waarmee transacties kunnen worden gedaan. Daarnaast worden limieten gesteld aan tegenpartijen op totaalniveau. Dat wil zeggen met inachtneming van alle posities die een tegenpartij heeft jegens het fonds; het vragen van extra zekerheden zoals onderpand en dergelijke bij interest rate swaps en het uitlenen van effecten (securities lending).

Ter afdekking van het settlementrisico wordt door het fonds belegd in markten waar een voldoende betrouwbaar clearing- en settlementsysteem functioneert. Voordat in nieuwe markten wordt belegd, wordt eerst onderzoek gedaan naar de waarborgen op dit gebied. Met betrekking tot niet-beursgenoteerde beleggingen, met name OTC-derivaten, wordt door het fonds alleen gewerkt met tegenpartijen waarmee ISDA/CSA-overeenkomsten zijn afgesloten, zodat posities van het fonds adequaat worden afgedekt door onderpand.

Liquiditeitsrisico

Liquiditeitsrisico is het risico dat beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen, waardoor het fonds op korte termijn niet aan zijn verplichtingen kan voldoen. Dit risico wordt beheerst door in het beleggingsbeleid voldoende ruimte aan te houden voor liquiditeitsposities, rekening houdend met directe beleggingsopbrengsten en andere inkomsten zoals premies.

Concentratierisico

Concentratierisico kan optreden als gevolg van het ontbreken van een adequate spreiding van activa en passiva, bijvoorbeeld bij een concentratie van de portefeuille in regio's, economische sectoren of tegenpartijen. Het concentratierisico wordt onderzocht in de ALM-studie, waarbij beleggingscategorieën met elkaar worden gecombineerd om tot een strategische beleggingsmix te komen. Om de concentratierisico's te beheersen, wordt de beleggingsportefeuille van het pensioenfonds gediversifieerd. Voor een kwantitatief overzicht van het concentratierisico wordt verwezen naar paragraaf 8.4.3.1.

Verzekeringstechnische risico's

Het verzekeringstechnisch risico is het risico dat voortvloeit uit mogelijke afwijkingen van actuariële inschattingen die worden gebruikt voor de vaststelling van de technische voorzieningen en de hoogte van de premie. In de actuariële analyse worden de afwijkingen geanalyseerd. De belangrijkste actuariële risico's zijn het langlevenrisico, het overlijdenrisico (kortleven) en het arbeidsongeschiktheidsrisico. Het pensioenfonds heeft het kortleven- en het arbeidsongeschiktheidsrisico verzekerd.

- **Langlevenrisico**

Langlevenrisico is het risico dat deelnemers langer blijven leven dan gemiddeld verondersteld wordt bij de bepaling van de voorziening pensioenverplichtingen. Als gevolg hiervan volstaat de opbouw van het pensioenvermogen mogelijk niet voor de uitkering van de pensioenverplichting aan deze langer levende

deelnemers. Voor de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen maakt het fonds gebruik van de prognosetafel 2014 zoals gepubliceerd door het Actuarieel Genootschap.

- **Overlijdensrisico**

Het overlijdensrisico houdt in dat het pensioenfonds in geval van overlijden mogelijk eerder dan verwacht op basis van de gemiddelden een nabestaandenpensioen moet toekennen waarvoor door het pensioenfonds geen voorzieningen zijn getroffen. Het pensioenfonds heeft het overlijdensrisico herverzekerd.

- **Arbeidsongeschiktheidsrisico**

Het arbeidsongeschiktheidsrisico betreft het risico dat het pensioenfonds door het meer dan verwacht arbeidsongeschikt worden van deelnemers meer voorzieningen moet treffen voor premievrijstelling bij invaliditeit en voor het toekennen van een arbeidsongeschiktheidspensioen dan was verwacht. Het pensioenfonds heeft het arbeidsongeschiktheidsrisico herverzekerd.

Actief beheer

Een actief beleggingsrisico ontstaat wanneer met het beleggingsbeleid binnen de beleggingscategorieën afgeweken wordt van het beleid volgens de benchmark. Een maatstaf van de mate waarin actief wordt belegd is de zogenaamde 'tracking error'. De tracking error geeft aan hoe groot de afwijkingen van het rendement kunnen zijn ten opzichte van het benchmarkrendement. Hoe hoger de tracking error, hoe hoger het actief risico.

Niet-financiële risico's

Naast financiële risico's loopt het pensioenfonds ook niet-financiële risico's die het behalen van de doelstellingen kunnen bedreigen. Deze risico's kunnen uiteindelijk ook een financiële impact hebben. De belangrijkste niet-financiële risico's zijn het operationele risico en het uitbestedingsrisico.

Operationeel risico

Operationeel risico is het risico dat optreedt bij de uitvoering van het pensioen- en vermogensbeheer, bestuursondersteuning en de integrale advisering van het pensioenfonds inzake het beleid op communicatie-, juridisch, fiscaal, actuarieel en beleggingsterrein en heeft betrekking op de continuïteit, integriteit en kwaliteit van de dienstverlening. Het pensioenfonds heeft de genoemde werkzaamheden uitbesteed aan Mercer (Nederland) B.V., Aegon Asset Management N.V. (AAM), Zwitserleven, BNP Paribas Investment Partners Netherlands N.V., ING Asset Management B.V., Kas Bank N.V. en TKP Pensioen B.V.

Uitbestedingsrisico

Uitbestedingsrisico is het risico dat de continuïteit, integriteit en/of kwaliteit van de aan derden uitbestede werkzaamheden, dan wel door deze derden ter beschikking gestelde apparatuur en personeel worden geschaad. Het uitbestedingsrisico wordt gemitigeerd door de afspraken (kwaliteitseisen) in de uitvoeringsovereenkomst en de daaraan verbonden Service Level Agreement (SLA). Monitoring van de uitvoering door het bestuur van het pensioenfonds vindt plaats op basis van de periodieke rapportages van de externe uitvoerder over de uitgevoerde werkzaamheden. Tevens ontvangt het pensioenfonds van TKP, de vermogensbeheerders en custodian ISAE 3402 type II-rapportages. Deze rapportages geven inzicht in de wijze van beheersing van de operationele risico's en geven aan of de pensioenuitvoerder en vermogensbeheerder 'in control' zijn.

Een externe accountant certificeert de ISAE 3402 type II-rapportages. De advisering over de uitvoering van de pensioenregeling is uitbesteed aan Mercer (Nederland) B.V.

Voor een nadere toelichting op de risico's en het beheersingsbeleid wordt verwezen naar de risicoparagraaf van de jaarrekening (paragraaf 8.4.3.1)

4 Beleggingen

4.1 Terugblik 2014

In 2014 liep het beleid van de grote centrale banken in de wereld steeds verder uiteen. De Amerikaanse centrale bank bouwde zijn opkoopprogramma af, terwijl de Japanse centrale bank dit uitbreidde. De ECB heeft enkele opkoopprogramma's opgestart om het fragiele herstel te ondersteunen en de deflatoire tendens tegen te gaan. De VS groeit hard door, terwijl Europa en Japan achterblijven. In de laatste helft van het jaar daalden grondstofprijzen hard. Dit zal een positieve stimulans geven aan olie-importerende landen, zoals de VS, Europa en Japan. Ook zal het zorgen voor lagere inflatie of zelfs deflatie, maar zolang dit door energieprijzen wordt veroorzaakt is dit geen probleem.

De groei in de VS was erg volatiel van kwartaal op kwartaal. Dit werd mede veroorzaakt door het slechte winterweer in het begin van het jaar. Gemiddeld genomen is de groei in de VS echter sterk. De werkloosheid daalde in een rap tempo.

In Europa wordt de groei nog steeds geremd door verschillende factoren. Met name de bankensector verhoogde zijn kapitaalpositie om te voldoen aan nieuwe regelgeving. Dit had als gevolg dat minder makkelijk werd uitgeleend aan consumenten en bedrijven. Daarnaast proberen overheden hun tekorten terug te dringen en proberen consumenten en bedrijven te besparen door de onzekere economische situatie. Het goede nieuws is dat deze factoren langzaam opgelost worden. De banken lijken bijna klaar met het verhogen van hun kapitaal en overheden hebben de grootste bezuinigingen reeds achter zich.

In Japan ging men door met "Abenomics". Een programma van economische hervormingen dat tot doel heeft de deflatie te stoppen en de economische groei te verhogen. In 2014 vergrootte de Japanse centrale bank zijn opkoopprogramma, waardoor de Yen in waarde daalde. Dit zorgde voor hogere inflatie. De vraag is of dit ook doorzet in stijgende lonen. Daarnaast verhoogde de regering het BTW tarief, om het overheidstekort terug te dringen. Het gevolg was echter een afzwakkende groei.

De Chinese economie leek te vertragen in 2014. In sommige steden is er een overaanbod van woningen waardoor de prijzen daalden. De regering probeert te voorkomen dat dit grote implicaties heeft voor de economische groei. Het is echter gezond dat de overspannen bouwsector in China wat afkoelt. We verwachten dat de groei komende jaren zal afnemen. Dit is echter een natuurlijke overgang van een economie die steeds geavanceerder wordt.

In paragraaf 4.2 worden de verschillende beleggingscategorieën en rendementen toegelicht.

4.2 Beleggingen van het pensioenfonds

Aandelen

Europese aandelen presteerden in 2014 niet onverdienstelijk. Per saldo was over 2014 het gemiddelde totale rendement (koers- en dividendrendement opgeteld) 7,8%. Gedurende het jaar was er wel sprake van behoorlijke koersfluctuaties. Er waren verschillende redenen voor deze koersvolatiliteit. De economische groei in het euro gebied viel tegen. Daarnaast kreeg Europa vorig jaar te maken met oplopende geopolitieke spanningen. Daarvoor zorgden de onrust in Oekraïne en de vliegcrash met Malaysian Airlines. De bedrijfsresultaten voldeden aan de gematigde verwachtingen van analisten en beleggers. Ook bood het aanhoudend ruime monetaire beleid van de Europese Centrale Bank een steun voor aandelen.

Voor Noord-Amerikaanse aandelen was 2014 een goed jaar. De bewegelijkheid was vrij laag gedurende het jaar. Er waren een paar kleine correcties en één grote in oktober. De meest in het oog springende beursgang was die van het Chinese Alibaba, dat op de eerste handelsdag met maar liefst 38% steeg. Het aandeel sloot het jaar 51% hoger. De winstcijfers waren bijzonder goed, net als de omzetten.

De aandelen markten in Azië kenden een moeizame start van het jaar, maar konden dankzij een verbetering van het beurs sentiment vanaf juni de eerder opgelopen verliezen nagenoeg goedmaken. De Chinese aandelenmarkten stonden onder druk als gevolg van teleurstellende economische data. In de Japanse markt werd, na zeer sterke koersstijgingen in 2013, in de eerste maanden van 2014 winst genomen. De Japanse aandelenmarkt toen corrigeerde met ongeveer 10%. Over geheel 2015 liet de Japanse aandelenmarkt per saldo een bescheiden koerswinst van 7,6% (MSCI Japan index) noteren, waarvan 6,5% in het vierde kwartaal werd gerealiseerd.

Voor aandelen in Latijns Amerika was 2014 een volatiel jaar. Aandelen in deze regio sloten het jaar uiteindelijk negatief af. Het begin van het jaar werd vooral gedreven door de onzekerheid rond de verkrapping van het Amerikaanse monetaire beleid. Dit zorgde voor kapitaal vlucht uit de meeste opkomende regio's waaronder Latijns Amerika. Per saldo een negatief jaar voor aandelen binnen Latijns Amerika.

Het rendement op de aandelen bedraagt in 2014 circa 12,9%.

BNP Paribas OBAM

Het beleggingsfonds OBAM streeft naar het behalen van vermogensgroei op de lange termijn door te beleggen in beursgenoteerde aandelen uitgegeven door bedrijven over de hele wereld. De aandelen van dit fonds zijn dagelijks verhandelbaar op de officiële markt van de effectenbeurs Euronext N.V. in Amsterdam.

Uit 2014 bedroeg de belegging van het pensioenfonds in het OBAM fonds circa € 45,6 miljoen, 9,0% van de totale beleggingsportefeuille. Gedurende 2014 hebben er geen extra aan- of verkopen plaatsgevonden. Uit 2013 bedroeg de belegging in het OBAM fonds circa € 39,7 miljoen en vormde daarmee 9,7% van de totale beleggingsportefeuille.

In 2014 behaalde OBAM een rendement van 16,5%.

Vastrentende waarden

Het rendement behaald op de vastrentende waarden (exclusief het ING fonds en het Aegon hypotheekfonds) bedraagt in 2014 circa 36,5%. Het rendement op de vastrentende waarden in het ING fonds en het Aegon hypotheekfonds bedraagt in 2014 circa 10,6%.

Staatsobligaties

De staatsobligatiemarkt werd in 2014 geconfronteerd met verschillende factoren die leidden tot een lagere rente. Het groeiherstel viel tegen, de inflatie(verwachting) nam af, de geopolitieke spanningen liepen op, de olieprijs kelderde fors en er was een ruim monetair beleid van centrale banken.

De wereldwijde macro-economische groeiverwachtingen bleven gematigd. Wel zijn er duidelijke verschillen tussen de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk enerzijds en Europa anderzijds. De economieën van Amerika en Engeland vertoonden een duidelijk herstel terwijl Europa de groei maar nauwelijks positief wist te houden. De Amerikaanse centrale bank bouwde wel het accommoderende beleid af. De Europese centrale bank bindt nog juist de strijd aan met een lage groei en lage inflatie door middel van extra stimulerend beleid. De Europese Centrale Bank worstelt met een nauwelijks groeiende Europese economie en een dreigende deflatie. Zij verlaagde de beleidstarieven en nam additionele maatregelen om de kredietverlening te stimuleren en investeringen aan te jagen.

Eind 2014 werden de verwachtingen steeds groter dat de ECB over zou gaan te het opkopen van staatsobligaties. Door de tegenstelde beweging van de centrale banken van de Verenigde Staten en Europa daalde de euro aanzienlijk in waarde.

De belangrijkste driver van zowel de obligatie- als de geldmarkt bleef de zoektocht naar rendement. Dit werd gesteund door het verruimende beleid van de centrale banken en de daardoor ruim aanwezige liquiditeit. Gedurende 2014 nam de Duitse 10-jaars rente sterk af. Bij de start van het jaar was de rente 1,93% om te eindigen op 0,54%. In de looptijdsegmenten 2-20 jaar vervlakte de curve aanzienlijk. Het lange 30 jaars segment versteilde gedurende het jaar licht, om aan het einde van het jaar te vervlakken en per saldo nagenoeg onveranderd te eindigen. De renteversillen tussen de Europese landen waren volatiel, maar vertoonden per saldo een forse afname. Gedurende 2014 nam de 3 maanden Euriborrente sterk af. Bij de start van het jaar was deze 0,287% om te eindigen op 0,078%. De 1-daagsrente, Eonia, gaf hetzelfde beeld: deze daalde van 0,446% tot 0,144%.

Strategische renteafdekking

Gedurende 2014 heeft pensioenfonds Honeywell het renterisico strategisch voor 65% afgedekt met daarom heen een bandbreedte van 5%-punt. Als gevolg van de gedaalde rente in 2014 heeft deze afdekking positief uitgewerkt voor het pensioenfonds.

Vanaf mei 2014 is het pensioenfonds gebruik gaan maken van een verbeterde rente-afdekkingsoplossing. Hierbij wordt beter aangesloten bij de specifieke karakteristieken van het pensioenfonds. Als gevolg hiervan is de effectiviteit van de renteafdekking verbeterd. Al met al heeft de gedaalde rente een negatieve impact op de dekkingsgraad gehad aangezien het renterisico strategisch niet volledig is afgedekt.

Bedrijfsobligaties

De Barclays Euro Aggregate Corporate Index behaalde in 2014 een rendement van 8,4%. De gemiddelde vergoeding voor kredietwaardigheid daalde over het jaar van 1,15% naar 0,88%, onder invloed van goede marktomstandigheden. Een groot deel van het totale rendement van de index is toe te schrijven aan de dalende rentes op Duitse staatsobligaties. Net als bij staatsobligaties werd de markt in belangrijke mate ondersteund door het stimulerende beleid van centrale banken. Samen met een relatieve schaarste van obligaties zorgde dat voor een robuuste markt.

Ondanks een gunstige marktomgeving hadden ook hier de eerder genoemde geopolitieke factoren een rol. De bankensector bleef volatiel door onzekerheden rondom het onderzoek naar bankbalansen door de ECB. Als laatste was er een immense stijging in fusies en overnames, met name in de telecom- en farmaceutische industrieën, wat leidde tot een toename van bedrijfsspecifiek risico.

Ondanks deze schokken, bleef het klimaat voor bedrijfsobligaties zeer robuust en daarmee ook de performance. Sectoren die het afgelopen jaar een goede performance lieten zien, waren obligaties van bancaire instellingen, media-, nuts- en farmaceutische bedrijven. Beleggers voelden zich comfortabel met de gezonde balansen en prudent financieel beleid van bedrijven en steeds sterker wordende kapitaal buffers van banken. Tevens waren achtergestelde leningen van banken en verscheidende niet-financiële instellingen erg in trek. Supermarkten en verzekeraars waren minder geliefd in 2014.

Hypotheeken

Gedurende 2014 is pensioenfonds Honeywell gaan beleggen in hypotheeken via het AEAM Dutch Mortgage Fund. Het Fund belegt in door Aegon verstrekte hypotheeken op Nederlandse woonhuizen en neemt daarmee debiteurenrisico via hypotheeken. Het fonds voert geen actief duration- en yield-curvebeleid. Nu de nieuwe spelregels voor hypotheekrenteaftrek van kracht zijn, heerst er een stuk minder onzekerheid binnen de woningmarkt. De Nederlandse woningmarkt lijkt zich dan ook verder te stabiliseren en in sommige regio's lijkt zelfs sprake van enige groei. Ook heeft de werkloosheid de eerder ingezette daling voortgezet. De vooruitzichten verbeteren, maar de hoge hypotheekschulden en de zwakke economische ontwikkeling maken dat de risico's binnen de woningmarkt nog altijd aanwezig blijven. Ultimo 2014 bedroeg de belegging van het pensioenfonds in het hypotheekfonds circa € 65,5 miljoen, 12,9% van de totale beleggingsportefeuille. Het hypotheekfonds heeft in 2014 in zes maanden tijd voor het pensioenfonds een rendement behaald van 6,3%.

ING Credits ex-financials

Deze portefeuille bestaat uit bedrijfsobligaties, exclusief obligaties van financiële instellingen. Gedurende 2014 is deze belegging aangegroeid van € 25,4 per ultimo 2013 tot € 27,6 miljoen per ultimo 2014. Het rendement bedraagt in 2014 8,75%.

Grondstoffenfondsen

Voor grondstoffen was 2014 wederom een moeilijk jaar. De eerste helft van het jaar ging het nog goed, maar in de tweede helft is voornamelijk vanwege de zeer sterke daling van de olieprijs het jaar geëindigd in een min. De waarde van de grondstoffenfondsen is van € 9,6 miljoen naar € 6,3 miljoen gedaald. Het rendement bedraagt in 2014 circa -34,4%.

Edelmetalen

De goudpositie vertegenwoordigt per 31 december 2014 een waarde van circa € 6,3 miljoen, ten opzichte van een waarde van € 5,6 miljoen ultimo 2013. De belegging in platinum was eind 2014 gelijk aan € 2,6 miljoen, ten opzichte van een waarde van € 2,6 miljoen ultimo 2013. Het totale onerealiseerde resultaat op de edelmetalen positie bedraagt ultimo 2014 circa € 0,7 miljoen, circa 8,6%.

Vastgoed Emmen

Het pensioenfonds is eigenaar van een bedrijfsterrein te Emmen ter waarde van € 2,3 miljoen. Jaarlijks wordt huur ontvangen. Het rendement bedraagt in 2014 ongeveer 5,9%.

Totaal beleggingsrendement

Het totale beleggingsrendement na kosten (inclusief renteaftrekking) komt in 2014 uit op 21,4% (2013: -0,88%).

4.3 Maatschappelijk verantwoord beleggen

Pensioenfonds Honeywell besteedt zijn beleggingen uit aan Aegon Asset Management (AAM), ING Investment Management (INGIM), BNP Paribas en Perth Mint. Het fonds hanteert in het kader van verantwoord beleggen een aantal uitgangspunten.

Deze beleggingen in beheer van AAM moeten in overeenstemming zijn met de normen en waarden die Aegon hanteert en die zijn opgenomen in de Code of Conduct van Aegon N.V. In het Beleid Verantwoord Beleggen wordt concreet uitgewerkt wat dit betekent voor de beleggingen. Aegon Asset Management houdt rekening met uitgangspunten op gebieden zoals mensenrechten, wapens, gezondheid, arbeidsrechten en milieu.

Als het gaat om productie, ontwikkeling en verhandelen van controversiële wapens, zoals clustermunitie en landmijnen, dan geldt er een algeheel investeringsverbod. Met behulp van de uitgebreide analyseresultaten van een gespecialiseerd extern bureau waarover we de beschikking hebben, stellen we een uitsluitingslijst op van bedrijven die hierin actief zijn. In deze bedrijven mag niet worden belegd, ook niet voor zogenaamde passieve indexbeleggingen. Alle beleggingsportefeuilles worden periodiek gecontroleerd op de naleving van dit uitsluitingsbeleid. Aegon voldoet hiermee aan de Nederlandse wetgeving die het verbiedt om directe steun te verlenen aan ondernemingen die clustermunitie produceren, verkopen of distribueren.

Een andere categorie beleggingen waarvoor een investeringsverbod geldt zijn staatsobligaties, en overige leningen van lagere overheden, van landen die stelselmatig de mensenrechten schenden. Leidend hiervoor zijn veroordelingen van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties en sancties van de Europese Unie. Een uitsluitingslijst met alle bedrijven en landen die worden uitgesloten wordt gepubliceerd op de website van Aegon.

Als het gaat om de gedragingen van ondernemingen dan moet er voldaan worden aan internationaal geaccepteerde verdragen, in het bijzonder de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, Rio Declaration on Environment and Development, United Nations Convention against Corruption, UN Global Compact Principles, International Labour Organization's Declaration of Fundamental Principles and Right at Work en OECD Guidelines for Multinational Enterprises. Of de bedrijven waarin we investeren voldoen aan deze normen monitoren we periodiek. Met bedrijven die niet voldoen willen we een dialoog voeren om deze bedrijven tot ander gedrag te bewegen, dit wordt 'engagement' genoemd. Als deze dialoog na veelvuldige en herhaalde pogingen niet tot voldoende resultaat leidt, dan gaat Aegon Asset Management alsnog over tot uitsluiting van het bedrijf.

Naast uitsluiting en dialoog is een volgend belangrijk onderdeel van verantwoord beleggen de integratie van milieu-, sociale of maatschappelijke-, en bestuurlijke criteria (ESG in het engels) direct in de investeringsbeslissingen en -analyse. Welke factoren bij deze zogeheten ESG-integratie relevant zijn verschilt per sector en type belegging. Via het gespecialiseerde externe bureau hebben al onze analisten en portefeuillemanagers wereldwijd de beschikking over beoordelingen van vrijwel alle bedrijven en sectoren op deze ESG factoren. Deze beoordeling vormt een integraal onderdeel van het totale investeringsproces. Sinds kort stellen we ook eisen aan de ESG beoordeling van landen buiten de Europese Unie.

Bovenstaande uitgangspunten voor verantwoord beleggen zijn integraal van toepassing op het beleggingsbeleid. Slechts in uitzonderlijke situaties kan het, vanwege praktische bezwaren, voorkomen dat niet alle uitsluitingen overal kunnen worden toegepast. Dit is bijvoorbeeld het geval bij financiële instrumenten op een index en bij deelname aan een gemengd fonds van een externe manager. Voor externe managers geldt dat we in onze 'due diligence' onderzoeken aandacht besteden aan milieu-, maatschappelijke- en bestuurlijke factoren en vragen we deze externe managers verantwoording af te leggen over hun beleggingsbeleid. Indien zij keuzes maken die niet in lijn liggen met onze uitgangspunten voor verantwoord beleggen, dan gaan we met de betreffende partijen in gesprek.

INGIM hecht veel waarde aan verantwoord beleggen. Hierbij hanteert INGIM de principes voor Verantwoord Beleggen van de Verenigde Naties (UN PRI), belegt het niet in controversiële wapens en oefent haar stemrecht op aandelen actief uit in overeenstemming met het belang van haar klanten. Ten slotte biedt INGIM tevens gespecialiseerde duurzame beleggingsfondsen en op maat gemaakte oplossingen voor Verantwoord Beleggen aan. Zo is het beleggingsfonds waarin het pensioenfonds belegt tevens onderdeel van het "Sustainable fondsen" assortiment van INGIM.

BNP Paribas Investment Partners volgt eveneens de VN Principes voor verantwoord beleggen. Dit wereldwijde initiatief sluit aan bij het groeiend belang van ecologische, maatschappelijke en governance (ESG) aspecten in beleggen. BNP Paribas neemt ESG-normen op in hun beleggingsbeleid, deze zijn gebaseerd op de tien principes van het wereldwijd pact van de VN betreffende de rechten van de mens, de arbeidsnormen, het milieu en de corruptiebestrijding. Bedrijven die in bepaalde sectoren (bv. elektriciteitscentrales op kernenergie

en steenkool) actief zijn, moeten voldoen aan specifieke vereisten: beleggingen in controversiële producten (bv. antipersoneelsmijnen en clusterbommen) zijn verboden. Via een gerichte dialoog met bedrijven en systematisch gebruik van haar stemrechten tracht BNP Paribas corporate governance, maatschappelijke aansprakelijkheid en milieuvriendelijk gedrag te promoten.

4.4 Vooruitzichten 2015

Aandelen

De vooruitzichten voor Europese aandelen zijn gematigd positief. De waarderingen voor Europese aandelen zijn niet laag maar weerspiegelen ook geen sterke winstgroei. De sterke Amerikaanse dollar speelt exporterende bedrijven in de kaart, terwijl de lagere prijzen voor olie en andere groeistoffen de kosten in toom en de marge op peil houden. Ook de lagere rente als gevolg van het ruime monetaire beleid van de ECB helpt bedrijven de winst te doen groeien doordat financieringskosten laag zijn.

Het vooruitzicht voor Noord-Amerikaanse aandelen is onveranderd gematigd positief. Hoewel de waardering en winstmarges aan de hoge kant zijn, is er op korte termijn geen reden tot zorg. De Amerikaanse centrale bank heeft aangegeven de rente te verhogen in het midden van 2015. Dit kan het opwaarts potentieel sterk beperken, maar de sterke economie zorgt ervoor dat de bedrijven gezond blijven.

De verwachting is dat het huidige groeiprofiel van de wereldeconomie voorlopig aanhoudt. Dit betekent aanhoudend matige groei in zowel ontwikkelde markten als in de meeste grote ontwikkelingslanden zoals China, Brazilië, Turkije en Rusland. Positieve uitzondering hierop zijn landen met een gunstig demografisch profiel en daarmee grotere gevoeligheid voor binnenlandse vraag. Met name Zuidoost-Aziatische landen zoals Indonesië, Filipijnen, Vietnam en India voldoen aan dit profiel.

De aandelenkoersen in Japan zijn met zo'n 70% gestegen in 2014. Ondanks deze forse koersstijgingen, zijn aandelenwaarderingen in Japan nog steeds aantrekkelijk te noemen. Naar onze verwachting zal de Japanse economie de komende jaren verder herstel laten zien. Na ruim twintig jaar economische malaise betekent dat een nieuw tijdperk van economische groei voor Japan.

De vooruitzichten voor de aandelenmarkten in Latijns Amerika zijn gevarieerd. Het patroon van het afgelopen jaar dat sommige landen weten te profiteren van de aantrekkende economische groei, terwijl andere knel komen te zitten met oplopende rentelasten, zal naar onze verwachting in 2015 aanhouden.

Vastrentende Waarden

Staatsobligaties

De verwachting is dat de economische groei en de inflatie in de eurozone voor lange tijd laag zullen blijven. Voor de rente betekent dit dat er weinig opwaartse druk zal zijn. De groei blijft laag doordat de investeringen, overheidsuitgaven en consumptie binnen de eurozone beperkt zullen blijven. Daarnaast is de groei in de rest van de wereld, met uitzondering van de Verenigde Staten en Engeland ook zeer beperkt waardoor Europa niet mee omhoog zal worden getrokken. De grote hervormingen in de grote Europese landen Italië en Frankrijk zijn uitgebleven, waardoor de groei beperkt zal blijven. Daarnaast is de samenwerking in Europa nog zeer matig waardoor een effectief samenwerkend Europa ver weg is. Vanuit regelgeving en monetair beleid voorzien wij ook een aanhoudende neerwaartse druk op de rente.

Bedrijfsobligaties

De markt verwacht dat de rendementen van bedrijfsobligaties over 2015 lager zullen uitvallen dan over het afgelopen jaar. Dit is met name ingegeven door de zeer lage rente omgeving waarin de markten zich begeven. Daarnaast kan de stijgende rente in de Verenigde Staten uiteindelijk opwaartse druk gaan uitoefenen op de Europese rentes. De vraag naar bedrijfsobligaties zal daarentegen onverminderd sterk zijn. Dit komt met name door de zoektocht naar rendement en de extra vraag naar bedrijfsobligaties door opkoopprogramma's van de ECB.

De verwachting is dat de Europese economieën een bescheiden groei kunnen laten zien. Het herstel is en blijft fragiel met name ingegeven door de zeer lage inflatie. De bankensector zal wel last hebben van lage rentes, maar is ook goed op weg om haar kapitaal buffers te versterken. Voor bedrijfsobligaties bestaan er een aantal risico's, maar per saldo verwachten wij een relatief sterke omgeving voor bedrijfsobligaties met bescheiden rendementen voor 2015.

Woningmarkt en Hypotheken

De Nederlandse economie heeft in de loop van 2014 haar herstel verder doorgezet. Voor 2015 verwacht de markt een beperkte verdere groei van de economische activiteit. Die groei zal echter vooral vanuit de internationale handel komen. Het consumentenvertrouwen heeft in het afgelopen jaar wel wat verbetering

laten zien maar bevind zich historisch gezien nog steeds op een laag niveau. Het reëel beschikbaar inkomen van huishoudens zal naar verwachting over 2015 stabiel blijven. Voor sommige huishoudens die zich niet met baanverlies geconfronteerd zien, neemt de koopkracht zelfs toe. Maar de eerdere sterke daling van het reëel beschikbaar inkomen en de woningprijs zullen dit jaar nog voor een zeer laag niveau in particuliere consumptie zorgen. Op basis van de verbeterde betaalbaarheid en het minder negatieve sentiment wordt een verdere toename verwacht van het aantal woningverkopen in 2015. Daarnaast is de verwachting dat door een verder toenemende concurrentie de ingezette hypotheek rente daling van het afgelopen jaar zich in 2015 zal voortzetten, wat een verdere impuls voor de herstellende woningmarkt zou betekenen.

5 Pensioenen

5.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op activiteiten op het gebied van pensioencommunicatie en -administratie die in 2014 hebben plaatsgevonden. Daarnaast worden de belangrijkste kenmerken van de pensioenregeling toegelicht. Ook wordt er een toelichting gegeven op de pensioenuitvoeringskosten van het pensioenfonds. Tot slot wordt in dit hoofdstuk ingegaan op (voorstellen voor) nieuwe wetgeving op pensioengebied.

5.2 Pensioencommunicatie

Communicatie was in 2014 voor een groot deel gericht op het uitleggen van alle veranderingen die op pensioengebied plaatsvonden. Het bestuur van het pensioenfonds wil garant staan voor goed beleid en daarover helder communiceren via diverse middelen.

5.2.1 Algemene visie op pensioencommunicatie

Het pensioenfonds onderkent dat goede pensioencommunicatie bijdraagt aan het vervullen van de algemene doelstellingen van het pensioenfonds. Daartoe worden vanuit een strategische invalshoek verschillende communicatiemiddelen ingezet. De fondsdoelstellingen vormen het uitgangspunt waaruit de communicatiedoelstellingen volgen en de te onderscheiden doelgroepen. Op basis hiervan worden middelen gekozen.

Het pensioenfonds benadert pensioencommunicatie vanuit een strategische invalshoek. Er wordt jaarlijks een actieplan communicatie opgesteld.

Uitgangspunt bij dit alles is dat het pensioenfonds vanzelfsprekend wilt blijven voldoen aan de Pensioenwet en de eisen die de toezichhouder stelt. De doelstelling is dat de kennis over het pensioen bij de deelnemers wordt verhoogd en dat het pensioenbewustzijn bij hen toeneemt.

5.2.2 Communicatie over de financiële situatie van het fonds

Het is een van de hoofddoelen om deelnemers, pensioengerechtigden en gewezen deelnemers continu te informeren over onze financiële situatie en de verschillende besluiten en stappen die Pensioenfonds Honeywell heeft genomen.

Op de website heeft de stand van de dekkingsgraad een prominente plaats op de homepage. De informatie over de dekkingsgraad is altijd direct zichtbaar en aanklikbaar. Op de website en in de diverse andere middelen van het fonds geven we altijd achtergrondinformatie bij de dekkingsgraad en de actuele financiële situatie van het fonds.

In de pensioenkrant, die rond het verzenden van het UPO verschijnt, is altijd ruimte voor veel inhoudelijke achtergrondinformatie.

5.2.3 Website

De website wordt steeds belangrijker in de communicatie van Pensioenfonds Honeywell.

In 2014 zijn met regelmaat nieuwsberichten geplaatst. In mailingen wordt standaard verwezen naar de website. Verder kunnen er brochures, jaarverslagen en pensioenkranten gedownload worden. Bovendien kunnen deelnemers zich op de website aanmelden voor een digitale nieuwsbrief.

5.2.4 Overige communicatie

Begin mei werden alle actieve deelnemers en gewezen deelnemers (slapers) met een persoonlijke brief geïnformeerd over de belangrijkste wijzigingen in de pensioenregeling en de conversie van hun pensioenen naar de nieuwe pensioenrichtleeftijd van 67 jaar.

5.2.5 Reguliere communicatie

Naast bovenstaande middelen, verstuurt het pensioenfonds ieder jaar de volgende middelen:

- **Toelichting op de uitkering-specificatie**
Alle pensioengerechtigden ontvangen in januari een toelichting op de specificatie. Hierin staat of en hoeveel indexatie is doorgevoerd, betaald data en bijvoorbeeld welke aanpassingen zijn doorgevoerd in belastingtarieven/zorgverzekeringswet.
- **Uniform Pensioenoverzicht**
Het Uniform Pensioenoverzicht (UPO) is in 2014 verstuurd naar alle actieve deelnemers. Hierin staat o.a. de volgende informatie:
 - opgebouwde en te bereiken rechten naar de stand van 31 december;
 - A-factor.Het UPO is voor de deelnemers ook digitaal beschikbaar op het persoonlijke deel van de website. De verzending van het UPO is ondersteund op de website met extra informatie.
- **Overzicht partnerpensioen / bijzonder partnerpensioen**
De pensioengerechtigden hebben in het najaar van 2014 het jaarlijkse overzicht van het partnerpensioen ontvangen.
- **Startbrief**
De startbrief voor nieuwe deelnemers is gecheckt op de wettelijke verplichtingen. De brochure, die deel uitmaakt van de startbrief, is aangepast aan de actualiteit.

5.2.6 Pensioencommunicatie 2015 en daarna

De komende periode krijgt Pensioenfonds Honeywell, net als de andere pensioenfonds in Nederland, opnieuw te maken met een groot aantal veranderingen.

De overheid speelt met nieuwe wet- en regelgeving in op de financiële crisis, het alsmear stijgen van de levensverwachting en de aanhoudende lage rente. De bedoeling van die nieuwe wet- en regelgeving is om te komen tot een passend en toekomstbestendig pensioenstelsel.

Communicatie over pensioenen wordt daarbij belangrijk geacht. Juist in een wereld die bij voortduring aan veranderingen onderhevig is, is het van groot belang om helder en transparant te communiceren. Begin 2015 is de wet pensioencommunicatie door de Tweede kamer aangenomen. Duidelijk is dat de wet zal leiden tot aanpassingen van de informatieverplichtingen in de Pensioenwet. Een belangrijk aspect in de nieuwe benadering is dat het perspectief van de deelnemer centraal zal staan. Er zal meer ruimte zijn voor maatwerk door pensioenuitvoerders, gelaagdheid in informatie, meer digitalisering en uniforme communicatie over koopkracht en risico's. In 2015 zal verder worden gekeken welke impact deze nieuwe wet zal hebben op de pensioencommunicatie-praktijk van Pensioenfonds Honeywell.

5.3 Pensioenadministratie

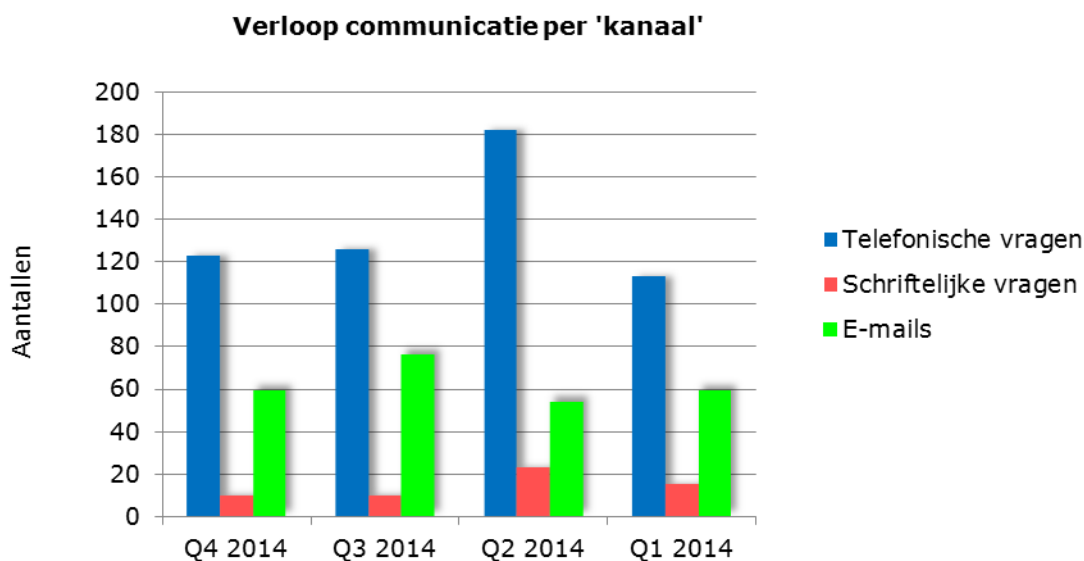
Gegevensaanlevering

De maandelijkse gegevensaanlevering van de werkgever is in 2014 goed verlopen. De gegevens zijn in 2014 door de pensioenuitvoerder TKP binnen de afgesproken termijn verwerkt in de pensioenadministratie.

Beantwoording deelnemersvragen

In 2014 hebben deelnemers 850 vragen gesteld aan het pensioenfonds (2013: 711). Deelnemers stelden vooral vragen over pensioentoekenningen en ontvangen specificaties (gepensioneerden). Naar aanleiding van een aantal extra mailingen in verband met een reglementswijziging, zijn meer vragen gesteld dan in 2013.

De onderstaande grafiek geeft een overzicht van het aantal gestelde vragen per communicatiekanaal.

Waardeoverdrachten

Wanneer de dekkingsgraad van één of van beide pensioenfonds die betrokken zijn bij een waardeoverdracht lager is dan 100%, mag er geen waardeoverdracht plaatsvinden en wordt de waardeoverdracht uitgesteld. De dekkingsgraad van pensioenfonds Honeywell gaf in 2014 geen aanleiding tot het opschorten van waardeoverdrachten.

5.4 Pensioenregeling

Pensioenregeling 2006

De pensioenregeling 2006 ziet er vanaf 2014 op hoofdlijnen als volgt uit:

- De pensioenleeftijd is 67 jaar, waarbij flexibele pensionering mogelijk is.
- De regeling is een regeling op basis van geïndexeerd middelloon.
- Het opbouwpercentage voor het ouderdomspensioen is 2,12% van de pensioengrondslag per jaar.
- De franchise bedraagt per 1 januari 2014 € 13.449
- Het partnerpensioen is op kapitaaldekkingsbasis en de hoogte is 70% van het jaarlijkse levenslange ouderdomspensioen en is uitruikbaar.
- Het tijdelijk partnerpensioen is op risicobasis en is 0,491% van de pensioengrondslag per deelnemersjaar, met een maximum van $8/7 \times$ de ANW-uitkering plus premiecompensatie.
- Het wezenpensioen is 14% van het jaarlijkse levenslange ouderdomspensioen en wordt uitgekeerd tot 18 jaar respectievelijk voor studerende kinderen tot 27 jaar.

Overgangsbepalingen voor medewerkers geboren vóór 1 januari 1950

Voor medewerkers geboren vóór 1 januari 1950 blijft inhoudelijk de pensioenregeling 2003 van kracht. De belangrijkste kenmerken van de pensioenregeling 2003 zijn:

- De pensioenleeftijd is 62 jaar, waarbij flexibele pensionering mogelijk is.
- De regeling is een regeling op basis van geïndexeerd middelloon.
- Het opbouwpercentage voor ouderdomspensioen is 2,25% van de pensioengrondslag per jaar.
- De franchise bedraagt per 1 januari 2014 € 20.093.
- Het partnerpensioen is verzekerd op risicobasis. Bij uitdiensttreding of pensionering wordt een deel van de opgebouwde ouderdomspensioenaanspraken standaard omgezet in levenslang partnerpensioen.
- Het tijdelijk partnerpensioen is op risicobasis en is 0,491% van de pensioengrondslag per deelnemersjaar, met een maximum van $8/7 \times$ de ANW-uitkering plus premiecompensatie.
- Het wezenpensioen is 20% van het partnerpensioen en wordt uitgekeerd tot 18 jaar resp. voor studerende kinderen tot 27 jaar.
- Het opbouwpercentage van het overbruggingspensioen is 2,25% van de franchise per jaar.

Nieuwe regeling

Als gevolg van de wijziging van het fiscaal kader voor de opbouw van pensioen per 1 januari 2015, heeft het bestuur op aangeven van de werkgever en sociale partners, besloten tot aanpassing van het

pensioenreglement. Voor de deelnemers geboren na 1949, zal met ingang van 1 januari 2015 de opbouw van pensioen plaatsvinden op basis van een opbouwpercentage van 1,875% en een franchise van € 12.642. Voor de deelnemers geboren voor 1950 blijft de pensioenregeling gelden zoals deze bestond in 2014, met dien verstande dat de franchise wordt verlaagd van € 20.093 naar € 19.843.

5.5 Pensioenuitvoeringskosten

In navolging van de publicatie 'Kosten pensioenfonds verdienen meer aandacht' van de Autoriteit Financiële Markten op 12 april 2011 heeft de Pensioenfederatie op 10 november de notitie 'Aanbevelingen uitvoeringskosten 2011' gepubliceerd. Hiervan is door de Pensioenfederatie op 20 maart 2012 een nadere uitwerking gepubliceerd ('Aanbevelingen Uitvoeringskosten – Nadere uitwerking kosten vermogensbeheer 2012').

In deze publicaties benoemt de Pensioenfederatie de verschillende uitvoeringskosten en worden aanbevelingen gedaan hoe over deze kosten gecommuniceerd kan worden richting de verschillende stakeholders.

Algemene kosten

De algemene kosten betreffen kosten die niet direct toegerekend kunnen worden aan de pensioenuitvoering of vermogensbeheer. Deze kosten betreffen kosten voor bestuur en commissies, externe adviseurs en toezichthouders. De algemene kosten worden pro rato verdeeld over pensioenuitvoeringskosten en vermogensbeheerkosten. De verhouding van deze verdeling is het percentage van pensioenuitvoeringskosten ten opzichte van de vermogensbeheerkosten. Voor het pensioenfonds geldt dat de algemene kosten niet verdeeld zijn. De reden hiervoor ligt in het feit dat de vermogensbeheerkosten binnen de verzekerde beleggingsportefeuille niet geheel inzichtelijk zijn. De totale kosten zijn om deze reden volledig toegerekend aan de pensioenuitvoeringskosten.

Kosten van pensioenbeheer

Dit betreft de integrale kosten voor pensioenbeheerdienstverlening van TKP en met name uit contributies en bijdragen toezichthouders, bestuurskosten, communicatiekosten, accountantskosten en actuariskosten. De pensioenuitvoeringskosten worden gerapporteerd in euro's per deelnemer, waarbij het aantal deelnemers de som is van het aantal actieve deelnemers en gepensioneerden. Er is geen sprake van kosten inzake herverzekering en van kosten die door de werkgever worden gedragen. In deze kosten zitten geen schattingselementen.

Kosten van vermogensbeheer

Het bedrag van € 1.693 duizend dat in de winst- en verliesrekening is opgenomen, betreft alle (direct en indirect) door het pensioenfonds betaalde vermogensbeheerkosten.

De kosten van vermogensbeheer betreffen de vergoeding voor de integrale vermogensbeheerdienstverlening van de vermogensbeheerder en de beheervergoeding en rendement gerelateerde vergoeding van de vermogensbeheerders. Ook bevatten deze kosten de overige kosten met betrekking tot het vermogensbeheer, waaronder de accountantskosten, bewaarvergoedingen, administratiekosten en juridische kosten. De kosten vermogensbeheer worden gerapporteerd als een percentage van het gemiddeld belegd vermogen. Het aandeel geschatte kosten is beperkt. Dit betreft met name kosten in onderliggende beleggingsstructuren.

De beheerkosten zijn berekend op basis van de Ongoing Charges Figure (OCF) van de beleggingsfondsen. De OCF is een maatstaf voor doorlopende kosten die aan het beleggingsfonds toegerekend worden. De OCF bestaat uit de beheervergoeding, service fee, kosten voor securities lending en kosten voor onderliggende extern beheerde beleggingsfondsen. Niet inbegrepen zijn de toe- en uittredingskosten van participanten, eventuele prestatievergoeding, transactiekosten binnen de beleggingsfondsen en interestkosten op bankrekeningen.

Een eventuele vaste vergoeding voor het beheer van de beleggingsportefeuille en eventueel een restitutie op de beheerkosten zijn in deze kostencategorie opgenomen. De basis hiervoor is de overeenkomst met Aegon. Daarnaast zijn de kosten voor specifieke diensten en rapportages in deze kostencategorie opgenomen. Deze kosten worden ieder jaar separaat in rekening gebracht. Wanneer de kosten over 2014 nog niet in rekening zijn gebracht dan is een schatting van deze kosten opgenomen. Deze overige kosten hebben allemaal betrekking op de gehele beleggingsportefeuille en zijn daarom niet uit te splitsen naar de verschillende beleggingscategorieën.

De performance gerelateerde kosten zijn berekend aan de hand van de prestatievergoeding van de hierbij behorende beleggingsfondsen.

Transactiekosten

Transactiekosten betreffen de toe- en uittredingsvergoedingen van de beleggingsfondsen, de kosten van discretionaire portefeuilles en de derivatentransacties. Transactiekosten in onderliggende beleggingsfondsen en acquisitiekosten bij illiquide beleggingen in beleggingsfondsen worden vooralsnog niet meegeteld, hier wordt door de Pensioenfederatie eerst nader onderzoek naar gedaan. De (geschatte) transactiekosten worden gerapporteerd als een percentage van het gemiddeld belegd vermogen. Omdat bij transacties in vastrentende waarden en in derivaten de werkelijke transactiekosten niet bekend zijn, zijn deze vrijwel volledig geschat.

Transactiekosten van beleggingstitels binnen de beleggingsfondsen zijn niet meegenomen. Dit is anders voor directe beleggingen in financiële instrumenten (discretionaire portefeuille). De aan- en verkoopkosten van beleggingstitels zijn standaard verwerkt in de aan- en verkoopprijs van deze instrumenten. Om deze kosten te bepalen is een gemiddelde spread (de helft van het verschil tussen de bied- en de laatprijs) toegepast.

Totale uitvoeringskosten

Het bestuur vindt de beheersing van de kosten een belangrijk aspect en monitort de ontwikkeling van de kosten daarom ook actief.

Onderstaande tabel geeft de totale uitvoeringskosten weer:

	2014	2013	2012	2011
Pensioenbeheerkosten				
in euro per deelnemer (actieven en gepensioneerden)	€ 480	€ 329	€ 301	€ 318
in euro per deelnemer (totale populatie)	€ 274	€ 187	€ 172	€ 178
Vermogensbeheerkosten				
(in % van gemiddeld belegd vermogen)	0,31%	0,27%	0,25%	0,27%
Transactiekosten				
(in % van gemiddeld belegd vermogen)	0,01%	0,04%	0,08%	0,07%

De pensioenbeheerkosten zijn gestegen ten opzichte van 2013. Dit wordt veroorzaakt door een stijging van de advieskosten (met € 122 duizend) en een stijging van de administratievergoeding (met € 165 duizend). De stijging van de advieskosten wordt vooral verklaard door de grote hoeveelheid adviesdiensten die in het kader van het nFTK zijn uitgevoerd. De stijging van de administratiekosten wordt vooral verklaard doordat de jaarlijkse vergoeding voor de uitvoeringsorganisatie omhoog is gegaan. Het fonds heeft een benchmark laten uitvoeren waaruit is gebleken dat de gewijzigde vergoeding marktconform is. Daarnaast zijn er meerwerkkosten voor de nieuwe regeling 2015 ad € 50 duizend in 2014 aan de uitvoeringsorganisatie betaald. Deze kosten hebben een incidenteel karakter. Zonder de incidentele kosten zouden de pensioenbeheerkosten uitkomen op € 453 c.q. € 259.

5.6 Nieuwe wetgeving

De pensioensector heeft te maken met een groot aantal wijzigingen op het gebied van wet- en regelgeving. In de volgende alinea's is een korte toelichting op een aantal belangrijke wijzigingen opgenomen.

Inperking fiscaal kader

Door de overheid is een aantal maatregelen getroffen waardoor deelnemers beperkt worden in de nieuwe opbouw van pensioenrechten. Per 1 januari 2015 geldt voor middelloonregelingen een maximaal percentage van 1,875% per jaar met een pensioenleeftijd van 67 jaar. Het blijft mogelijk een pensioenregeling aan te bieden met een lagere pensioeningangleeftijd, waarbij dan wel (nog) lagere opbouwpercentages moeten worden gehanteerd. Opbouwpercentages en maximale premies zijn ook aangepast voor eindloonregelingen en premieregelingen. Daarnaast zijn de grenzen van het nabestaandenpensioen verlaagd. Alleen de grenzen voor wat betreft het arbeidsongeschiktheidspensioen blijven onveranderd maar mogen niet uitgaan boven 'hetgeen naar maatschappelijke opvattingen redelijk is'.

Verder kan binnen het fiscaal kader alleen pensioen opgebouwd worden tot een salaris van maximaal € 100.000. Het is wel mogelijk voor het inkomen vanaf € 100.000 uit het nettoloon fiscaal vriendelijk pensioen te sparen via een vrijstelling in box III van de inkomstenbelasting (nettolijsfrente). Een dergelijke vrijwillige netto-regeling kan ook door pensioenfonds wordt uitgevoerd (in dat geval nettopensioen genoemd).

In het verlengde van het nieuwe fiscale kader zijn zogenoemde premiewaarborgen ingevoerd. Zo moeten pensioenfondsen in hun jaarrekening aangeven hoe de hoogte van de premie tot stand is gekomen en heeft het verantwoordingsorgaan een adviesrecht ten aanzien van de hoogte en samenstelling van de premie. DNB kan onder meer een toets uitvoeren om na te gaan of de belangen van de verschillende generaties zijn meegenomen in de bepaling van de hoogte van de premie.

De fiscale beperkingen kunnen ook gevolgen hebben voor individueel pensioensparen, omdat de fiscale ruimte om fiscaal vriendelijk 'bij te sparen' door de maatregelen is beperkt.

Het wetsvoorstel (de verlaging van de maximale percentages) is op 1 januari 2015 in werking getreden. Een aantal samenhangende onderwerpen – onder meer het nettopensioen en de premiewaarborgen – is in separate wetgeving vastgelegd.

Herziening financieel toetsingskader

Op 1 januari 2015 is de wet 'Aanpassing financieel toetsingskader' in werking getreden. Dit heeft geleid tot een aanpassing van hoofdstuk 6 van de Pensioenwet. Het nieuwe kader bevat in de eerste plaats hogere buffereisen. Het vereist eigen vermogen (VEV) wordt als gevolg van een gewijzigde methode berekening hoger. In het toetsingskader dat gold tot 1 januari 2015 was de actuele dekkingsgraad leidend. Om de invloed van dagkoersen te beperken, moeten pensioenfondsen hun beleidsmaatregelen nu baseren op de zogenoemde beleidsdekkingsgraad. Deze beleidsdekkingsgraad wordt berekend als een voortschrijdend gemiddelde van de actuele dekkingsgraad over 12 maanden. Er is dan dus sprake van een tekort als de beleidsdekkingsgraad onder het niveau van het vereist eigen vermogen komt.

Bij een tekort dienen pensioenfondsen een herstelplan op te stellen. Ook hiervoor geldt dat de eisen die hieraan gesteld worden gewijzigd zijn. Het onderscheid tussen een korte- en langetermijnherstelplan is komen te vervallen. In de situatie dat als gevolg van financiële schokken of een stijging van de levensverwachting de beleidsdekkingsgraad onder het niveau behorend bij het vereist eigen vermogen terechtkomt, moeten direct maatregelen genomen worden. Er wordt niet langer gewacht met korten tot na een herstelperiode in de situatie dat er onvoldoende herstelkracht is en andere maatregelen niet afdoende effectief zijn. Wel mogen maatregelen worden gespreid over 10 jaar. Herstelplannen die in het verleden zijn opgesteld, zijn per 1 januari 2015 komen te vervallen.

Daarnaast zijn er regels geïntroduceerd voor de toeslagverlening. Zo kan er alleen toeslag worden verleend vanaf een beleidsdekkingsgraad van 110%. De toeslag die verleend mag worden, is afhankelijk van hoever de dekkingsgraad boven 110% ligt. Zo mag er ca. 0,5% toeslag verleend worden bij een dekkingsgraad van 115%, ca. 1,0% toeslag bij een dekkingsgraad van 120%, etc. De toeslag wordt zodanig vastgesteld dat deze naar verwachting blijvend op hetzelfde niveau kan worden gegeven.

De premie mag ten slotte worden gedempt op basis van 10-jaarsrentemiddeling of – onder voorwaarden - op basis van verwacht rendement.

De wet 'Aanpassing financieel toetsingskader' is op 1 januari 2015 in werking getreden. Pensioenfondsen hoeven echter niet eerder dan op 1 juli 2015 te voldoen aan de nieuwe eisen ten aanzien van de abtn, het herstelplan, het beleggingsbeleid en het indexatiebeleid.

Wetsvoorstel pensioencommunicatie

Het wetsvoorstel leidt tot aanpassing van informatievoorschriften in de Pensioenwet. Doel is de huidige bezwaren (onvoldoende begrijpelijk, sluit niet aan bij perspectief deelnemer) te ondervangen door in de wetgeving onder meer ruimte te bieden voor maatwerk door pensioenuitvoerders en gelaagdheid in informatie. De mogelijkheden tot digitale informatieverstrekking worden uitgebreid en de communicatie over koopkracht en risico's worden geüniformeerd. Ook zal het pensioenregister stapsgewijs worden uitgebreid met functionaliteiten, zodat het te verwachten pensioeninkomen in een oogopslag inzichtelijk wordt. De verwachte datum van inwerkingtreding is 1 juli 2015.

Algemeen pensioenfonds (APF)

Met name kleine pensioenfondsen beraden zich over hun toekomst, mede in het licht van de eisen ten aanzien van governance, risicomanagement en uitvoeringskosten. Sociale partners hebben daardoor in veel gevallen een reden de pensioenvoorziening bij een andere pensioenuitvoerder neer te leggen. Anderzijds is er veelal ook de behoefte de verbondenheid met het eigen pensioen en de solidariteit in eigen kring te behouden. Een algemeen pensioenfonds (APF) zou kunnen voorzien in deze behoefte. Een liquiderend pensioenfonds brengt dan de pensioenregeling onder bij een APF, waarbij de betrokkenheid van de belanghebbenden verloopt via het belanghebbendenorgaan. De vermogens die horen bij de afzonderlijke pensioenregelingen worden gescheiden geadministreerd (ringfencing). Er is een vergunning nodig om een APF op te richten. De dienstverlening van een APF staat (vooralsnog) niet open voor regelingen die nu zijn ondergebracht bij verplichte bedrijfstakpensioenfondsen.

Voor derde partijen als uitvoeringsorganisaties en verzekeraars zal de mogelijkheid worden geboden een APF op te richten dat bij aanvang nog 'leeg' is. Pensioenfondsen die wensen te liquideren, kunnen zich vervolgens bij een dergelijk APF aansluiten.

Het wetsvoorstel is op 19 december 2014 aan de Tweede Kamer aangeboden. De beoogde datum van inwerkingtreding is waarschijnlijk 1 januari 2016.

Nationale Pensioendialoog

Mede door demografische, economische, arbeidsmarkt-gerelateerde en sociaal-culturele ontwikkelingen leven er fundamentele vragen over de inrichting van het pensioenstelsel en zijn maatschappelijke houdbaarheid op langere termijn. Het is volgens het kabinet van belang dat het gesprek hierover breed wordt gevoerd. Eventuele fundamentele wijzigingen van het pensioenstelsel treffen iedereen. Parallel aan de regelgeving voor de korte en middellange termijn is het kabinet daarom gestart met een brede dialoog over de fundamenteën van het pensioenstelsel: de Nationale Pensioendialoog. Wat in die dialoog wordt opgehaald, kan als basis dienen voor politieke besluitvorming.

De eerste twee fases van de Nationale Pensioendialoog, de oriëntatie en de dialoog, zijn inmiddels afgerond. In de oriëntatiefase heeft het kabinet knelpunten geïdentificeerd en een aantal onderzoeken en interviews georganiseerd.

Op 19 januari 2015 heeft staatssecretaris Klijnsma ter afronding van de dialoogfase een voortgangsrapportage aan de Tweede Kamer aangeboden. Uit de Nationale Pensioendialoog heeft het kabinet vijf 'rode draden' gedestilleerd: (1) Pensioenen moeten transparanter en minder complex worden gemaakt. (2) De veranderende arbeidsmarkt is een belangrijke reden om het aanvullend pensioenstelsel te veranderen. (3) Er is een roep om meer aansluiting bij individuele behoeftes. (4) Solidariteit wordt als positief ervaren, maar er is verschil van mening hoe deze moet worden vormgegeven. (5) Er is verschil van mening wie voor welk pensioenthema verantwoordelijk is: het individu, sociale partners of de overheid.

De Sociaal Economische Raad (SER) heeft in het kader van de Nationale Pensioendialoog begin 2015 een advies uitgebracht. In het vervolg hierop zal het kabinet in een hoofdlijnennotitie een aantal mogelijke beleidsvarianten schetsen om het aanvullende pensioenstelsel aan te passen. De hoofdlijnennotitie wordt naar verwachting in mei 2015 aan de Tweede Kamer aangeboden.

6 Actuariële analyse

Oordeel van de externe actuaris over de financiële positie

De financiële positie van het pensioenfonds is naar mening van de waarmerkend actuaris voldoende. Daarbij is bepalend de mate van waarschijnlijkheid dat het pensioenfonds zal kunnen voldoen aan de verplichtingen, aangegaan tot balansdatum, in aanmerking nemend het streven inzake toeslagen, zoals aan verzekerden meegedeeld en de in wet- en regelgeving opgenomen criteria.

Actuariële analyse van het resultaat

Bedragen x € 1.000	2014	2013*
Saldo uit hoofde van wijziging rentetermijnstructuur	3.605	12.571
Saldo uit hoofde van beleggingsopbrengsten	10.393	-4.936
Saldo uit hoofde van overige (incidentele) mutatie technische voorziening	1.558	-1.459
Saldo uit hoofde van premie	273	624
Saldo uit hoofde van waardeoverdrachten	-5	-7
Saldo uit hoofde van kosten	-24	479
Saldo uit hoofde van uitkeringen	-61	-34
Saldo uit hoofde van kanssystemen	2.110	43
Saldo uit hoofde van toeslagverlening	-1.403	-2.773
Saldo uit hoofde van andere oorzaken	1.360	1.367
Totaal resultaat	17.806	5.875

* De cijfers hier gepresenteerd wijken af van de cijfers in het vastgestelde jaarverslag 2013 door een stelselwijziging (wordt nader toegelicht in de jaarrekening).

Het resultaat in 2014 wordt voornamelijk verklaard door de volgende oorzaken:

- De voorziening pensioenverplichtingen wordt gewaardeerd met behulp van de rentetermijnstructuur. Aan het eind van iedere maand wordt deze door De Nederlandsche Bank gepubliceerd. Deze rentetermijnstructuur is geen constante maar wijzigt continu. Dit heeft gevolgen voor de hoogte van de technische voorzieningen. Een lagere rentetermijnstructuur betekent een hogere voorziening en vice versa. De wijziging van de rentetermijnstructuur heeft in 2014 geleid tot een stijging van de voorziening van € 80,3 miljoen. Hiertegenover stond een positief resultaat op de renteafdekking van € 83,9 miljoen. Per saldo heeft dit tot een positief resultaat van € 3,6 miljoen geleid;
- Per 1 januari 2015 zijn toeslagen verleend aan (gewezen) deelnemers en uitkeringsgerechtigden. Dit heeft geleid tot een negatief resultaat van € 1,4 miljoen.

Kostendekkende premie

In de volgende tabel is een overzicht van de kostendekkende premie opgenomen. Het fonds maakt gebruik van de mogelijkheid om de kostendekkende premie te dempen. In de tabel zijn zowel de kostendekkende premie op basis van de rentetermijnstructuur, als de gedempte kostendekkende premie opgenomen.

Bedragen x € 1.000

<u>Kostendeekkende premie</u>	RTS	Gedempt	Feitelijk
▪ actuarieel benodigde premie voor inkoop onvoorwaardelijke onderdelen van de regeling	7.595	7.448	9.666
▪ opslag voor uitvoeringskosten	790	759	790
▪ de risicopremie voor WIA-excedent en premievrijstelling bij invaliditeit	553	544	329
▪ solvabiliteitsopslag	1.073	1.052	
▪ actuarieel benodigde premie voor inkoop voorwaardelijke onderdelen van de regeling			
Totaal kostendeekkende premie	10.011	9.803	10.785
Bijstorting	0	0	0
Herstelbijdrage	0	0	0
Toetswaarde premie	10.011	9.803	10.785

Overige premie

FVP-bijdrage	263
Afrekening TOP/SUM PME	1.130
Toekenning rechten VPL	517
Overig	25
Totaal premiebatens	12.720

Het fonds voldoet aan de eis dat de feitelijke premie minimaal gelijk moet zijn aan de gedempte kostendeekkende premie.

VPL premie

	2014
Feitelijk ontvangen VPL premie	330
Benodigd voor inkoop VPL rechten	-517
Totale VPL premie baten en lasten	-187

Wijziging marktrente

De marktrente wordt bepaald conform de rentetermijnstructuur, zoals gepubliceerd door DNB.

De gemiddelde marktrente is per 31 december 2014 1,9% (2013: 2,7%) en daarmee 0,9% lager dan per 31 december 2013. Als gevolg van daling van de marktrente is de voorziening pensioenverplichtingen gestegen met € 80,3 miljoen.

Vereist eigen vermogen

Ultimo 2014 bedroeg de dekkingsgraad behorend bij het vereist eigen vermogen 109,9% (2013: 112,9%). Ultimo 2014 bedraagt de werkelijke dekkingsgraad 111,3% (2013: 109,0%).

7 Verwachte gang van zaken

Aangepast Financieel Toetsingskader (nFTK)

Vanaf 1 januari is het FTK aangepast. Deze aanpassing heeft grote gevolgen voor pensioenfonds. Het wetsvoorstel is eind december 2014 door de Eerste Kamer gekomen en is daarmee van kracht geworden per 1 januari 2015. Voor pensioenfonds is niet alleen door het late tijdstip, maar ook door de nog vele technische onduidelijkheden, de invoering van het aangepast FTK een uitdaging geworden voor 2015. Ook het door te lopen proces voor pensioenfonds staat onder tijdsdruk, omdat het geheel voor 1 oktober 2015 afgerond moet worden, inclusief het bereiken van een opdrachtaanvaarding met de sociale partners. De belangrijkste wijzigingen worden onderstaand behandeld.

Fiscale aanpassing van de pensioenregeling

De fiscale veranderingen volgen elkaar in hoog tempo op. Naast vorig jaar al de eerste fiscale aanpassingen doorgevoerd te hebben, zoals een verlaagd opbouwpercentage (naar maximaal 2,15%) en een verhoging van de pensioenleeftijd (67 jaar), dient in 2015 het opbouwpercentage opnieuw verlaagd te worden tot 1,875% samen met een verplicht maximaal pensioengevend salaris van € 100.000. Deze fiscale veranderingen vallen in 2015 samen met het aangepast FTK.

Premiestelling

Het kabinet heeft in samenwerking met de Tweede Kamer, de wens uitgesproken dat de verdere versoering van de pensioenovereenkomst tot lagere pensioenpremies leidt. Dit zet pensioenfondsbesturen onder druk omdat in de meeste gevallen door de financiële situatie en de lage rekenrentes, weinig ruimte bestaat voor een structurele premieverlaging. Immers in het aangepast FTK is voorgeschreven dat het premiebeleid voldoende realistisch en haalbaar is. Overigens mogen pensioenfonds, net als in het vorig kader, bij de vaststelling welke premie toereikend is ter financiering van de jaarlijks in te kopen verplichting, ervoor kiezen om voor de te hanteren rekenrente gebruik te maken van een demping. Deze demping mag zowel op een gemiddelde van de gepubliceerde RTS-en (maximaal 10jaarsmiddeling) of op pensioenfondsrendement.

Risicoprofiel en opdrachtformulering Pensioenwet (PW) artikel 102a

Daarnaast dient het pensioenfondsbestuur bij de aanvaarding van de nieuwe pensioenovereenkomst te komen tot een zogenaamd compleet contract. Dit betekent dat van te voren duidelijk wordt gemaakt hoe het pensioenfonds omgaat met tekorten en overschotten en op welke manier het pensioenbeleid is ingeregeld.

Het pensioenfonds zal conform de Pensioenwet (PW102a) haar risicoprofiel en risicohouding in de vorm van een opdrachtformulering ter toetsing voor moeten leggen aan de sociale partners. Hiermee moet het voor alle partijen duidelijk worden welke doelstellingen het pensioenfonds nastreeft gegeven de aangegane risico's. Het pensioenfonds bepaalt daarmee welke beleggingsrisico's worden gelopen om de doelstellingen van het pensioenfonds te realiseren en de mate waarin het pensioenfonds beleggingsrisico's kan lopen gegeven de kenmerken van het pensioenfonds. Sociale partners moeten daarbij het beeld hebben dat dit aansluit bij de in uitvoering gegeven pensioenovereenkomst aan het pensioenfonds. Door dit vooraf aan elkaar voor te leggen, worden verrassingen achteraf voorkomen en wordt het helder binnen welke grenzen het pensioenfondsbestuur invulling geeft aan het nakomen van de gemaakte afspraken. Pensioenfonds mogen in 2015 éénmalig hun risicoprofiel aanpassen aan de nieuwe situatie, ook als zij in een reservetekort zitten. Met het aanpassen van het risicoprofiel kan ook het beleggingsbeleid worden aangepast. Echter de feitelijke aanpassing van het risicoprofiel moet worden opgeschort zolang het pensioenfonds onder het minimum vereist eigen vermogen zit.

Beleidsdekkingsgraad

Om vast te stellen of het pensioenfonds in een reservetekort zit, wordt niet meer gekeken naar één meetmoment. Hiertoe is de zogenaamde beleidsdekkingsgraad geïntroduceerd. De beleidsdekkingsgraad is het 12-maandsgemiddelde van de vastgestelde maanddekkingsgraden. De dekkingsgraden moeten ook nog per maand worden vastgesteld; dit gebeurt op basis van de rentetermijnstructuur (RTS) zoals deze door DNB wordt gepubliceerd. Vanaf januari 2015 wordt de RTS niet meer gemiddeld (3-maands middeling) maar bepaald op basis van de werkelijke rentestand. Omdat de rente dalende is, zal de te rapporteren dekkingsgraad door het afschaffen van deze middeling dalen.

Herstelplan en kortingen

Als een pensioenfonds een beleidsdekkingsgraad heeft die lager is dan het vereist eigen vermogen dan is er sprake van een reservetekort. Bepalend hiervoor is de beleidsdekkingsgraad aan het einde van elk kwartaal. In dat geval moet het pensioenfonds een herstelplan opstellen. Belangrijke wijzigingen in het aangepast FTK is dat er geen sprake meer is van een korte termijn herstelplan en een lange termijn herstelplan. Voornamelijk het korte termijn herstelplan kon bij afloop van de geldende duur tot hoge onvoorwaardelijke kortingen van pensioenuitkeringen leiden. In het aangepast FTK kader geldt dat een pensioenfonds binnen maximaal 10 jaar naar haar vereist eigen vermogen moet toegroeien. Dit gebeurt op basis van een vergelijkbaar

herstelsjabloon zoals de pensioenfondsden dat ook gewend waren bij het indienen van de vorige lange termijn herstelplannen. Indien het niet lukt om binnen maximaal 10 jaar naar het vereist eigen vermogen toe te groeien, dan dient een kortingshoogte te worden vastgesteld. De regels voor het vaststellen van het vereist eigen vermogen zijn overigens ook aangepast met ingang van 1 januari 2015. Omdat het pensioenfonds hogere buffers moet aanhouden, wordt hiermee ook het vereist eigen vermogen verhoogd.

Toekomstbestendig indexeren

Ook een grote verandering in het aangepaste FTK is dat het pensioenfonds niet meer op haar eigen toeslagstaffel haar voorwaardelijke indexatie mag vaststellen. De hoogte van een jaarlijks toe te kennen toeslag wordt bepaald door het beschikbare eigen vermogen boven de dekkingsgraad van 110%. Er moet dan zoveel beschikbaar eigen vermogen aanwezig zijn dat de jaarlijkse toeslag ook voor alle nog toekomstige jaren in principe toegekend kan worden.

Aanvangshaalbaarheidstoets

In het aangepaste FTK wordt door middel van de aanvangshaalbaarheidstoets de samenhang, consistentie en de financiële robuustheid van het pensioenbeleid getoetst. De aanvangshaalbaarheidstoets vervangt daarmee de eerder geldende consistentietoets, maar draagt dezelfde kenmerken als de voorheen geldende consistentietoets. Er moet op stochastische basis aangetoond worden, dat het verwachte pensioenresultaat (een resultaat van 100% betekent dat het pensioenfonds ervoor zorgt dat er sprake is van koopkrachtbehoud) aansluit bij een vooraf door het pensioenfonds gekozen ondergrens en bij lage dekkingsgraden niet teveel afwijkt van de door het pensioenfonds afgegeven verwachtingen.

Daarnaast dient aangetoond te worden dat het pensioenfonds over voldoende herstelcapaciteit beschikt om binnen de gestelde termijnen aan het vereist eigen vermogen kan voldoen. Ook geldt dat de premie voldoende realistisch en haalbaar is.

De aanvangshaalbaarheidstoets dient op een vooraf gedefinieerde uniforme scenarioset vastgesteld te worden. Deze uniforme scenarioset wordt gepubliceerd door DNB en zal naar verwachting begin april 2015 beschikbaar worden gesteld. Vóór 1 oktober dient het gehele proces, dus ook het voorleggen van de opdrachtaanvaarding aan de sociale partners, afgerond te zijn.

Amsterdam, 22 juni 2015

F.H.M. van den Oetelaar, voorzitter
J. de Vries
J. Huigen
mw. C. van der Voort-Bergman

Jaarrekening

8 Jaarrekening

8.1 Balans per 31 december 2014

(na resultaatbestemming)

		31-12-2014	31-12-2013
		€	€
ACTIVA			
Beleggingen voor risico pensioenfonds	(1)	506.568	409.203
Vorderingen en overlopende activa	(2)	6.450	12.336
Overige activa	(3)	4.409	1.008
TOTAAL ACTIVA		517.427	422.547
PASSIVA			
Stichtingskapitaal en reserves	(4)	51.845	34.039
Technische voorzieningen	(5)	457.589	379.538
Langlopende schulden	(6)	6.721	5.723
Overige schulden en overlopende passiva	(7)	1.272	3.247
TOTAAL PASSIVA		517.427	422.547

(-) De bij de posten vermelde nummers verwijzen naar de toelichting op de balans vanaf pagina 54.

Wegens een stelselwijziging (zie toelichting 8.4.2.1) zijn de 2013 cijfers in bovenstaand overzicht aangepast voor vergelijkingsdoeleinden en wijken om die reden op onderdelen af van de jaarrekening over verslagjaar 2013.

8.2 Staat van baten en lasten

		2014		2013	
		€	€	€	€
Baten					
Premiebijdragen voor risico pensioenfonds	(8)		12.720		15.135
Beleggingsresultaten risico pensioenfonds	(9)		96.920		-3.579
Overige baten	(10)		144		192
Totaal baten			109.784		11.748
Lasten					
Pensioenuitkeringen	(11)		12.661		12.752
Pensioenuitvoeringskosten	(12)		899		614
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds	(13)				
- Pensioenopbouw		10.264		11.876	
- Toeslagverlening		1.403		2.773	
- Rentetoevoeging		1.428		1.357	
- Onttrekking voor uitkeringen en uitvoeringskosten		-12.685		-12.972	
- Wijziging marktrente		80.308		-12.571	
- Wijziging actuariële uitgangspunten		-644		817	
- Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten		447		132	
- Inkoop VPL-regeling		552		906	
- Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen		-2.108		536	
			78.965		-7.146
Mutatie overige technische voorzieningen			-914		67
Saldo herverzekering	(14)		801		-294
Saldo overdracht van derden	(15)		-441		-124
Overige lasten	(16)		7		4
Totaal lasten			91.978		5.873
Saldo van baten en lasten			17.806		5.875
<i>Bestemming van het saldo van baten en lasten</i>					
Algemene reserve			17.806		5.875

(-) De bij de posten vermelde nummers verwijzen naar de toelichting op de staat van baten en lasten vanaf pagina 71.

Wegens een stelselwijziging (zie toelichting 8.4.2.1) zijn de 2013 cijfers in bovenstaand overzicht aangepast voor vergelijkingsdoeleinden en wijken om die reden op onderdelen af van de jaarrekening over verslagjaar 2013.

8.3 Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de directe methode.

	2014		2013	
	€	€	€	€
Kasstroom uit pensioenactiviteiten				
Ontvangsten				
Ontvangen premies	15.205		15.172	
Ontvangen in verband met overdracht van rechten	496		494	
Overig	136		188	
		15.837		15.854
Uitgaven				
Betaalde pensioenuitkeringen	-12.691		-12.673	
Betaald in verband met overdracht van rechten	-54		-369	
Betaalde premies herverzekering	-847		-843	
Betaalde pensioenuitvoeringskosten	-922		-684	
		-14.514		-14.619
Totale kasstroom uit pensioenactiviteiten		1.323		1.235
Kasstroom uit beleggingsactiviteiten				
Ontvangsten				
Ontvangen directe beleggingsopbrengsten	18.381		-437	
Verkopen en aflossingen van beleggingen	147.375		52.886	
		165.756		52.449
Uitgaven				
Aankopen beleggingen	-163.610		-52.769	
Betaalde kosten van vermogensbeheer	-69		-68	
		-163.679		-52.837
Totale kasstroom uit beleggingsactiviteiten		2.077		-388
Netto kasstroom		3.400		897
Mutatie liquide middelen		3.400		897
Samenstelling geldmiddelen				
	2014		2013	
	€		€	
Liquide middelen primo boekjaar	1.009		112	
Liquide middelen ultimo boekjaar	4.409		1.009	
Waarvan:				
Voor risico pensioenfonds	4.409		1.009	
Voor risico deelnemers	0		0	

8.4 Toelichting op de jaarrekening

8.4.1 Algemeen

Activiteiten

Stichting Pensioenfonds Honeywell (hierna 'het pensioenfonds'), is statutair gevestigd te Amsterdam. De stichting is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 41200495.

Het doel van het pensioenfonds is het nu en in de toekomst verstrekken van uitkeringen aan gepensioneerden en nabestaanden ter zake van ouderdom en overlijden; tevens verstrekt het fonds uitkeringen aan arbeidsongeschikte deelnemers. Het pensioenfonds geeft invulling aan de uitvoering van de pensioenregelingen van de volgende aangesloten ondernemingen Honeywell B.V., Honeywell Aerospace B.V., Honeywell Fluorine Products Europe B.V. en Honeywell Customized Comfort Products, onderdeel van Cara C'Air B.V.

Overeenstemmingsverklaring

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in Titel 9 Boek 2 BW en met inachtneming van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving, in het bijzonder Richtlijn 610 Pensioenfonds. Het bestuur heeft op 4 juni 2015 de jaarrekening opgemaakt.

Referenties

In de balans en de staat van baten en lasten zijn referenties opgenomen waarmee wordt verwezen naar de toelichting.

8.4.2 Grondslagen

8.4.2.1 Algemene grondslagen

Alle bedragen in de jaarrekening zijn vermeld in Euro's x 1.000, tenzij anders is aangegeven.

Opname van een actief of een verplichting

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het pensioenfonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Verantwoording van baten en lasten

Baten worden in de staat van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Indien een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen. Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde.

Dit betekent dat transacties worden verwerkt op handelsdatum en niet op afwikkelingsdatum. Als gevolg hiervan kan sprake zijn van een post 'nog af te wikkelen transacties'. Deze post kan zowel een actief als een passief zijn.

Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

Vreemde valuta*Functionele valuta*

De jaarrekening is opgesteld in euro's, zijnde de functionele en presentatievaluta van het pensioenfonds.

Transacties, vorderingen en schulden

Transacties in vreemde valuta gedurende de verslagperiode zijn in de jaarrekening verwerkt tegen de koers op transactiedatum. Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar euro's tegen de koers per balansdatum. De uit de afwikkeling en omrekening voortvloeiende koersverschillen komen ten gunste of ten laste van de staat van baten en lasten.

De koersen van de belangrijkste valuta zijn:

	31 december 2014	Gemiddeld 2014	31 december 2013	Gemiddeld 2013
USD	0,8264	0,7542	0,7257	0,7535
GBP	1,2886	1,2435	1,2020	1,1785
JPN	0,0069	0,0071	0,0069	0,0078
CHF	0,8317	0,8241	0,8160	0,8144
SEK	0,1056	0,1100	0,1130	0,1156

Stelselwijziging

De Raad voor de Jaarverslaggeving heeft de richtlijn RJ 610.270 uitgebracht. Deze richtlijn stelt dat ontvangen, maar nog niet aangewende middelen uit hoofde van VPL verantwoord dienen te worden als verplichting. Tot boekjaar 2013 werden deze middelen door het fonds als bestemmingsreserve verantwoord. Vanaf boekjaar 2014 worden VPL-middelen verantwoord als langlopende schuld.

Met ingang van boekjaar 2014 worden de ontvangen middelen niet meer als premiebaten verantwoord, maar direct toegevoegd aan de langlopende schuld. Bij inkoop van de rechten wordt de inkoopsum (en hiermee de vrijval uit de langlopende schuld) als separate post onder de overige premiebaten verantwoord. Eventuele beleggingsresultaten inzake VPL worden direct toegevoegd aan de langlopende schuld.

Als gevolg van deze stelselwijziging zijn de vergelijkende cijfers aangepast. Het cumulatieve effect van de stelselwijziging dat betrekking heeft op perioden voorafgaande aan het vorige boekjaar is verwerkt in het eigen vermogen aan het begin van het voorgaand boekjaar.

Als gevolg van de stelselwijziging is het resultaat over 2013 afgenomen met € 70 duizend, het stichtingskapitaal en reserves ultimo 2013 zijn afgenomen met € 5,7 miljoen. De stelselwijziging heeft geen effect op de dekkingsgraad van het fonds, aangezien zowel de bestemmingsreserve als de langlopende schuld buiten de berekening van de dekkingsgraad worden gehouden.

	Bestemmings- reserve	Langlopende schuld	Premie- bijdragen	Beleggings- resultaat	Resultaat
	€	€	€	€	€
Saldo per 31-12-2013 voor stelselwijziging	5.723	0	15.256	-3.630	5.945
Saldo per 1-01-2014 na stelselwijziging	0	5.723	15.135	-3.579	5.875
Effect Stelselwijziging	-5.723	5.723	-121	51	-70

Schattingswijziging

De opstelling van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW vereist dat het bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten.

De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld.

Indien het voor het geven van het in artikel 2:362 lid 1 BW vereiste inzicht noodzakelijk is, is de aard van deze oordelen en schattingen inclusief de bijbehorende veronderstellingen opgenomen bij de toelichting op de desbetreffende jaarrekeningposten. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien, en in toekomstige perioden waarvoor de herziening gevolgen heeft.

AG-prognose tafel

In september 2014 is door het AG een actualisatie van de bestaande overlevingstafels gepubliceerd. Deze nieuwe AG-prognose tafel is per ultimo 2014 overgenomen voor de waardering van de pensioenverplichtingen, waarbij de bestaande fondsspecifieke correctiefactoren niet zijn gewijzigd. De toepassing van de nieuwe overlevingstafel heeft een afname van € 644 duizend van de voorziening tot gevolg. Dit heeft een positief effect op de dekkingsgraad van circa 0,2%-punt.

Presentatiewijziging

In het kader van de Aanbevelingen Uitvoeringskosten van de Pensioenfederatie zijn in deze jaarrekening de kosten vermogensbeheer en de transactiekosten vermogensbeheer onderverdeeld naar beleggingscategorie. Omwille van de vergelijking heeft er een presentatiewijziging in de cijfers van 2013 plaatsgevonden. De kosten vermogensbeheer en transactiekosten vermogensbeheer zijn verdeeld naar beleggingscategorie en uit de indirecte beleggingsopbrengst gehaald. Dit heeft geen wijziging in het totale beleggingsresultaat tot gevolg.

Dekkingsgraad

De (nominale) dekkingsgraad van het pensioenfonds wordt berekend door op balansdatum het balanstotaal minus de kort- en langlopende schulden te delen op de technische voorzieningen zoals opgenomen in de balans.

Bij het berekenen van de reële dekkingsgraad van het pensioenfonds wordt ten behoeve van deze berekening de voorziening pensioenverplichtingen herrekend rekening houdend met de verwachte loon- en prijsinflatie.

8.4.2.2 Grondslagen voor waardering van activa en passiva

Beleggingen**Algemeen**

De beleggingen worden gewaardeerd tegen marktwaarde. Het begrip marktwaarde is te beschouwen als synoniem van reële waarde. Onder waardering op marktwaarde wordt verstaan: het bedrag waarvoor een actief kan worden verhandeld of een passief kan worden afgewikkeld tussen ter zake goed geïnformeerde partijen, die tot een transactie bereid en onafhankelijk van elkaar zijn. Overlopende activa inzake beleggingen en passiva alsmede liquiditeiten vermogensbeheer worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Het verschil tussen marktwaarde en nominale waarde is bij deze activa en passiva in het algemeen gering.

De waardering van participaties in beleggingsinstellingen geschiedt tegen marktwaarde. Voor beursgenoteerde beleggingsinstellingen is dit de marktnotering per balansdatum. De waardering in niet-beursgenoteerde beleggingsinstellingen geschiedt tegen actuele waarde.

Participaties in beleggingsfondsen die gespecialiseerd zijn in een bepaald soort belegging worden gerubriceerd en gewaardeerd volgens de grondslagen voor dat soort belegging. Bij gemengde beleggingsfondsen wordt aangesloten bij de hoofdcategorie, bepaald op basis van de marktwaarde.

Bij zowel de beursgenoteerde als de niet-beursgenoteerde beleggingen is sprake van een frequente marktwaardering. Niet-beursgenoteerde fondsen hebben onderliggende beursgenoteerde beleggingen, waarbij de intrinsieke waarde van het fonds dagelijks dan wel wekelijks bepaald wordt.

De liquide middelen die deel uitmaken van de onderliggende fondsen in aandelen, vastrentende waarden en vastgoed zijn bij de betreffende beleggingscategorie vermeld. Conform de aanbeveling van de Raad voor de Jaarverslaggeving worden participaties met een beleggingskarakter niet aangemerkt als een groepsmaatschappij en/of -deelneming.

Verwerking van waardeveranderingen van beleggingen

Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen.

Vastgoedbeleggingen

De belangen in beursgenoteerde vastgoedfondsen worden gewaardeerd tegen marktwaarde, zijnde de per balansdatum geldende beurskoers. Direct vastgoed wordt eens per vijf jaar door een onafhankelijke taxateur getaxeerd.

Aandelen

Beursgenoteerde aandelen en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen marktwaarde, zijnde de beurswaarde per balansdatum.

De actuele waarde van niet-beursgenoteerde aandelen en participaties in beleggingsfondsen is gebaseerd op het aandeel dat het pensioenfonds heeft in het eigen vermogen van het niet-beursgenoteerde aandeel per balansdatum.

Vastrentende waarden

Beursgenoteerde vastrentende waarden en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen marktwaarde, zijnde de beurswaarde per balansdatum.

Indien vastrentende waarden of participaties in beleggingsinstellingen niet-beursgenoteerd zijn, vindt waardebepaling plaats op basis van de geschatte toekomstige netto kasstromen (rente en aflossingen) die uit de beleggingen zullen voortvloeien, contant gemaakt tegen de ultimo boekjaar geldende marktrente en rekening houdend met het risicoprofiel (kredietrisico; oninbaarheid) en de looptijden.

Overige beleggingen

Overige beleggingen worden gewaardeerd op marktwaarde. De marktwaarde van niet-beursgenoteerde overige beleggingen wordt bepaald op basis van opgaven van een onafhankelijke derde of, indien niet voorhanden, op basis van financiële modellen. Indien geen betrouwbare schatting van de marktwaarde van deze beleggingen is te maken, worden deze gewaardeerd op kostprijs.

Securities lending

Het fonds neemt indirect via de beleggingsfondsen deel aan een securities-lendingprogramma, waarbij bepaalde effecten voor een korte periode worden uitgeleend aan andere marktpartijen. Beleggingen die in het kader van een securities-lendingcontract worden uitgeleend, blijven deel uitmaken van de balans en worden gewaardeerd conform de grondslag voor waardering en resultaatbepaling zoals die geldt voor deze beleggingen. Als onderpand ontvangen geldmiddelen worden opgenomen onder beleggingen. Indien als onderpand ontvangen geldmiddelen zijn herbelegd, worden deze beleggingen opgenomen onder de desbetreffende beleggingencategorie. De schuld uit hoofde van de ontvangen zekerheden is opgenomen onder de overige schulden. Indien uit hoofde van een securities-lendingprogramma als zekerheid beleggingen zijn ontvangen worden deze beleggingen en de daarmee samenhangende verplichtingen niet in de balans van het pensioenfonds opgenomen. Alle uit het securities-lendingprogramma voortvloeiende baten en lasten worden volgens het toerekenbeginsel over de looptijd van de desbetreffende transacties verantwoord en in de rentebaten of -lasten in de staat van baten en lasten.

Vorderingen en overlopende activa

Vorderingen en overlopende activa worden bij eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na eerste verwerking worden vorderingen gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten) onder aftrek van eventuele bijzondere waardeverminderingen, indien sprake is van oninbaarheid.

Liquide middelen

Liquide middelen worden tegen nominale waarde gewaardeerd. Onder de liquide middelen zijn opgenomen die kas- en banktegoeden die onmiddellijk opeisbaar zijn dan wel een looptijd korter dan twaalf maanden hebben. Zij worden onderscheiden van tegoeden in verband met beleggingstransacties. Liquide middelen uit hoofde van beleggingstransacties worden gepresenteerd onder de beleggingen. Rekening-courantschulden bij banken zijn opgenomen onder schulden aan kredietinstellingen onder kortlopende schulden.

Stichtingskapitaal en reserves

Stichtingskapitaal en reserves worden bepaald door het bedrag dat resteert nadat alle actiefposten en posten van het vreemd vermogen, inclusief de voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds en overige technische voorzieningen, volgens de van toepassing zijnde waarderingsgrondslagen in de balans zijn opgenomen.

De statutaire reserves en de overige wettelijke reserves die het pensioenfonds conform artikel 2:389 en artikel 2:390 BW vormt, blijken op grond van artikel 2:373 lid 1 BW afzonderlijk uit de balans.

Technische voorzieningen

Voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds

De voorziening voor pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds wordt gewaardeerd op actuele waarde (marktwaaarde). De actuele waarde wordt bepaald op basis van de contante waarde van de beste inschatting van toekomstige kasstromen die samenhangen met de op balansdatum onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen. Onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen zijn de opgebouwde nominale aanspraken en de onvoorwaardelijke (toezeggingen tot) toeslagen. De contante waarde wordt bepaald met gebruikmaking van de marktrente, waarvoor de actuele rentetermijnstructuur zoals gepubliceerd door DNB wordt gebruikt.

Bij de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen is uitgegaan van het op de balansdatum geldende pensioenreglement en van de over de verstreken deelnemersjaren verworven aanspraken. Jaarlijks wordt door het bestuur besloten of toeslagen op de opgebouwde pensioenaanspraken worden verleend. Alle per balansdatum bestaande besluiten tot toeslagverlening (ook voor besluiten na balansdatum voor zover sprake is van ex-ante- condities) zijn in de berekening begrepen. Er wordt geen rekening gehouden met toekomstige salarisontwikkelingen.

Bij de berekening van de voorziening wordt rekening gehouden met premievrije pensioenopbouw in verband met invaliditeit op basis van de contante waarde van premies waarvoor vrijstelling is verleend wegens arbeidsongeschiktheid.

Bij de bepaling van de actuariële uitgangspunten wordt uitgegaan van voor de toezichthouder acceptabele grondslagen, waarbij rekening wordt gehouden met de voorzienbare trend in overlevingskansen.

* De rentetermijnstructuur op balansdatum zoals die door DNB is vastgesteld en gepubliceerd, rekening houdend met de looptijd van de uitkeringen (2014: gemiddeld 1,9%, 2013: gemiddeld 2,8%).

* Sterftekansen zijn ontleend aan de AG-Prognosetafel 2014. Om rekening te houden met het gegeven dat de werkende populatie gemiddeld langer leeft dan de niet-werkende populatie is een leeftijdsafhankelijke afslag op de sterftekansen toegepast. De leeftijdsafhankelijke afslag op de sterftekansen is gebaseerd op het Mercer-model 2012, inkomensklasse hoog en uitgaande van startjaar 2015. Doordat rekening gehouden is met een leeftijdsafhankelijke afslag op de sterftekansen is voor zowel mannen als vrouwen geen leeftijdscorrectie meer toegepast.

* Een opslag van 2% voor toekomstige administratiekosten en excassokosten.

* Gehuwdheidsfrequentie:

- voor ingegane pensioenen op basis van werkelijkheid;
- voor niet-ingegane partnerpensioenen 100%, waarbij verondersteld is dat de partner van het andere geslacht is;
- voor niet-ingegane aanvullende ouderdomspensioenen voor alleenstaanden 85%;
- de vrouwelijke partner wordt drie jaar jonger verondersteld dan de man.

Een eventuele toeslagverlening per 1 januari van het volgende boekjaar wordt reeds op 31 december van het lopend boekjaar verwerkt, indien het besluit in het lopend boekjaar is genomen.

Het fonds heeft de overlijdens- en arbeidsongeschiktheidsrisico's verzekerd.

Overige technische voorzieningen

Onder de overige technische voorzieningen worden voorzieningen opgenomen voor met de pensioenverplichtingen samenhangende risico's voor zover niet opgenomen in de berekening van de pensioenvoorziening, zoals bijvoorbeeld arbeidsongeschiktheidsuitkeringen, rendementsgarantie pensioenverplichtingen voor risico deelnemer of overige uitkeringen.

Bij de bepaling van de voorziening voor arbeidsongeschiktheid wordt rekening gehouden met de toekomstige schadelast voor zieke deelnemers op balansdatum die naar verwachting arbeidsongeschikt zullen worden verklaard. De verplichting wordt geschat op basis van ervaringscijfers.

Langlopende schuld

Langlopende schulden worden gewaardeerd op de geamortiseerde kostprijs, zijnde het ontvangen bedrag rekening houdend met agio of disagio en onder aftrek van transactiekosten.

Her verschil tussen de bepaalde boekwaarde en de uiteindelijke aflossingswaarde wordt samen met de verschuldigde rentevergoeding zodanig bepaald dat de effectieve rente gedurende de looptijd van de schulden in de staat van baten en lasten wordt verwerkt.

Overige schulden en overlopende passiva

Overige schulden en overlopende passiva worden bij eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na eerste verwerking worden schulden gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten).

Kortlopende schulden hebben een looptijd korter dan een jaar.

8.4.2.3 Grondslagen voor bepaling van het resultaat**Algemeen**

De in de staat van baten en lasten opgenomen posten zijn in belangrijke mate gerelateerd aan de in de balans gehanteerde waarderingsgrondslagen voor beleggingen en de voorziening pensioenverplichtingen. Zowel gerealiseerde als ongerealiseerde resultaten worden rechtstreeks verantwoord in het resultaat.

Premiebijdragen (van werkgevers en werknemers)

Onder premiebijdragen van werkgevers en werknemers wordt verstaan de aan derden in rekening gebrachte c.q. te brengen bedragen voor de in het verslagjaar verzekerde pensioenen onder aftrek van kortingen. Premies zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben. Extra stortingen en opslagen op de premie zijn eveneens als premiebijdragen verantwoord.

Beleggingsresultaten risico pensioenfonds*Indirecte beleggingsopbrengsten*

Onder de indirecte beleggingsopbrengsten worden verstaan de gerealiseerde en ongerealiseerde waardewijzigingen en valutaresultaten. In de jaarrekening wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen. (In)directe beleggingsresultaten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Directe beleggingsopbrengsten

Onder de directe beleggingsopbrengsten wordt in dit verband verstaan rentebaten en -lasten, dividenden, huuropbrengsten en soortgelijke opbrengsten.

Dividend wordt verantwoord op het moment van betaalbaarstelling.

Kosten vermogensbeheer

Onder kosten van vermogensbeheer worden zowel de externe als de daaraan toegerekende interne kosten verstaan. Afschrijvingen en andere exploitatiekosten van onroerende zaken in exploitatie zijn in de kosten van vermogensbeheer opgenomen.

Verrekening van kosten

Met de directe en indirecte beleggingsopbrengsten zijn verrekend de aan de opbrengsten gerelateerde transactiekosten, provisies, valutaverschillen e.d.

Pensioenuitkeringen

De pensioenuitkeringen betreffen de aan deelnemers uitgekeerde bedragen inclusief afkopen. De pensioenuitkeringen zijn berekend op actuariële grondslagen en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

Pensioenuitvoeringskosten

De pensioenuitvoeringskosten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds*Pensioenopbouw*

Bij de pensioenopbouw zijn aanspraken en rechten over het boekjaar gewaardeerd naar het niveau dat zij op balansdatum hebben.

Indexering en overige toeslagen

Het pensioenfonds streeft ernaar de opgebouwde pensioenrechten van de actieve deelnemers jaarlijks aan te passen aan de loonontwikkeling volgens de CAO Groot Metaal. De toeslagverlening heeft een voorwaardelijk karakter. Dit betekent dat geen recht op toeslagen bestaat en dat het niet zeker is of en in hoeverre in de toekomst toeslagverlening kan plaatsvinden. Een eventuele achterstand in de toeslagverlening kan in principe worden ingehaald. Het pensioenfonds streeft ernaar de ingegane pensioenen en de premievrije pensioenrechten (gewezen deelnemers) jaarlijks aan te passen aan de ontwikkeling van de prijsindex. Ook deze toeslagverlening heeft een voorwaardelijk karakter. De toeslagverlening is maximaal gelijk aan het rendement, ook als de prijsstijging hoger is.

Rentetoevoeging

De pensioenverplichtingen zijn opererend met 0,38% (2013: 0,35%), op basis van de éénjaarsrente van de DNB-curve aan het begin van het verslagjaar.

Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten

Vooraf wordt een actuariële berekening gemaakt van de toekomstige pensioenuitvoeringskosten (met name excassokosten) en pensioenuitkeringen die in de voorziening pensioenverplichtingen worden opgenomen. Deze post betreft de vrijval ten behoeve van de financiering van de kosten en uitkeringen van het verslagjaar.

Wijziging marktrente

Jaarlijks wordt per 31 december de marktwaarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur.

Als gevolg van de daling van de gemiddelde marktrente met 0,9%-punt, is de voorziening pensioenverplichtingen met € 80,3 miljoen gestegen.

Wijzigingen actuariële uitgangspunten

Jaarlijks worden de actuariële grondslagen en/of methoden beoordeeld en mogelijk herzien ten behoeve van de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van interne en externe actuariële deskundigheid. Dit betreft onder meer de vergelijking van veronderstellingen ten aanzien van sterfte, langlevens, arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen, zowel voor de gehele bevolking als voor de populatie van het pensioenfonds.

De vaststelling van de toereikendheid van de voorziening voor pensioenverplichtingen is een inherent onzeker proces, waarbij gebruik wordt gemaakt van schattingen en oordelen door het bestuur van het pensioenfonds. Het effect van deze wijzigingen wordt verantwoord in het resultaat op het moment dat de actuariële uitgangspunten worden herzien.

Voor de waardering van de pensioenverplichtingen is de nieuwe AG-prognosetafel 2014 toegepast.

Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten

Een resultaat op overdrachten kan ontstaan doordat de vrijval van de voorziening plaatsvindt tegen fondstarieven, terwijl het bedrag dat wordt overgedragen gebaseerd is op de wettelijke factoren voor waardeoverdrachten. De tarieven van het pensioenfonds wijken af van de wettelijke tarieven.

Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen

De overige mutaties ontstaan door mutaties in de aanspraken door overlijden, arbeidsongeschiktheid en pensioneren.

Saldo overdrachten van rechten

De post saldo overdrachten van rechten bevat het saldo van bedragen uit hoofde van overgenomen dan wel overgedragen pensioenverplichtingen.

Overige baten en lasten

Overige baten en lasten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

8.4.2.4 Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is volgens de directe methode opgesteld. Alle ontvangsten en uitgaven worden hierbij als zodanig gepresenteerd. Onderscheid wordt gemaakt tussen kasstromen uit pensioenactiviteiten en beleggingsactiviteiten.

8.4.3 Toelichting op de balans per 31 december 2014

ACTIVA

1. Beleggingen voor risico pensioenfonds

	Vastgoed- beleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Overige beleggingen	Totaal
	€	€	€	€	€
Stand per 1 januari 2013	2.276	96.387	287.968	25.921	412.552
Aankopen	0	4.502	46.653	1.614	52.769
Verkopen	0	-3.083	-45.816	-3.987	-52.886
Herwaardering	0	16.145	-14.648	-5.132	-3.636
Overige mutaties	0	0	-1	403	403
Stand per 31 december 2013	2.276	113.951	274.156	18.820	409.203
Aankopen	0	77.368	86.210	32	163.610
Verkopen	0	-77.029	-70.346	0	-147.375
Herwaardering	0	12.204	70.667	-2.612	80.257
Overige mutaties	0	0	430	443	873
Stand per 31 december 2014	2.276	126.494	361.117	16.682	506.568

De beleggingsliquiditeiten zijn in de categorie Overige beleggingen opgenomen. In de cijfers van 2014 is de lopende interest vordering obligaties in de categorie Vastrentende waarden opgenomen. In de cijfers van 2013 is de lopende interest vordering niet onder de beleggingen verantwoordt, maar onder Vorderingen en overlopende activa.

	31-12-2014	31-12-2013
	€	€
Vastgoedbeleggingen		
Directe vastgoedbeleggingen	2.276	2.276

De vastgoedportefeuille betreft voor 100% een bedrijfsterrein te Emmen ter waarde van € 2,3 miljoen (2013: € 2,3 miljoen), dat momenteel wordt verhuurd aan de sponsor. Met betrekking tot de vrije verhandelbaarheid door het fonds gelden geen restricties.

100% van het directe vastgoed is getaxeed door een onafhankelijke, beëdigde taxateur.

Aandelen

Participaties Aegon aandelenfondsen	80.865	74.258
Participaties BNP Paribas OBAM	45.629	39.693
	126.494	113.951

De aandelenfondsen waarin wordt belegd, zijn van gemengde samenstelling en bevatten ook aandelen van de sponsor. Indirect belegt het pensioenfonds voor € 128 duizend in de sponsor. In 2013 belegde het pensioenfonds voor € 85 duizend in de sponsor.

Vastrentende waarden

Obligaties	32.264	26.298
Participaties in Aegon beleggingsfondsen	300.850	222.504
Participaties in ING beleggingsfondsen	27.573	25.354
Lopende interest	430	0
	361.117	274.156

Het bedrag inzake te vorderen dividendbelasting, opgenomen onder overige vorderingen, is per 31 december 2014 € 227 duizend (2013: € 1,1 miljoen).

Ultimo boekjaar bedragen de volgende posten meer dan 5,0% van de betreffende beleggingscategorie:

	2014		2013	
	€	%	€	%
Duitse staatsobligaties	53.952	14,9	70.973	25,9
Franse staatsobligaties	42.604	11,8	49.806	18,2
Nederlandse staatsobligaties	0	-	22.288	8,1
	<u>96.556</u>	<u>26,7</u>	<u>143.067</u>	<u>52,2</u>

	31-12-2014		31-12-2013	
	€		€	
Overige beleggingen				
Directe grondstofbeleggingen			8.860	8.156
Participaties Aegon beleggingsfondsen			<u>6.329</u>	<u>9.614</u>
			<u>15.189</u>	<u>17.770</u>

Ultimo boekjaar bedragen de volgende posten meer dan 5,0% van de betreffende beleggingscategorie:

	2014		2013	
	€	%	€	%
Directe goudbeleggingen	6.261	37,5	5.577	29,6
Directe platiumbeleggingen	2.599	15,6	2.579	13,7
	<u>8.860</u>	<u>53,1</u>	<u>8.156</u>	<u>43,3</u>

Schattingen en oordelen

Zoals vermeld in de toelichting zijn de beleggingen van het pensioenfonds nagenoeg allemaal gewaardeerd tegen actuele waarde per balansdatum en is het over het algemeen mogelijk en gebruikelijk om de actuele waarde binnen een aanvaardbare bandbreedte van schattingen vast te stellen. Voor sommige andere financiële instrumenten, zoals beleggingsvorderingen en -schulden, geldt dat de boekwaarde de actuele waarde benadert als gevolg van het kortetermijnkarakter van de vorderingen en schulden. De boekwaarde van alle activa en de financiële verplichtingen op balansdatum benadert de actuele waarde.

Voor de meerderheid van de financiële instrumenten van het pensioenfonds kan gebruik worden gemaakt van marktnoteringen. Echter, bepaalde financiële instrumenten, zoals bijvoorbeeld derivaten zijn gewaardeerd door middel van gebruikmaking van waarderingsmodellen en -technieken, inclusief verwijzing naar de huidige reële waarde van vergelijkbare instrumenten.

De levelverdeling van de beleggingen is op doorkijkbasis. De beleggingsfondsen zijn geclassificeerd als level II (afgeleide marktnotering) of III (waarderingsmodellen) afhankelijk van de onderliggende beleggingen. Vrijwel alle Aegon beleggingsfondsen kennen een dagelijkse intrinsieke waardebepaling, dagelijkse toe- en uittredingsmomenten en hebben voornamelijk beursgenoteerde stukken in portefeuille. Hierdoor hebben de beleggingsfondsen meer het karakter van een level I (directe marktnotering) belegging. Doordat de beleggingsfondsen zelf geen beursnotering kennen, worden de Aegon beleggingsfondsen als level II geclassificeerd.

Schattingen van de actuele waarde zijn een momentopname, gebaseerd op de marktomstandigheden en de beschikbare informatie over het financiële instrument. Deze schattingen zijn van nature subjectief en bevatten onzekerheden en een significante oordeelsvorming (bijvoorbeeld rentestand, volatiliteit, schatting van kasstromen, etc.) en kunnen derhalve niet met precisie worden vastgesteld.

Op basis van de boekwaarde kan het volgende onderscheid worden gemaakt:

	Direct markt- noteringen	Afgeleide markt- noteringen	Waarderings- modellen	Totaal
Per 31 december 2014				
Vastgoedbeleggingen	0	1.925	2.276	4.201
Aandelen	73.701	86.472	0	160.173
Vastrentende waarden	27.572	297.940	0	325.512
Overige beleggingen	6.329	10.353	0	16.682
	<u>107.602</u>	<u>396.690</u>	<u>2.276</u>	<u>506.568</u>

De overige beleggingsvorderingen van € 54,5 duizend maken geen onderdeel uit van het bovenstaande overzicht voor 2014. De vordering lopende interest, de beleggingsliquiditeiten en het AEAM Dutch Mortgage Fund worden als Level II beleggingen gepresenteerd.

	Direct markt- noteringen	Afgeleide markt- noteringen	Waarderings- modellen	Totaal
Per 31 december 2013				
Vastgoedbeleggingen	0	0	2.276	2.276
Aandelen	39.693	74.258	0	113.951
Vastrentende waarden	50.195	223.961	0	274.156
Overige beleggingen	9.614	9.206	0	18.820
	<u>99.502</u>	<u>307.425</u>	<u>2.276</u>	<u>409.203</u>

De overige beleggingsvorderingen en vordering lopende interest maken geen onderdeel uit van het bovenstaande overzicht voor 2013. De liquide middelen zijn opgenomen onder Level II.

	31-12-2014	31-12-2013
	€	€
2. Vorderingen en overlopende activa		
Vorderingen op de werkgever(s)	83	2.791
Vorderingen uit herverzekering	5.264	5.218
Kortlopende beleggingsvorderingen	537	3.202
Overige vorderingen en overlopende activa	566	1.125
	<u>6.450</u>	<u>12.336</u>

Ultimo 2014 is op de balans onder de post 'herverzekeraar, te vorderen technisch resultaat' de verwachte technische resultaatdeling opgenomen die is gebaseerd op de technische resultaten over de jaren 2007 tot en met 2014 van het oude herverzekeringsovereenkomst tussen het pensioenfonds en Aegon Levensverzekering N.V. dat liep tot 1 april 2014. De technische winstdeling is gebaseerd op de resultaten in een periode van 7 jaar, startend vanaf 1 januari 2007, waarbij het resultaat over de jaren 2007 en 2008 is bepaald op grond van de voorgaande overeenkomst. Tijdens deze periode worden de resultaten gereserveerd met intrestvergoeding. Indien het totaal van het opgerente resultaat tot 1 januari 2014 positief is, wordt dit als winstaandeel aan het pensioenfonds uitgekeerd. In verband met uitlooptijd wordt het winstaandeel niet direct uitgekeerd.

Per 1 april 2014 is een nieuw herverzekeringsovereenkomst afgesloten bij Zwitserleven.

De overige vorderingen en overlopende activa betreffen voornamelijk een vordering dividendbelasting.

Alle vorderingen hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

Vordering op de werkgever(s)

Vordering premieafrekening	83	2.791
----------------------------	----	-------

Kortlopende beleggingsvorderingen

Vordering lopende interest obligaties	0	439
Overige beleggingsvorderingen	55	170
Openstaande positie m.b.t. pending trades inzake beleggingen	482	2.593
	<u>537</u>	<u>3.202</u>

In de cijfers van 2014 is de vordering lopende interest obligaties opgenomen onder de beleggingen.

Openstaande positie m.b.t. pending trades inzake beleggingen

Eind 2014 is er opdracht gegeven tot de aankoop van aandelen (€ 34 duizend), vastrentende waarden (€ 445 duizend) en grondstoffen (€ 3 duizend), die gefinancierd wordt vanuit de verkoop van vastrentende waarden (€ 335 duizend) van het fonds. Deze aan- en verkopen, die uitsluitend resulteren in een herbalancering van de beleggingsportefeuille zijn in de waardering van de beleggingen nog niet tot uiting gekomen, omdat de jaarrekening wordt opgemaakt op basis van het realisatiebeginnsel.

3. Overige activa

Liquide middelen	<u>4.409</u>	<u>1.009</u>
------------------	--------------	--------------

De tegoeden bij de bank staan ter vrije beschikking van het pensioenfonds.

PASSIVA**4. Stichtingskapitaal en reserves**

	Algemene reserve
Stand per 1 januari 2013	28.164
Bestemming van saldo baten en lasten	5.875
Stand per 31 december 2013 na stelselwijziging	34.039
Bestemming van saldo baten en lasten	17.806
Stand per 31 december 2014	51.845

Dekkingsgraad, vermogenspositie en herstelplan

De nominale dekkingsgraad van het pensioenfonds bedraagt per 31 december 2014 111,3% (31 december 2013: 109,0%). De dekkingsgraad is als volgt berekend:
(Totaal activa -/- kort- en langlopende schulden)/ Technische voorzieningen.

Met de introductie van het aangepaste FTK per 1 januari 2015 zal ook de Beleidsdekkingsgraad (BDG) worden geïntroduceerd. Deze Beleidsdekkingsgraad (BDG) is het gemiddelde van de over de afgelopen 12 maanden gepubliceerde dekkingsgraden, gebaseerd op de door DNB gepubliceerde RTS met UFR-methodiek. Per 31 december 2014 komt de BDG uit op 111,9%.

Bij het berekenen van de reële dekkingsgraad van het fonds wordt ten behoeve van deze berekening de voorziening pensioenverplichtingen herrekend, rekening houdend met de verwachte loon- en prijsinflatie. De reële dekkingsgraad per 31 december 2014 bedraagt 80,1% (2013: 76,1%).

De dekkingsgraad behorend bij het minimaal vereist eigen vermogen per 31 december 2014 bedraagt: 104,2% (31 december 2013: 104,2%). De dekkingsgraad behorend bij het vereist eigen vermogen per 31 december 2014 bedraagt: 109,9% (31 december 2013: 112,9%). Voor de berekening van het vereist eigen vermogen wordt gebruik gemaakt van een standaard model, waarbij een opslag is opgenomen voor het actief beheer van de beleggingsportefeuille. Deze opslag is verwerkt in S10 en heeft een omvang van 1,96 keer de tracking error totale beleggingen keer de balanswaarde totale beleggingen. De mate waarin het actieve beleggingsrisico bijdraagt aan het totale risico van de beleggingen is mede afhankelijk van de correlatie die verondersteld wordt te bestaan tussen het benchmark rendement en het extra rendement als gevolg van actief beheer. De uitkomsten van de solvabiliteitstoets zijn opgenomen onder de paragraaf Risicobeheer.

De dekkingsgraad van het pensioenfonds per 31 december 2014 is hoger dan de vereiste dekkingsgraad. De vermogenspositie van het pensioenfonds per 31 december 2014 kan derhalve worden gekarakteriseerd als voldoende. Op basis hiervan bedraagt het (minimaal) vereist vermogen op 31 december:

	2014	2013
	€	€
Stichtingskapitaal en reserves	51.845	34.039
Minimaal vereist eigen vermogen	19.173	15.764
Vereist eigen vermogen	45.301	48.889

Herstelplan

Het herstel van het vermogen van het pensioenfonds is gebaseerd op het op 23 maart 2009 bij DNB ingediende herstelplan.

De belangrijkste maatregelen uit het herstelplan zijn:

* de premie is vastgesteld op 30,7% van de pensioengrondslag zolang er sprake is van een dekkingstekort (dit is het geval bij een lagere dekkingsgraad dan 105%);

* zolang het minimaal vereist eigen vermogen nog niet is overschreden worden geen toeslagen toegekend.

Volgens het herstelplan werd voor ultimo 2014 een dekkingsgraad verwacht van 112,5%. De feitelijke dekkingsgraad per 31 december 2014 komt uit op 111,3% en is daarmee lager dan de verwachte dekkingsgraad voor eind 2014, maar hoger dan de dekkingsgraad behorende bij het vereist eigen vermogen (109,9%).

Feitelijk bestond het herstelplan uit twee delen: een kortetermijn-herstelplan en een langetermijn-herstelplan dat loopt tot eind 2023. Als gevolg van de invoering van het nieuwe FTK per 1 januari 2015 zal in 2015 een nieuw herstelplan worden opgesteld ter vervanging van het huidige plan.

5. Technische voorzieningen

	2014	2013
	€	€
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds		
Stand per begin boekjaar	378.624	385.770
Pensioenopbouw	10.264	11.876
Toeslagverlening	1.403	2.773
Rentetoevoeging	1.428	1.357
Onttrekking voor uitkeringen en uitvoeringskosten	-12.685	-12.972
Wijziging marktrente	80.308	-12.571
Wijziging actuariële uitgangspunten	-644	817
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	447	132
Inkoop VPL-regeling	552	906
Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen	-2.108	536
	<u>457.589</u>	<u>378.624</u>

Pensioenopbouw

Onder pensioenopbouw is opgenomen de actuariële berekende waarde van de diensttijdopbouw. Dit is het effect op de voorziening pensioenverplichtingen van de in het verslagjaar opgebouwde nominale rechten ouderdomspensioen en nabestaandenpensioen. Verder is hierin begrepen het effect van de individuele salarisontwikkeling.

Toeslagverlening

Het pensioenfonds streeft ernaar de opgebouwde pensioenrechten van de actieve deelnemers jaarlijks aan te passen aan de loonontwikkeling volgens de CAO Groot Metaal. De toeslagverlening heeft een voorwaardelijk karakter. Dit betekent dat geen recht op toeslagen bestaat en dat het niet zeker is of en in hoeverre in de toekomst toeslagverlening kan plaatsvinden. Een eventuele achterstand in de toeslagverlening kan in principe worden ingehaald.

Het pensioenfonds streeft ernaar de ingegane pensioenen en de premievrije pensioenrechten (gewezen deelnemers) jaarlijks aan te passen aan de ontwikkeling van de prijsindex. Ook deze toeslagverlening heeft een voorwaardelijk karakter. De toeslagverlening is maximaal gelijk aan het rendement, ook als de prijsstijging hoger is.

Per 1 januari 2015 is een toeslag van 0,5% verleend aan alle actieven. De aanspraken van de inactieven zijn verhoogd met 0,2%. Dit is meegenomen in de berekening van de voorziening per ultimo 2014.

Rentetoevoeging

De pensioenverplichtingen zijn opgerent met 0,38% (2013: 0,35%), op basis van de éénjaarsrente op de interbancaire swapmarkt aan het begin van het verslagjaar.

Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten

Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen worden vooraf actuariële berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de verwachte pensioenuitkeringen in de verslagperiode.

Toekomstige pensioenuitvoeringskosten (in het bijzonder excassokosten) worden vooraf actuariële berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de verwachte uitvoeringskosten in de verslagperiode.

Wijziging marktrente

Jaarlijks wordt per 31 december de marktwaarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. De marktrente is van 2,7% per ultimo 2013 tot 1,8% per ultimo 2014 gedaald.

Als gevolg van de daling van de gemiddelde marktrente met 0,9%, is de voorziening pensioenverplichtingen met € 80,3 miljoen gestegen.

Wijziging actuariële uitgangspunten

Jaarlijks worden de actuariële grondslagen en/of methoden beoordeeld en mogelijk herzien ten behoeve van de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van interne en externe actuariële deskundigheid. Dit betreft onder meer de vergelijking van veronderstellingen ten aanzien van sterfte, langlevens, arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen, zowel voor de gehele bevolking als voor de populatie van het pensioenfonds.

De vaststelling van de toereikendheid van de voorziening voor pensioenverplichtingen is een inherent onzeker proces, waarbij gebruik wordt gemaakt van schattingen en oordelen door het bestuur van het pensioenfonds. Het effect van deze wijzigingen wordt verantwoord in het resultaat op het moment dat de actuariële uitgangspunten worden herzien.

Voor de waardering van de pensioenverplichtingen is de nieuwe AG-prognose tafel 2014 toegepast.

Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten

Toevoeging aan de technische voorzieningen	500	552
Ottrekking aan de technische voorzieningen	-53	-420
	<u>447</u>	<u>132</u>

Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen

Resultaat op kanssystemen:		
Sterfte	-1.094	554
Arbeidsongeschiktheid	-384	-754
Mutaties	-630	161
Overige technische grondslagen	0	575
	<u>-2.108</u>	<u>536</u>

De voorziening voor pensioenverplichtingen is naar categorieën als volgt samengesteld:

	2014		2013	
	€	Aantallen	€	Aantallen
Actieven	164.286	713	127.757	729
Gepensioneerden	194.465	1.159	176.362	1.139
Slapers	98.838	1.409	75.419	1.419
Voorziening voor pensioenverplichtingen	<u>457.589</u>	<u>3.281</u>	<u>379.538</u>	<u>3.287</u>

Korte beschrijving pensioenregeling

De pensioenregeling van het pensioenfonds is grotendeels gelijk aan de pensioenregeling van PME en valt te kenmerken als een voorwaardelijk geïndexeerde middelloonregeling (een salaris-diensttijd regeling). Dit houdt in dat de hoogte van de te verkrijgen pensioenaanspraak in een bepaald jaar afhankelijk is van de hoogte van het salaris en de duur van de diensttijd in dat jaar. Opgebouwde aanspraken van actieve deelnemers kunnen jaarlijks, indien de middelen van het pensioenfonds dit naar het oordeel van het bestuur toelaten, worden verhoogd op basis van de loonontwikkeling.

Per 1 januari 2014 is een nieuwe pensioenregeling van kracht geworden. De pensioenrichtleeftijd is verhoogd van 65 jaar naar 67 jaar en het opbouwpercentage is verlaagd naar 2,12%. Voor actieve deelnemers en slapers in regeling 2006 zijn de per 31 december 2013 aanwezige aanspraken geconverteerd naar pensioenleeftijd 67 jaar.

Toeslagverlening

Voor actieve deelnemers probeert het pensioenfonds ieder jaar het opgebouwde pensioen tijdens deelname aan de pensioenregeling te verhogen met de ontwikkeling van de CAO-lonen. Voor inactieve deelnemers probeert het pensioenfonds ieder jaar het pensioen te verhogen met de algemene prijsontwikkeling. Het betreft een voorwaardelijke toeslagverlening die verleend wordt uit beleggingsrendementen.

Het opgebouwde pensioen is voor actieve deelnemers op 1 januari 2015 met 0,5% verhoogd. Het opgebouwde pensioen is voor inactieve deelnemers op 1 januari 2015 met 0,2% verhoogd.

Inhaaltoeslagen

Onder bepaalde omstandigheden kunnen inhaaltoeslagen worden toegekend. Inhaaltoeslagen zijn toeslagen die worden toegezegd, voor zover in het verleden niet voor 100% is geïndexeerd. Om inhaaltoeslagen te kunnen toekennen is een hoge dekkingsgraad vereist. Inhaaltoeslagen zijn daarom op korte termijn niet te verwachten. Het bestuur van het pensioenfonds geeft in haar jaarrekening elk jaar een specificatie van het verschil tussen de volledige en de werkelijk toegekende toeslagen.

Voor de premievrije deelnemers en de gepensioneerden is deze specificatie in de volgende tabel opgenomen.

	Volledige toeslag- verlening	Toegekende toeslagen	Vershil	Cumulatief verschil
	%	%	%	%
Actieve deelnemers				
Voor 2011	-	-	-	5,50
2011	1,66	-	1,66	7,25
2012	2,16	-	2,16	9,57
01-04-2013	2,11	0,31	1,80	11,53
2014	2,35	0,47	1,88	13,63
2015	1,86	0,50	1,36	15,17

	Volledige toeslag- verlening	Toegekende toeslagen	Vershil	Cumulatief verschil
	%	%	%	%
Niet actieve deelnemers				
Voor 2011	-	-	-	3,64
2011	1,38	-	1,38	5,07
2012	2,42	-	2,42	7,61
01-04-2013	2,43	0,35	2,08	9,84
2014	1,68	0,34	1,34	11,31
2015	0,59	0,20	0,39	11,74

31-12-2014	31-12-2013
€	€

Overige technische voorzieningen

Voorziening voor ingegane ziektegevallen	0	914
--	---	-----

Deze voorziening wordt in het kader van RJ 610 opgenomen voor deelnemers die korter dan 24 maanden ziek zijn en die derhalve nog niet arbeidsongeschikt zijn. Deze voorziening vloeit voort uit de invoering van het FTK. De voorziening is gelijk aan twee keer het verschil tussen de ontvangen risicopremie voor arbeidsongeschiktheid en de verzekeringspremie voor arbeidsongeschiktheid. De voorziening is in 2014 volledig vrijgevallen.

	2014	2013
	€	€
Voorziening voor ingegane ziektegevallen		
Stand per begin boekjaar	914	847
Dotatie	-914	67
	0	914

6. Langlopende schulden**Langlopende schuld inzake VPL**

Stand per begin boekjaar	5.723	5.653
Ontvangen premie	330	962
Toekenning rechten	-517	-841
Beleggingsrendement	1.185	-51
	6.721	5.723
	6.721	5.723

De jaarlijkse dotatie aan de langlopende schuld, die onderdeel is van de geheven doorsneepremie, wordt ex-ante vastgesteld en is voor 2014 uitgekomen op € 330 duizend. Deze dotatie is vastgesteld als 1% van de totaal ontvangen premie.

Jaarlijks wordt rendement toegevoegd dat gelijk is aan het gemiddeld rendement van het fonds. De rendementstoevoeging over het jaar 2014 is dan gelijk aan € 1,2 miljoen.

	31-12-2014	31-12-2013
	€	€
7. Overige schulden en overlopende passiva		
Schulden aan werkgever(s)	362	218
Pensioenuitkeringen	0	3
Openstaande posities m.b.t. pending trades inzake beleggingen	482	2.593
Belastingen en premies sociale verzekeringen	250	276
Overige schulden en overlopende passiva	178	157
	<u>1.272</u>	<u>3.247</u>

Alle schulden hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

Schulden aan werkgever(s) betreft de premieafrekening.

Openstaande posities met betrekking tot pending trades inzake beleggingen

Eind 2014 is er opdracht gegeven tot de aankoop van aandelen (€ 34 duizend), vastrentende waarden (€ 445 duizend) en grondstoffen (€ 3 duizend), die gefinancierd wordt vanuit de verkoop van vastrentende waarden (€ 335 duizend) van het fonds. Deze aan- en verkopen, die uitsluitend resulteren in een herbalancering van de beleggingsportefeuille zijn in de waardering van de beleggingen nog niet tot uiting gekomen, omdat de jaarrekening wordt opgemaakt op basis van het realisatiebeginnsel.

8.4.3.1 Risicobeheer

Het bestuur beschikt over een aantal beleidsinstrumenten ten behoeve van het beheersen van risico's. Deze beleidsinstrumenten betreffen:

- * beleggingsbeleid;
- * premiebeleid;
- * herverzekeringsbeleid;
- * toeslagverleningsbeleid.

De keuze en toepassing van beleidsinstrumenten vindt plaats na uitvoerige analyses ten aanzien van te verwachten ontwikkelingen van de verplichtingen en de financiële markten. Daarbij wordt onder meer gebruikgemaakt van ALM-studies. Een ALM-studie is een analyse van de structuur van de pensioenverplichtingen en van verschillende beleggingsstrategieën en de ontwikkeling daarvan in diverse economische scenario's.

De uitkomsten van deze analyses vinden hun weerslag in jaarlijks door het bestuur vast te stellen beleggingsrichtlijnen als basis voor het uit te voeren beleggingsbeleid. De beleggingsrichtlijnen geven normen en limieten aan waarbinnen de uitvoering van het beleggingsbeleid moet plaatsvinden. Ze zijn gericht op het beheersen van de volgende belangrijkste (beleggings)risico's.

Solvabiliteitsrisico's

Het belangrijkste risico voor het pensioenfonds betreft het solvabiliteitsrisico, ofwel het risico dat het pensioenfonds niet beschikt over voldoende vermogen ter dekking van de pensioenverplichtingen. De solvabiliteit wordt gemeten op basis van zowel algemeen geldende normen als specifieke normen welke door de toezichthouder worden opgelegd.

Indien de solvabiliteit van het pensioenfonds zich negatief ontwikkelt, bestaat het risico dat het pensioenfonds de premie voor de onderneming en deelnemers moet verhogen en het risico dat er geen ruimte beschikbaar is voor een eventuele toeslagverlening op opgebouwde pensioenrechten. In het uiterste geval kan het noodzakelijk zijn dat het pensioenfonds verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten moet verminderen.

De aanwezige dekkingsgraad heeft zich als volgt ontwikkeld:

	2014	2013
	%	%
Dekkingsgraad per 1 januari	109,0	107,3
Premie	-0,2	-0,1
Uitkeringen	0,3	0,2
Toeslagverlening	-0,4	-0,8
Korting van aanspraken en rechten	-	-
Beleggingsrendementen (exclusief renteafdekking)	2,7	3,1
Renteafdekking	22,0	-4,4
Wijziging rentetermijnstructuur voorziening pensioenverplichtingen	-19,0	3,6
Wijziging Ultimate Forward Rate voorziening pensioenverplichtingen	-	-
Wijziging actuariële grondslagen	0,4	-0,4
Overige oorzaken	-3,5	0,5
Dekkingsgraad per 31 december	111,3	109,0

Om het solvabiliteitsrisico te beheersen dient het fonds buffers in het vermogen aan te houden. De omvang van deze buffers (buffers plus de pensioenverplichtingen heten samen het vereist vermogen) wordt vastgesteld met de door DNB voorgeschreven solvabiliteitstoets (S-toets). Deze toets bevat een kwantificering van de bestuursvisie op de fondsspecifieke restrisico's (na afdekking).

De berekening van het vereist eigen vermogen en het hieruit voortvloeiende surplus/tekort aan het einde van het boekjaar is als volgt:

	2014	2013
	%	%
S1 Renterisico	1,4	4,3
S2 Risico zakelijke waarden	7,9	8,7
S3 Valutarisico	1,7	2,8
S4 Grondstoffenrisico	1,9	1,0
S5 Kredietrisico	0,8	0,7
S6 Verzekeringstechnisch risico	2,8	2,8
S7 Liquiditeitsrisico	-	-
S8 Concentratierisico	-	-
S9 Operationeel risico	-	-
S10 Actief risico	1,1	2,3
Diversificatie-effect	-7,7	-9,7
Totaal	9,9	12,9

Het vereist eigen vermogen is bepaald als de wortel van: $S1^2 + S2^2 + (0,5 \times 2 \times S1 \times S2) + S3^2 + S4^2 + S5^2 + S6^2 + S10^2 +$ correlaties.

De reële dekkingsgraad geeft zicht op de mate waarin toeslagen kunnen worden verleend. Voor het bepalen van de reële dekkingsgraad worden de onvoorwaardelijke nominale pensioenverplichtingen verdisconteerd tegen een reële, in plaats van de nominale rentetermijnstructuur. De voorziening voor risico fonds op basis van de reële rentetermijnstructuur bedraagt € 635.945, de reële dekkingsgraad ultimo 2014 komt daarmee uit op 80,1%.

	2014	2013
	€	€
Vereist eigen vermogen (buffer)	45.301	48.889
Voorziening pensioenverplichting	457.589	379.538
Vereist pensioenvermogen	502.890	428.427
Aanwezig pensioenvermogen (Totaal activa -/- schulden)	51.845	34.039
Surplus	-6.544	14.850

Ultimo 2014 is aan de hand van het standaardmodel van DNB per risicofactor het vereist eigen vermogen bepaald. Het vereist eigen vermogen per risicofactor is aan de hand van de voorgeschreven formule gecombineerd tot een totaal vereist eigen vermogen. Voor de evenwichtsberekening is de uitkomst hiervan zoals voorgeschreven in een aantal stappen gebruikt totdat het toetsingsverschil nihil is. Dit resulteert in de evenwichtssituatie, waarin het (fictieve) aanwezige eigen vermogen precies gelijk is aan het vereist eigen vermogen, bij een niveau van 9,9% (2013: 12,9%). Het vereist eigen vermogen is gebaseerd op de strategische portefeuille per ultimo 2014 (ultimo 2013 gebaseerd op de feitelijke portefeuille). Indien het vereist eigen vermogen zou worden bepaald op basis van de feitelijke portefeuille per ultimo 2014, zou het vereist eigen vermogen lager zijn uitgekomen 9,7%.

Beleggingsrisico

De belangrijkste beleggingsrisico's betreffen het markt-, krediet- en liquiditeitsrisico. Het marktrisico is uit te splitsen in renterisico, valutarisico en prijs(koers)risico. Marktrisico wordt gelopen op de verschillende beleggingsmarkten waarin het pensioenfonds op basis van het vastgestelde beleggingsbeleid actief is. De beheersing van het risico is geïntegreerd in het beleggingsproces. Bij de uitvoering van het beleggingsbeleid kunnen zich voorts risico's manifesteren uit hoofde van de geselecteerde managers en bewaarbedrijven (zogenoeten manager- en custody risico), en de juridische bepalingen omtrent gebruikte instrumenten en de uitvoeringsovereenkomst (juridisch risico). Het marktrisico wordt beheerst doordat met de vermogensbeheerder specifieke mandaten zijn afgesproken, welke in overeenstemming zijn met de beleidskaders en richtlijnen zoals deze zijn vastgesteld door het bestuur. Het bestuur monitort de mate van naleving van deze mandaten. De marktposities worden periodiek gerapporteerd.

Renterisico (S1)

Renterisico is het risico dat de waarde van de portefeuille vastrentende waarden en de waarde van de pensioenverplichtingen veranderen als gevolg van ongunstige veranderingen in de marktrente. Maatstaf voor het meten van rentegevoeligheid is de duration. De duration is de gewogen gemiddelde resterende looptijd in jaren.

Indien de duratie van de beleggingen korter is dan de duratie van de verplichtingen, is er sprake van een zogenaamde 'duratie-mismatch'. Dit betekent dat bij een rentestijging de waarde van beleggingen minder snel daalt dan de waarde van de verplichtingen (bij toepassing van de actuele marktrentestructuur), waardoor de dekkingsgraad stijgt. Bij een rentedaling zal de waarde van de beleggingen minder snel stijgen dan de waarde van de verplichtingen, waardoor de dekkingsgraad daalt.

Door het renterisico gedeeltelijk af te dekken, is de dekkingsgraad minder afhankelijk van de renteontwikkeling. De renteafdekking voor het pensioenfonds vindt plaats door een combinatie van de portefeuille vastrentende waarden en een Credit Default Swap (CDS) beleggingsfonds.

	31-12-2014		31-12-2013	
	€	Duratie	€	Duratie
Vastrentende waarden (na derivaten)	361.117	18,3	274.156	16,7
(Nominale) pensioenverplichtingen	457.589	18,1	379.538	16,4

De samenstelling van de totale beleggingsportefeuille naar looptijd is als volgt:

	31-12-2014		31-12-2013	
	€	%	€	%
Resterende looptijd < 1 jaar	110.293	21,8	-165.140	-40,4
Resterende looptijd 1 - 5 jaar	-46.909	-9,3	130.197	31,8
Resterende looptijd 6 - 10 jaar	97.830	19,3	87.775	21,5
Resterende looptijd > 10 jaar	283.953	56,1	206.852	50,5
Niet rentedragend en/of Externe beleggingsportefeuille	61.401	12,1	149.519	36,6
	<u>506.568</u>	<u>100,0</u>	<u>409.203</u>	<u>100,0</u>

De presentatie van de beleggingsportefeuille in bovenstaande looptijden hangt samen met het lange termijn karakter van de investeringen van het pensioenfonds en het hiermee samenhangende beleid en ter vergelijking met de looptijden van de verplichtingen zoals in onderstaand overzicht weergegeven.

Bovenstaande presentatie is voor de 2014 cijfers volledig op doorkijkbasis ingevuld. In de cijfers van 2013 zijn de OBAM en ING beleggingsfondsen opgenomen onder de categorie Niet rentedragend en/of Externe beleggingsportefeuille.

De resterende looptijd van de technische voorzieningen kan als volgt worden weergegeven:

	31-12-2014		31-12-2013	
	€	%	€	%
Resterende looptijd < 5 jaar	58.532	12,8	60.366	15,9
Resterende looptijd > 5 en < 10 jaar	61.062	13,3	58.332	15,4
Resterende looptijd > 10 en < 20 jaar	130.912	28,6	114.357	30,1
Resterende looptijd > 20 jaar	207.083	45,3	146.483	38,6
	<u>457.589</u>	<u>100,0</u>	<u>379.538</u>	<u>100,0</u>

Risico zakelijke waarden (S2)

Zakelijke waarden risico is het risico dat de waarde van de zakelijke waarden (voornamelijk aandelen, beursgenoteerd indirect vastgoed en converteerbare obligaties) verandert door veranderingen in de marktprijzen voor deze waarden. Het structurele marktrisico wordt beheerst binnen het ALM-proces. Daarin wordt een zodanige beleggingsmix vastgesteld dat het marktrisico acceptabel is. De feitelijke beleggingsmix mag binnen vastgestelde bandbreedtes afwijken van de ALM-beleggingsmix. Voor de beheersing van het marktrisico in samenhang met het renterisico wordt gebruik gemaakt van derivaten.

Het effect van een daling van de zakelijke waarden met 25% voor beursgenoteerde aandelen in ontwikkelde markten plus indirect vastgoed, met 35% voor emerging markets en met 30% voor private equity en een daling van direct vastgoed met 15%. Tussen de hier onderscheiden risico's wordt een correlatie van 0,75 gehanteerd.

Valutarisico (S3)

Het valutarisico betreft het risico dat de waarde van de beleggingen die in vreemde valuta luiden vermindert als gevolg van veranderingen van vreemde valutakoersen. De pensioenverplichtingen luiden in euro's. Een deel van de beleggingsportefeuille luidt in vreemde valuta.

De valutapositie is als volgt weer te geven:

	31-12-2014	31-12-2013
	€	€
Euro	420.852	304.804
Noorse kroon	8.096	8.866
Australische dollar	7.426	8.711
Zwitserse frank	11.036	8.585
Britse Pond	3.473	8.441
Canadese dollar	9.082	6.670
Japanse yen	3.139	5.807
Amerikaanse dollar	19.571	7.332
Hong Kong dollar	6.645	5.091
Deense kroon	1.516	2.501
Zweedse kroon	2.008	0
Overig	13.724	42.394
Totaal niet Euro	85.716	104.399
	506.568	409.203

In de portefeuille zijn beleggingen opgenomen welke luiden in vreemde valuta. De portefeuille is blootgesteld aan valutarisico.

Bovenstaande presentatie is voor de 2014 cijfers volledig op doorkijkbasis ingevuld. In de cijfers van 2013 is het BNP Paribas OBAM beleggingsfonds opgenomen in de categorie Overig.

In de solvabiliteitstoets van het fonds is in de buffers voor het valutarisico rekening gehouden met bovenstaande valutaposities en afdekkingen.

Prijrisico

Het prijsrisico is het risico dat de waarde van de zakelijke waarden verandert als gevolg van veranderingen in de desbetreffende marktprijzen. Het prijsrisico wordt gemitigeerd door spreiding naar regio en sector.

Het risico wordt beheerst doordat met de vermogensbeheerder specifieke mandaten zijn afgesproken, welke in overeenstemming zijn met de beleidskaders en richtlijnen die zijn vastgesteld door het bestuur. Het bestuur monitort de mate van compliance aan deze mandaten. De marktposities worden periodiek gerapporteerd aan het bestuur.

Voor de landenverdeling zijn de 2014 cijfers volledig op doorkijkbasis ingevuld. In de cijfers van 2013 is de OBAM beleggingsfonds opgenomen in de categorie Overig.

De segmentatie van de totale beleggingsportefeuille naar regio is als volgt:

	2014		2013	
	€	%	€	%
Nederland en andere EU-landen	294.539	58,1	216.374	52,9
Europa (niet-EU)	25.353	5,0	37.946	9,3
Verenigde Staten	74.462	14,7	30.210	7,4
Australië	9.885	2,0	10.954	2,7
Canada	9.004	1,8	8.294	2,0
Overig	93.325	18,4	105.425	25,7
Totaal	506.568	100,0	409.203	100,0

De segmentatie van de totale beleggingsportefeuille naar sectoren is als volgt:

	2014		2013	
	€	%	€	%
Energie	12.210	2,4	8.577	2,1
Bouw- en grondstoffen	8.632	1,7	4.522	1,1
Industrie	25.155	5,0	17.152	4,2
Duurzame consumentengoederen	23.663	4,7	11.816	2,9
Consumentengebruiksgoederen	21.755	4,3	13.125	3,2
Gezondheidszorg	8.623	1,7	6.367	1,6
Informatietechnologie	14.772	2,9	8.959	2,2
Telecommunicatie	20.462	4,0	10.065	2,5
Nutsbedrijven	9.098	1,8	5.854	1,4
Overheid en overheidsinstellingen	166.694	32,9	192.378	47,0
Niet-gespecificeerd binnen beleggingsfondsen	0	-	69.547	17,0
Financiële instellingen	130.730	25,8	34.036	8,3
Overige	64.774	12,8	26.805	6,5
Subtotaal vastgoed, aandelen en vastr. waarden	506.568	100,0	409.203	100,0
Totaal	506.568	100,0	409.203	100,0

Bovenstaande presentatie is voor de 2014 cijfers volledig op doorkijkbasis ingevuld. In de cijfers van 2013 zijn de OBAM en ING beleggingsfondsen opgenomen onder de categorie Niet-gespecificeerd binnen beleggingsfondsen.

Grondstoffenrisico (S4)

Pensioenfondsen die beleggen in grondstoffen (commodities) lopen het risico dat de waarde van deze beleggingen daalt.

Kredietrisico (S5)

Kredietrisico is het risico van financiële verliezen voor het fonds als gevolg van faillissement of betalingsonmacht van tegenpartijen waarop het fonds (potentiële) vorderingen heeft. Hierbij kan onder meer worden gedacht aan partijen die obligatieleningen uitgeven, banken waar deposito's worden geplaatst, marktpartijen waarmee Over The Counter (OTC)-derivatenposities worden aangegaan en aan bijvoorbeeld herverzekeraars.

Het kredietrisico is beperkt, omdat beperkt wordt belegd in schuldtitels van ondernemingen. Het tegenpartijrisico verbonden aan de inzet van afgeleide financiële instrumenten wordt op marktconforme wijze beheerst. Daarnaast wordt dit risico beperkt door gebruik te maken van tegenpartijen met een goede reputatie.

De kredietwaardigheid van veel marktpartijen wordt ook door rating agencies beoordeeld. De samenvatting van de vastrentende waarden op basis van de ratings is als volgt:

	2014		2013	
	€	%	€	%
AAA	118.788	20,6	133.109	30,4
AA+ / AA / AA-	147.722	25,6	73.745	16,8
A+ / A / A-	40.256	7,0	29.780	6,8
BBB+ / BBB / BBB-	57.136	9,9	38.827	8,9
BB+ / BB / BB-	740	0,1	503	0,1
Geen rating	-	-	5.833	1,3
Overig	132.547	23,0	87.159	19,9
Externe beleggingsportefeuille	79.692	13,8	69.547	15,8
Totaal	576.880	100,0	438.503	100,0

In de cijfers zijn onder de categorie Externe beleggingsportefeuille de OBAM en ING beleggingsfondsen opgenomen.

Het totaal kredietrisico wijkt af van de marktwaarde van de portefeuille als gevolg van het gebruik van kredietderivaten (Credit Default Swaps). Met kredietderivaten wordt het kredietrisico op een tegenpartij afgedekt, of kan juist extra kredietrisico op een tegenpartij worden genomen. Voor de berekening van het totaal kredietrisico in bovenstaand overzicht is rekening gehouden met de onderliggende waarde (exposure waarde) van de kredietderivaten in plaats van de marktwaarde van deze derivaten. Hiermee wordt een beter inzicht gegeven in het totaal kredietrisico van de portefeuille.

Verzekeringstechnische risico's (actuariële risico's, S6)

Het verzekeringstechnisch risico is het risico dat voortvloeit uit mogelijke afwijkingen van actuariële inschattingen die worden gebruikt voor de vaststelling van de technische voorzieningen en de hoogte van de premie. Bij het pensioenfonds is dit het actuariële risico van langlevens.

Langlevensrisico

In de berekening van S6 is het langlevensrisico meegenomen. Het langlevensrisico is het belangrijkste verzekeringstechnische risico. Langlevensrisico is het risico dat deelnemers langer blijven leven dan gemiddeld verondersteld wordt bij de bepaling van de voorziening pensioenverplichtingen. Als gevolg hiervan volstaat de opbouw van het pensioenvermogen niet voor de uitkering van de pensioenverplichting. Door toepassing van AG-prognosetabel 2014 met adequate correcties voor ervaringssterfte is het langlevensrisico nagenoeg geheel verdisconteerd in de waardering van de pensioenverplichtingen.

Arbeidsongeschiktheidsrisico

Het arbeidsongeschiktheidsrisico betreft het risico dat het fonds voorzieningen moet treffen voor premievrijstelling bij invaliditeit en het toekennen van een arbeidsongeschiktheidspensioen ('schadereserve'). Voor dit risico wordt jaarlijks een risicopremie in rekening gebracht. Het verschil tussen de risicopremie en de werkelijke kosten wordt verwerkt via het resultaat. De actuariële uitgangspunten voor de risicopremie worden periodiek herzien.

Het fonds heeft het nabestaanden- en wezenpensioen op risicobasis herverzekerd bij een externe, onder toezicht van DNB staande verzekeringsmaatschappij. Daarnaast is eveneens het arbeidsongeschiktheids- en overlijdensrisico herverzekerd. Per 1 april 2014 is een nieuw contract afgesloten met Zwitserleven. Met Aegon is overeengekomen de winst als gevolg van uitlooperisico niet direct uit te keren.

Toeslagrisico

Het toeslagrisico omvat het risico dat de ambitie van het bestuur om toeslagen op pensioen toe te kennen in relatie tot de algemene prijsontwikkeling niet kan worden gerealiseerd. De mate waarin dit kan worden gerealiseerd is afhankelijk van de ontwikkelingen in de rente, beleggingsrendementen, looninflatie en demografie (beleggings- en actuariële resultaten) echter, afhankelijk van de hoogte van de dekkingsgraad van het fonds. Uitdrukkelijk wordt opgemerkt dat de toeslagverlening voorwaardelijk is.

De zogenaamde reële dekkingsgraad geeft inzicht in de mate waarin toeslagen kunnen worden toegekend (ook wel aangeduid als de toeslagruimte). Voor het bepalen van de reële dekkingsgraad worden onvoorwaardelijke nominale pensioenverplichtingen verdisconteerd tegen een reële, in plaats van nominale, rentetermijnstructuur. Omdat er op dit moment geen markt voor financiële instrumenten aanwezig is waaruit de reële rentetermijnstructuur kan worden afgeleid, wordt gebruik gemaakt van een benaderingswijze.

De nominale rente kan worden verminderd met een bepaald (vast) percentage dat de toeslagambitie op lange termijn weergeeft. Ook kan gebruik worden gemaakt van de verwachte loon- of prijsinflatie (afhankelijk van de bepalingen omtrent toeslagverlening in het reglement).

Ultimo 2014 bedraagt de reële dekkingsgraad 80,1%.

De nominale rente kan worden verminderd met een bepaald (vast) percentage dat de toeslagambitie op lange termijn weergeeft. Ook kan gebruik worden gemaakt van de verwachte loon- of prijsinflatie (afhankelijk van de bepalingen omtrent toeslagverlening in het reglement).

Het fonds heeft deze risico's overwogen en verwerkt in de buffer voor het verzekeringstechnisch risico ultimo 2014.

Inflatierisico

Inflatierisico is het risico dat inflatie de waarde van de pensioenen aantast in termen van koopkracht. Het inflatierisico kan worden verkleind door inflatiegevoelige beleggingen. Deze beleggingen geven een hoger rendement naarmate de inflatie toeneemt. Deze beleggingen geven negatieve rendementen bij lage inflatie. Het pensioenfonds belegt niet direct in inflatiegevoelige beleggingsproducten. Wel belegt het pensioenfonds in goud. De goudbelegging heeft mede als doel het risico van hyperinflatie op te vangen. Daarmee is een deel van het inflatierisico afgedekt.

Liquiditeitsrisico (S7)

Liquiditeitsrisico is het risico dat beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen, waardoor het pensioenfonds op korte termijn niet aan zijn verplichtingen kan voldoen. Waar de overige risicocomponenten vooral de langere termijn betreffen (solvabiliteit), gaat het hierbij om de kortere termijn. Dit risico kan worden beheerst door in het strategische en tactische beleggingsbeleid voldoende ruimte aan te houden voor de liquiditeitsposities. Er moet eveneens rekening worden gehouden met de directe beleggingsopbrengsten en andere inkomsten zoals premies.

Concentratierisico (S8)

Concentraties kunnen ertoe leiden dat het fonds bij grote veranderingen in bijvoorbeeld de waardering (marktrisico) of de financiële positie van een tegenpartij (kredietrisico) grote (veelal financiële) gevolgen hiervan ondervindt.

Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie in de beleggingsportefeuille in producten, regio's of landen, economische sectoren of tegenpartijen. Naast concentraties in de beleggingsportefeuille kan ook sprake zijn van concentraties in de verplichtingen en de uitvoering.

Om concentratierisico's in de beleggingsportefeuille te beheersen maakt het bestuur gebruik van diversificatie en limieten voor beleggen in landen, regio's, landen, sectoren en tegenpartijen. Deze uitgangspunten zijn door het fonds vastgesteld op basis van de ALM-studie. De uitgangspunten zijn vastgelegd in de contractuele afspraken met de vermogensbeheerders en het bestuur monitort op kwartaalbasis de naleving hiervan.

De spreiding in de beleggingsportefeuille is weergegeven in de tabel die is opgenomen bij de toelichting op het prijsrisico. Grote posten kunnen een post van concentratierisico zijn. Om te bepalen welke posten dit betreft worden per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur opgeteld. Als grote post wordt aangemerkt elke post die meer dan 2% van het balanstotaal uitmaakt. Ultimo 2014 zijn de volgende posten met meer dan 2% van het balanstotaal aanwezig:

	31-12-2014		31-12-2013	
	€	%	€	%
Vastrentende waarden				
Duitse staatsobligaties	53.952	10,4	70.973	16,8
Franse staatsobligaties	42.604	8,2	49.806	11,8
Nederlandse staatsobligaties	22.152	4,3	22.288	5,3
Oostenrijkse staatsobligaties	0	-	10.983	2,6
ING beleggingsfonds	27.572	5,3	25.354	6,0
totaal	146.280	28,3	179.404	42,5

Bovenstaande presentatie is op doorkijkbasis ingevuld, met uitzondering van de ING beleggingsfonds.

De belangrijkste vorm van concentratierisico in de verplichtingen van het fonds is de demografische opbouw van de deelnemers. Gegeven de aard is dit risico niet te beïnvloeden. Ultimo 2014 is in de totale deelnemerspopulatie de verhouding mannen en vrouwen in het fonds 69:31 (2013: 69:31). De gemiddelde leeftijd bedraagt 58,2 jaar (2013: 57,6 jaar waarbij sprake is van een gelijkmatige leeftijdsverspreiding).

Op grond hiervan heeft het bestuur geconcludeerd dat er geen sprake is van concentratie in de activa of verplichtingen en dat er daarom geen buffer voor concentratierisico wordt aangehouden.

Operationeel risico (S9)

Operationeel risico is het risico van een onjuiste afwikkeling van transacties, fouten in de verwerking van gegevens, het verloren gaan van informatie, fraude en dergelijke. Deze risico's worden door het fonds beheerst door het stellen van hoge kwaliteitseisen aan de organisaties die bij de uitvoering zijn betrokken. Het pensioenfonds heeft de genoemde werkzaamheden uitbesteed aan TKP en AAM.

Uitbestedingsrisico is het risico dat de continuïteit, integriteit en/of kwaliteit van de aan derden uitbesteede werkzaamheden dan wel door deze derden ter beschikking gestelde apparatuur en personeel worden geschaad. Het uitbestedingsrisico wordt gemitigeerd door de afspraken (kwaliteitseisen) in de uitvoeringsovereenkomst en de daaraan verbonden Service Level Agreement (SLA). Monitoring van de uitvoering door het bestuur van het pensioenfonds vindt plaats op basis van de periodieke rapportages van de externe uitvoerder over de uitgevoerde werkzaamheden. Tevens ontvangt het pensioenfonds van TKP en AAM ISAE 3402 type II-rapportages. Deze rapportages geven inzicht in de wijze van beheersing van de operationele risico's en geeft aan of de uitvoerder 'in control' is. Een externe onafhankelijke accountant certificeert de rapportages.

De advisering over de uitvoering van de pensioenregeling is uitbesteed aan Mercer (Nederland) B.V.

Actief risico (S10)

Een actief beleggingsrisico ontstaat wanneer met het beleggingsbeleid binnen de beleggingscategorieën afgeweken wordt van het beleid volgens de benchmark. Een maatstaf van de mate waarin actief wordt belegd is de zogenaamde 'tracking error'. De tracking error geeft aan hoe groot de afwijkingen van het rendement kunnen zijn ten opzichte van het benchmarkrendement. Hoe hoger de tracking error, hoe hoger het actief risico.

Het actief risico is in de berekening van het vereist eigen vermogen opgenomen als S10. Bij het pensioenfonds bedraagt de tracking error van de gehele beleggingsportefeuille 0,52% (2013: 1,04%). Daarnaast wordt rekening gehouden met een correlatie van 30% tussen S10 en S5 en tussen S10 en S2 + S4.

Systeemrisico

Systeemrisico betreft het risico dat het mondiale financiële systeem (de internationale markten) niet langer naar behoren functioneert, waardoor beleggingen van het fonds niet langer verhandelbaar zijn en zelfs, al dan niet tijdelijk, hun waarde kunnen verliezen. Net als voor andere marktpartijen, is dit risico voor het fonds niet beheersbaar. Het systeemrisico maakt geen onderdeel uit van de door DNB voorgeschreven solvabiliteitsstoets.

8.4.4 Niet in de balans opgenomen verplichtingen

Langlopende contractuele verplichtingen

Het pensioenfonds heeft een uitbestedingsovereenkomst afgesloten met TKP Pensioen B.V. per 1 januari 2009. Het betreft een langlopende overeenkomst inzake pensioenadministratie, bestuursondersteuning en financiële administratie met een opzegtermijn van één jaar. De vergoeding voor 2014 bedraagt € 0,4 miljoen (2013: € 0,2 miljoen).

Met Aegon Investment Management B.V. is in 2010 een vermogensbeheercontract afgesloten voor onbepaalde tijd met een opzegtermijn van twee maanden.

Het risicoherverzekeringscontract op stop-loss basis met Aegon is op 1 april 2014 beëindigd. Met ingang van 1 april 2014 is de risicoherverzekering volledig ondergebracht bij Zwitserleven. Het contract loopt tot 31 december 2018. In 2014 is aan Zwitserleven € 671 duizend aan premie herverzekering betaald.

8.4.5 Verbonden partijen

Identiteit van verbonden partijen

Er is sprake van een relatie tussen de verbonden partijen tussen het fonds en de sponsor, de aangesloten ondernemingen en hun bestuurders.

Transacties met (voormalige) bestuurders

De bezoldiging van de bestuurders wordt nader toegelicht in de toelichting op de staat van baten en lasten bij de pensioenuitvoeringskosten. Het pensioenfonds heeft geen leningen verstrekt aan de (voormalige) bestuurders. Ook heeft het pensioenfonds geen vorderingen op de (voormalige) bestuurders.

Overige transacties met verbonden partijen

Het pensioenfonds heeft een uitvoeringsovereenkomst afgesloten met de werkgever ten aanzien van de uitvoering van het pensioenreglement. De belangrijkste onderdelen uit deze overeenkomst zijn:

- * de werkgever is verplicht al zijn werknemers waarop de pensioenovereenkomst van toepassing is aan te melden als deelnemer;
- * de werkgever verplicht zich de overeengekomen gegevens inzake werknemers tijdig en op de overeengekomen wijze aan het fonds te vertrekken;
- * het fonds verplicht zich de deelnemers en overige rechthebbenden pensioenaanspraken en pensioenrechten toe te kennen overeenkomstig de bepalingen van de geldende statuten en/of het pensioenreglement;
- * ter dekking van de financiële gevolgen van de door het fonds aangegane verplichtingen, zoals vastgelegd in de statuten en het pensioenreglement, verplicht de werkgever zich per kwartaal premies aan het fonds te voldoen, met inachtneming van de bepalingen van de uitvoeringsovereenkomst;
- * bij een tekort van het fonds, is de werkgever geen extra premie verschuldigd;
- * indien de vermogenspositie van het fonds daartoe aanleiding geeft, kan het bestuur van het fonds besluiten tot een verlaging van de premie, met inachtneming van de hierover opgenomen bepalingen in de ABTN en in overeenstemming met wettelijke regelingen. Het fonds kan niet eerder tot het verlagen van de premie overgaan, dan nadat eerst een eventuele achterstand in de toeslagverlening is ingelopen en vervolgens de dekkingsgraad nog boven de premiekortingsgrens ligt.

De overeenkomst is in werking getreden per 1 januari 2008 en wordt ieder jaar automatisch met één jaar verlengd, tenzij één van beide partijen twee maanden voor het jaareinde schriftelijk te kennen geeft de overeenkomst te willen beëindigen.

8.4.6 Toelichting op de staat van baten en lasten over 2014

8. Premiebijdragen voor risico pensioenfonds

	2014	2013
	€	€
De premiebijdragen kunnen als volgt worden gespecificeerd		
Pensioenpremie huidig jaar	10.784	10.941
TOP/SUM bijdrage	1.130	70
Koopsommen FVP	263	624
Afrekening premie vorig boekjaar	17	0
Overige premie	9	0
Herstelbijdrage	0	3.500
Toekenning rechten VPL	517	0
	12.720	15.135

De premieopbrengsten zijn niet gesplitst naar een werkgevers- en een werknemersdeel, omdat de totale premie volgens overeenkomst aan de werkgevers in rekening wordt gebracht. Een deel van de premie wordt door de werkgevers ingehouden op het salaris van de werknemers. Aangezien er geen directe relatie is tussen het werkgevers- en het werknemersdeel, kunnen deze niet afzonderlijk worden weergegeven.

De totale bijdrage van werkgever en werknemers bedraagt 31,7% (2013: 30,7% van de pensioengrondslag. Daarnaast is er in 2014 een opslag van 1% van de pensioengrondslag inzake financiering VPL bij de werkgever in rekening gebracht (2013: 3%). De kostendeekkende, gedempte en feitelijke premie zijn als volgt:

Kostendeekkende premie	10.011	13.577
Feitelijke premie	10.785	10.324
Gedempte premie	9.803	12.073

De feitelijke premie volgens bovenstaande opstelling wijkt af van de premiebijdragen zoals in de staat van baten en lasten zijn verantwoord. Dit heeft onder andere te maken met de afrekening TOP/SUM, FVP bijdragen en afrekeningen over voorgaande jaren. De aan het boekjaar toe te rekenen feitelijke premie is als bate in de staat van baten en lasten verantwoord. De samenstelling van de kostendeekkende premie is als volgt:

Kostendeekkende premie

Actuariel benodigd voor onvoorwaardelijke onderdelen pensioenopbouw	7.595	10.480
Opslag voor instandhouding van het vereist eigen vermogen	1.073	1.324
Opslag voor uitvoeringskosten	624	839
Risicopremie WIA excedent en PVI	553	710
Opslag voor toekomstige uitvoeringskosten	166	224
Totaal kostendeekkende premie	10.011	13.577

De kostendeekkende premie, vastgesteld op basis van de rentetermijnstructuur 2013, bedraagt € 10,0 miljoen in 2014. De gedempte kostendeekkende premie, vastgesteld op basis van de 5-jaars voortschrijdend gemiddelde rentetermijnstructuur, bedraagt € 9,8 miljoen in 2014. De feitelijke premie bedraagt in 2014 € 10,8 miljoen (2013: € 10,3 miljoen). Dit betreft de premie voor de basisregeling met uitzondering van de koopsommen en de afrekening van vorige boekjaren. De totaal ontvangen premie bedraagt in 2014 € 12,7 miljoen (2013: € 13,8 miljoen).

9. Beleggingsresultaten risico pensioenfonds

2014	Directe beleggings- opbrengst	Indirecte beleggings- opbrengst	Kosten vermogens- beheer	Transactie- kosten	Totaal
	€	€	€	€	€
Vastgoedbeleggingen	134	7	-7	0	134
Aandelen	3.353	12.749	-540	-6	15.556
Vastrentende waarden	14.341	71.670	-957	-46	85.008
Overige beleggingen	-1.185	-2.456	32	-2	-3.611
Kosten van vermogensbeheer			-167		-167
	16.643	81.970	-1.639	-54	96.920

In de directe beleggingsopbrengsten van de overige beleggingen is de rendement t.b.v. VPL (€ 1,2 miljoen, 2013: -€ 51 duizend) opgenomen. Dit rendement wordt gedoteerd aan de langlopende schuld t.b.v. VPL. In de kosten van de Overige beleggingen zijn rebates verwerkt. In de Kosten van vermogensbeheer is een bedrag opgenomen voor niet te vorderen dividendbelasting.

2013	Directe beleggings- opbrengst	Indirecte beleggings- opbrengst	Kosten vermogens- beheer	Transactie- kosten	Totaal
	€	€	€	€	€
Vastgoedbeleggingen	134	5	-5	0	134
Aandelen	1.666	16.620	-458	-17	17.811
Vastrentende waarden	-2.150	-14.262	-363	-23	-16.799
Overige beleggingen	496	-4.702	-385	-135	-4.726
Kosten van vermogensbeheer			0		0
	147	-2.340	-1.211	-175	-3.579

In navolging op de aanbevelingen van de Pensioenfederatie zijn de kosten vermogensbeheer verdeeld over de beleggingscategorieën opgenomen. De vergelijkende cijfers over 2013 zijn aangepast.

	2014	2013
	€	€
10. Overige baten		
Interest waardeoverdrachten	2	4
Interest overig	121	156
Andere baten	21	32
	144	192

11. Pensioenuitkeringen

Ouderdomspensioenen	10.502	10.427
Prepensioenen	49	131
Partnerpensioenen	1.986	2.042
Wezenpensioenen	38	41
Arbeidsongeschiktheidspensioenen	9	9
WAO-aanvulling	42	50
Afkoop pensioenen en premierestitutie	35	52
	12.661	12.752

	2014	2013
	€	€
12. Pensioenuitvoeringskosten		
Bestuurskosten	2	2
Kosten verantwoordingsorgaan en visitatiecommissie	21	1
Administratiekostenvergoeding	354	189
Accountantskosten	43	47
Certificerend actuaaris	29	49
Adviserend actuaaris	407	285
Overige advieskosten	1	0
Contributies en bijdragen	37	35
Dwangsommen en boetes	0	0
Overige	5	6
	899	614

Governancekosten

De leden van het bestuur en van het VO genieten als zodanig geen honorarium. Reis- en verblijfkosten en andere uitgaven, in het belang van het pensioenfonds gedaan, worden door het pensioenfonds vergoed.

Accountantshonoraria

De honoraria van de onafhankelijke externe accountant(s) zijn als volgt:

Controle van de jaarrekening	41	41
Andere controleopdrachten	2	6
	43	47

Aantal personeelsleden

Het pensioenfonds heeft geen personeel in dienst. De beheersactiviteiten worden op basis van een uitvoeringsovereenkomst verricht door personeel werkzaam van TKP Pensioen B.V., dan wel door personeel in dienst van externe vermogensbeheerders.

13. Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds

Pensioenopbouw	10.264	11.876
Toeslagverlening	1.403	2.773
Rentetoevoeging	1.428	1.357
Onttrekking voor uitkeringen en uitvoeringskosten	-12.685	-12.972
Wijziging markttrente	80.308	-12.571
Wijziging actuariële uitgangspunten	-644	817
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	447	132
Inkoop VPL-regeling	552	906
Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen	-2.108	536
	78.965	-7.146

14. Saldo herverzekering

Premie herverzekering	875	955
Uitkeringen winstdeling	-74	-1.249
	801	-294

	2014	2013
	€	€
15. Saldo overdracht van derden		
Inkomende waardeoverdrachten	-496	-494
Uitgaande waardeoverdrachten	55	370
	<u>-441</u>	<u>-124</u>
16. Overige lasten		
Interest waardeoverdrachten	0	4
Overig	7	0
	<u>7</u>	<u>4</u>

Amsterdam, 22 juni 2015

F.H.M. van den Oetelaar, voorzitter
J. de Vries
J. Huigen
mw. C. van der Voort-Bergman

Overige gegevens

9 Overige gegevens

9.1 Statutaire regeling omtrent de bestemming van het saldo van baten en lasten

Er zijn geen statutaire bepalingen betreffende de bestemming van het resultaat. Het voorstel voor de bestemming van het saldo van baten en lasten over 2014 is opgenomen onder de staat van baten en lasten.

9.2 Gebeurtenissen na balansdatum

Nieuw Financieel Toetsingskader (nFTK)

Per 1 januari 2015 is het Nieuw Financieel Toetsingskader (nFTK) van toepassing. Onder het nFTK zijn er enkele wijzigingen die een impact hebben op de vermogenspositie, naast de introductie van de grootheid "beleidsdekkingsgraad".

Onder het nFTK stijgen de technische voorzieningen per 1 januari 2015 met € 21,2 miljoen. ten opzichte van 31 december 2014 doordat de driemaand middeling komt te vervallen. Daarnaast stijgt het vereist eigen vermogen met 2,9%-punt naar 112,8%.

Met het nFTK is de beleidsdekkingsgraad een nieuw begrip voor de beoordeling van de financiële positie, geïntroduceerd. De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de laatste 12 maandeind dekkingsgraden en zou per eind 2014 111,9% bedragen.

9.3 Actuariële verklaring

Stichting Pensioenfonds Honeywell

Opdracht

Door Stichting Pensioenfonds Honeywell te Amsterdam is aan Mercer (Nederland) B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2014.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds. Voor de toetsing van de fondsmiddelen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet.

De door het pensioenfonds verstrekte administratieve basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht:

heb ik onder meer onderzocht of de technische voorzieningen, het Minimaal Vereist Eigen Vermogen en het Vereist Eigen Vermogen toereikend zijn vastgesteld en

heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten. Ik heb mij een oordeel gevormd over de waarschijnlijkheid waarmee het pensioenfonds de tot balansdatum aangegane verplichtingen kan nakomen, mede in aanmerking nemend het financieel beleid van het pensioenfonds. Mijn oordeel is gebaseerd op het Financieel Toetsingskader zoals dat op balansdatum van toepassing was.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel gezien, toereikend vastgesteld. Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum ten minste gelijk aan het wettelijk vereist eigen vermogen. Gemeten naar de wettelijke maatstaf is ten aanzien van de verplichtingen, aangegaan tot balansdatum, sprake van een toereikende solvabiliteit.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet.

De vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds Honeywell is naar mijn mening voldoende. Daarbij is in aanmerking genomen dat de mogelijkheden tot het realiseren van de beoogde toeslagen in de nabije toekomst beperkt zijn.

Het oordeel is gebaseerd op het Financieel Toetsingskader zoals dat tot en met 31 december 2014 van kracht was. Voor de volledigheid merk ik op dat, op basis van gegevens die door het pensioenfonds zijn aangeleverd en door mij op plausibiliteit gecontroleerd, mijn oordeel over de vermogenspositie per 1 januari 2015 op basis van het nieuw Financieel Toetsingskader zou zijn gewijzigd in “niet voldoende, vanwege een reservetekort”.

Amstelveen, 22 juni 2015

Drs. J.E.J. Vink AAG
verbonden aan Mercer (Nederland) B.V

9.4 Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het bestuur van Stichting Pensioenfonds Honeywell

Verklaring betreffende de jaarrekening

Wij hebben de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening 2014 van Stichting Pensioenfonds Honeywell te Amsterdam gecontroleerd. Deze jaarrekening bestaat uit de balans per 31 december 2014 en de staat van baten en lasten over 2014 met de toelichting, waarin zijn opgenomen een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

Verantwoordelijkheid van het bestuur

Het bestuur van de stichting is verantwoordelijk voor het opmaken van de jaarrekening die het stichtingskapitaal en reserves en het saldo van baten en lasten getrouw dient weer te geven, alsmede voor het opstellen van het verslag van het bestuur, beide in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW). Het bestuur is tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing als het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten.

Verantwoordelijkheid van de accountant

Onze verantwoordelijkheid is het geven van een oordeel over de jaarrekening op basis van onze controle. Wij hebben onze controle verricht in overeenstemming met Nederlands recht, waaronder de Nederlandse controlestandaarden. Dit vereist dat wij voldoen aan de voor ons geldende ethische voorschriften en dat wij onze controle zodanig plannen en uitvoeren dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de jaarrekening geen afwijkingen van materieel belang bevat.

Een controle omvat het uitvoeren van werkzaamheden ter verkrijging van controle-informatie over de bedragen en de toelichtingen in de jaarrekening. De geselecteerde werkzaamheden zijn afhankelijk van de door de accountant toegepaste oordeelsvorming, met inbegrip van het inschatten van de risico's dat de jaarrekening een afwijking van materieel belang bevat als gevolg van fraude of fouten.

Bij het maken van deze risico-inschattingen neemt de accountant de interne beheersing in aanmerking die relevant is voor het opmaken van de jaarrekening en voor het getrouwe beeld daarvan, gericht op het opzetten van controlewerkzaamheden die passend zijn in de omstandigheden. Deze risico-inschattingen hebben echter niet tot doel een oordeel tot uitdrukking te brengen over de effectiviteit van de interne beheersing van de stichting. Een controle omvat tevens het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en van de redelijkheid van de door het bestuur van de stichting gemaakte schattingen, alsmede een evaluatie van het algehele beeld van de jaarrekening.

Wij zijn van mening dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is om een onderbouwing voor ons oordeel te bieden.

Oordeel

Naar ons oordeel geeft de jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het stichtingskapitaal en overige reserves van Stichting Pensioenfonds Honeywell per 31 december 2014 en van het resultaat over 2014 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW).

Verklaring betreffende overige bij of krachtens de wet gestelde eisen

Ingevolge artikel 2:393 lid 5 onder e en f BW vermelden wij dat ons geen tekortkomingen zijn gebleken naar aanleiding van het onderzoek of het verslag van het bestuur, voor zover wij dat kunnen beoordelen, overeenkomstig Titel 9 Boek 2 BW is opgesteld, en of de in artikel 2:392 lid 1 onder b tot en met h BW vereiste gegevens zijn toegevoegd. Tevens vermelden wij dat het verslag van het bestuur, voor zover wij dat kunnen beoordelen, verenigbaar is met de jaarrekening zoals vereist in artikel 2:391 lid 4 BW.

Groningen, 22 juni 2015

PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.
Origineel getekend door drs. H.D.M. Plomp RA

9.5 Bijzondere statutaire zeggenschapsrechten

Het fonds heeft een paritair bestuur. Het bestuur bestaat uit zes leden. Drie van de leden worden door het bestuur benoemd op voordracht van Honeywell B.V. Drie van de leden worden na verkiezingen binnen de geledingen deelnemers en pensioengerechtigden benoemd door het bestuur, waarbij de zetels die voor iedere geleding worden vastgesteld, worden vastgesteld op basis van onderlinge getalsverhoudingen, zodanig dat iedere geleding een geheel aantal zetels toegedeeld krijgt. Ieder bestuurslid wordt benoemd voor een periode van vier jaar en kan nadien nog maximaal twee keer worden herbenoemd.

Bijlagen

Bijlage 1 Deelnemersbestand

	Stand ultimo vorig verslagjaar	Bij	Af	Stand ultimo verslagjaar
Actieven	729	34	50	713
Slapers	1.419	38	48	1.409
Gepensioneerden	1.139	110	90	1.159
waarvan:				
(tijdelijk) ouderdompensioen	805	80	72	813
arbeidsongeschiktheidspensioen	60	9	6	63
partnerpensioen	260	20	10	270
wezenpensioen	14	1	2	13
Totaal:	3.287	182	188	3.281

Bijlage 2 Begrippenlijst

ABTN

Afkorting voor actuariële en bedrijfstechnische nota. In deze, door de wet verplicht gestelde nota, wordt het beleid van het fonds beschreven op het gebied van financiering, beleggingen, pensioenen en toeslagverlening.

Actuariële analyse

In deze analyse wordt de invloed verklaard van opgetreden verschillen tussen de actuariële grondslagen en werkelijke ontwikkelingen.

Asset Liability Management (ALM)

Het in kaart brengen van de onderlinge samenhang van pensioenverplichtingen, premiebeleid en beleggingsmix. Met behulp van ALM-simulatiemodellen worden beelden geschetst van de kansen en bedreigingen voor het pensioenfonds in diverse economische scenario's.

Beleggingsfonds

Instelling die geld van derden belegt in aandelen of andere beleggingssoorten.

Beleggingsmix

De verdeling van beleggingen over verschillende beleggingscategorieën, zoals bijvoorbeeld aandelen, vastrentende waarden en vastgoed. Ook wel beleggingsportefeuille.

Beleidsdekkingsgraad

Met de introductie van het aangepaste FTK per 1 januari 2015 zal ook de beleidsdekkingsgraad worden geïntroduceerd. Deze beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de over de afgelopen 12 maanden gepubliceerde dekkingsgraden, gebaseerd op de door DNB gepubliceerde RTS met UFR-methodiek.

Benchmark

Representatieve herbeleggingsindex waartegen de prestaties van de beleggingsportefeuille worden afgezet.

Contante waarde

De huidige waarde van een bedrag waarover je pas na een bepaalde periode de beschikking hebt.

Dekkingsgraad

De dekkingsgraad is een maatstaf voor de financiële positie van een pensioenfonds. Het geeft de verhouding weer tussen het vermogen en de waarde van de pensioenverplichtingen, uitgedrukt in een percentage. Dit verhoudingsgetal geeft aan in hoeverre op lange termijn de pensioenverplichtingen kunnen worden nagekomen. De netto activa zijn het saldo van het belegd vermogen, de andere activa en de schulden.

Er kan onderscheid worden gemaakt tussen de nominale en de reële dekkingsgraad:

- **Nominale dekkingsgraad**
Bij de nominale dekkingsgraad wordt bij het vaststellen van de pensioenverplichtingen géén rekening gehouden met toekomstige toeslagverlening.
- **Reële dekkingsgraad**
Bij de reële dekkingsgraad wordt bij het vaststellen van de pensioenverplichtingen wel rekening gehouden met toekomstige toeslagverlening.

Daar waar in het jaarverslag over 'de dekkingsgraad' wordt gesproken, wordt de nominale dekkingsgraad bedoeld.

Derivaten

Van effecten afgeleide financiële instrumenten (beleggingsproducten), waarvan de waarde afhankelijk is van de waarde van andere meer onderliggende variabelen als valuta's, effecten en rentes.

DNB

De Nederlandsche Bank.

Doorsneepremie

Voor alle deelnemers aan de pensioenregeling van het pensioenfonds is de doorsneepremie een gelijk percentage van de pensioengrondslag. Bij de berekening van dit percentage wordt het totaal van individueel berekende pensioenkosten van de deelnemers uitgedrukt als een percentage van de som van alle pensioengrondslagen. Iedereen betaalt dit percentage als pensioenpremie, waardoor geslacht, leeftijd en burgerlijke staat geen rol meer spelen.

Duration

De gevoeligheid van een waarde voor fluctuaties in de kapitaalmarktrente, rekening houdend met de resterende looptijd van die waarde.

Eigen vermogen

Buffer om mogelijke waardedalingen van de in het fonds aanwezige middelen op te vangen. Pensioenfondsen zijn verplicht om te beschikken over een voldoende grote buffer. Met een toereikendheidstoets kan jaarlijks worden vastgesteld of het eigen vermogen groot genoeg is.

Ervaringssterfte

Omdat aangenomen wordt dat de werkende bevolking gezonder is dan de niet werkende bevolking wordt op basis van ervaringscijfers op de sterftetekansen zoals ontleend aan de prognosetafel een leeftijdsafhankelijke afslag toegepast. Door rekening te houden met deze ervaringssterfte hoeven geen leeftijdscorrecties te worden toegepast.

Feitelijke premie

De feitelijke premie is de premie zoals deze daadwerkelijk wordt geheven in het boekjaar.

Franchise

Het deel van het salaris dat niet wordt meegenomen bij het berekenen van de pensioengrondslag.

Financieel Toetsingskader (FTK)

De door DNB uitgevoerde methodiek voor de toetsing van de financiële opzet en toestand van pensioenfondsen die vanaf 1 januari 2007 verplicht is. Met ingang van 1 januari is het FTK aangepast en de tenaamstelling gewijzigd in nFTK.

Financiering Voortzetting Pensioenverzekering (FVP)

Als regel eindigt de pensioenopbouw bij werkloosheid. Voor een bepaalde groep werklozen bestaat de mogelijkheid om de pensioenopbouw voort te zetten op grond van de Financiering Voortzetting Pensioenverzekering (FVP). FVP heeft haar kantoor in juli 2014 gesloten.

Grondstoffen

Grondstoffen en goederen waarvan de prijs in hoge mate wordt bepaald door de actuele vraag en aanbod. Voorbeelden zijn: olie, graan en metalen, met uitzondering van edelmetalen.

Herverzekering

Het door een pensioenfonds geheel of gedeeltelijk onderbrengen van een pensioenregeling in een levensverzekeringsovereenkomst en/of het door een pensioenfonds onderbrengen van (extra hoge) risico's bij een levensverzekeraar, zoals het overlijdensrisico en invaliditeitsrisico van deelnemers.

Inlooprisico bij arbeidsongeschiktheid

Het risico dat een arbeidsongeschiktheidsuitkering moet worden verstrekt aan één of meer werknemers uit hoofde van een ziekte of aandoening die reeds bij ingang van de (collectieve) verzekering bestond.

Kostendekkende premie

Pensioenfondsen zijn verplicht om een kostendekkende premie te berekenen. De kostendekkende premie fungeert als (wettelijk) ijkpunt bij de beoordeling van de feitelijke premie die het fonds in rekening brengt.

Long Duration Overlay beleggingsfonds

Een beleggingsfonds welke kan worden ingezet om de rentegevoeligheid te verkleinen.

Marktwaarde

De marktwaarde is het bedrag waarvoor recht of een verplichting kan worden afgewikkeld tussen ter zake goed geïnformeerde partijen, die tot een transactie bereid en onafhankelijk van elkaar zijn.

Middellood(regeling)

Het middellood is de hoogte van het gemiddelde salaris gedurende de hele loopbaan. Bij de middelloodregeling hangt het uiteindelijke pensioen af van het aantal jaren dat een deelnemer bij de werkgever in dienst is geweest en het salarisverloop tijdens deze werkzame periode. Het op te bouwen pensioen is bij deze regeling een gewogen gemiddelde van alle pensioengrondslagen over de gehele periode van deelname aan de regeling.

Minimaal vereist eigen vermogen

De ondergrens van het vereist eigen vermogen. Indien het fonds niet over het minimaal vereist vermogen beschikt is sprake van een dekkingstekort.

Opkomende markten

Markten die eerder achterbleven bij de economische ontwikkeling, maar waarvan de vooruitzichten nu goed zijn. Het gaat daarbij bijvoorbeeld om markten in Midden- en Zuid-Amerika, Midden- en Oost-Europa, het Verre Oosten en Zuid-Afrika.

Pensioengrondslag

Het gedeelte van het salaris dat de grondslag vormt voor de pensioenopbouw van een deelnemer. De pensioengrondslag wordt berekend door het pensioengevend jaarsalaris te verminderen met de franchise.

Pensioenwet

Op 1 januari 2007 is de Pensioenwet in werking getreden. De Pensioenwet heeft tot doel de waarborgen te verschaffen voor financiële zekerheid, individuele zekerheid en uitvoeringszekerheid.

Prognosetafels

Prognosetafels geven de gemiddelde overlevings- en sterftefrequenties binnen de Nederlandse bevolking weer en worden gebruikt bij het berekenen van pensioenpremies. De prognosetafels worden aangevuld met jaartallen die de waarnemingsperiode aangeven.

Prudent person

De "prudent person regel" is gebaseerd op Europese regelgeving en ligt vast in artikel 135 van de Pensioenwet (PW). Deze regel schrijft voor dat alle beleggingen die gedaan worden met de middelen van een pensioenfonds in het belang van de deelnemers en gepensioneerden moet zijn. Zo mogen er bijvoorbeeld geen te grote risico's genomen worden bij het beleggen.

Rentetermijnstructuur (RTS)

Maandelijks door De Nederlandsche Bank gepubliceerde marktrente met een looptijd van 1 tot 60 jaar, waarmee de toekomstige cashflow van de verplichtingen contant moet worden gemaakt.

Reservetekort

De Pensioenwet en het Besluit Financieel Toetsingskader Pensioenfondsen spreken van een reservetekort als de middelen ontoereikend zijn om naast de voorziening pensioenverplichtingen en de reserve voor algemene risico's, ook nog de vereiste reserve beleggingsrisico's, de reserve voorgenomen pensioenaanpassing en eventuele andere reserves te dekken.

Securities lending

Security lending is het uitlenen van aandelen en obligaties voor een vastgestelde periode aan derden in ruil voor een geldelijke vergoeding. Doordat het economische eigendom bij de uitlener blijft, wordt er geen koersrisico gelopen.

Stichtingskapitaal en reserves

Buffer om mogelijke waardedalingen van de in het fonds aanwezige middelen op te vangen. Pensioenfondsen zijn verplicht om te beschikken over een voldoende grote buffer. Met een

toereikendheidstoets kan jaarlijks worden vastgesteld of het stichtingskapitaal en de reserves groot genoeg zijn.

Toeslagverlening

Om de koopkracht van pensioenen niet achteruit te laten gaan, kunnen pensioenen worden aangepast. Dit houdt in dat er een toeslag kan worden gegeven op het pensioen. Het bestuur neemt jaarlijks een besluit over het al dan niet verhogen van de pensioenaanspraken. De toeslagverlening is voorwaardelijk. Er wordt slechts toeslag verleend voor zover de middelen van het fonds dit toelaten.

TOP/SUM (O)

Voor werknemers die geboren zijn in of na 1950 en deelnemer zijn in de pensioenregeling, is een overgangsregeling getroffen waardoor ze eerder kunnen uittreden.

Ultimate Forward Rate (UFR)

De UFR is een risicovrije rekenrente voor langjarige contracten, waarin wegens de lange looptijd onvoldoende handel plaatsvindt. Bij looptijden langer dan 20 jaar wordt de langstertermijnrente vastgesteld richting een convergentiepunt van 4,2%.

Uitlooprisico bij arbeidsongeschiktheid

Het risico dat een arbeidsongeschiktheidsuitkering moet worden verstrekt aan één of meer werknemers uit hoofde van een ziekte of aandoening die reeds gedurende de looptijd van de (collectieve) verzekering bestond, maar op grond waarvan een eventueel recht op een uitkering ontstond ná afloop van de looptijd van de (collectieve) verzekering.

Verantwoordingsorgaan

De in de Principes voor Goed Pensioenfonds Bestuur gehanteerde term voor een orgaan waarin de actieve deelnemers, de pensioengerechtigden en de financieel betrokken werkgever(s) zijn vertegenwoordigd en waaraan het bestuur periodiek verantwoording aflegt.

Vereist eigen vermogen

Het vermogen dat nodig is om te bewerkstelligen dat met een zekerheid van 97,5% wordt voorkomen dat het pensioenfonds binnen een periode van één jaar over minder waarden beschikt dan de hoogte van de voorziening pensioenverplichtingen. Het wordt berekend conform de daarvoor geldende wettelijke regels.

Visitatiecommissie

In het kader van de Principes voor goed pensioenfondsbestuur kan voor het toezichthoudend orgaan gekozen worden voor een visitatiecommissie die één keer in de drie jaar - of vaker als daartoe aanleiding is – het functioneren van het bestuur toetst. De visitatiecommissie wordt benoemd door het bestuur en bestaat uit ten minste drie onafhankelijke deskundigen.

VPL

Voor werknemers die geboren zijn in of na 1950 en deelnemer waren in de pensioenregeling per 31 december 2005, is een overgangsregeling (VPL-regeling) getroffen waardoor ze eerder kunnen uittreden. Voor de geboortejaren 1950, 1951 en 1952 betekent dit een overgangsregeling voor de oude "VUT"-toezegging van 80% van het netto salaris. Voor de geboortejaren 1953 tot en met 1972 betreft dit een overgangsregeling voor de gemiste opbouwjaren van het tijdelijk overbruggingspensioen tussen leeftijd 25 jaar en 1 januari 1998.

Waardeoverdracht(en)

Het naar een andere pensioenregeling overdragen van de waarde van het opgebouwde pensioenrecht.

Colofon

Uitgegeven door:

Stichting Pensioenfonds Honeywell
Laarderhoogtweg 18
1101 EA Amsterdam

Bezoekadres:

Europaweg 27
9723 AS Groningen

Correspondentieadres:

Postbus 501
9700 AM Groningen

Telefoon: (050) 582 79 27

Fax: (050) 313 82 01

Internet: www.honeywellpensioen.nl

E-mail: pf.honeywell@tkppensioen.nl

Realisatie:

TKP Pensioen B.V.
Postbus 501
9700 AM Groningen

Stichting Pensioenfonds Honeywell
Postbus 501
9700 AM Groningen
www.honeywellpensioen.nl

[illegible]